

Τ.Ε.Ι. ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΟΙ
ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΣΤΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ
ΚΡΑΤΟΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΚΑΙ ΣΤΗ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ»**

Μήτρου Α. Αντωνία

Σπανού Α. Χαρίκλεια

Ψυχογιού Κ. Διαμαντούλα

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ: ΔΡΙΤΣΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Πάτρα, Σεπτέμβριος 2015

T.E.I WEST GREECE

SCHOOL OF HEALTH PROFESSIONS AND WELFARE

DEPARTMENT OF SOCIAL WORK

THESIS

**"THE ECONOMIC CRISIS AND ITS
CONSEQUENCES IN THE
MEDITERRANEAN WELFARE STATE
AND IN SOCIAL WORK."**

Mitrou A. Antonia A.M.:4347

Spanou L. Charikleia A.M.:4515

Psychogiou K. Diamantoula A.M.: 4538

PROFESSOR: Dritsas Ioannis

Patra, September, 2015

© 2015-All rights reserved

**© 2015, Copyright υπό Μήτρου Αντωνία, Σπανού Χαρίκλεια,
Ψυχογιού Διαμαντούλα, Δρίτσα Ιωάννη**

Πτυχιακή εργασία για τη λήψη πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία από το Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας του Ανώτατου Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (ΑΤΕΙ) Πάτρας.

Πάτρα, Σεπτέμβριος 2015

Η διπλωματική εργασία των Μήτρου Αντωνία, Σπανού Χαρίκλεια, Ψυχογιού Διαμαντούλα εγκρίνεται:

Υπογραφές:

1. Δρίτσας Ιωάννης, Καθηγητής (επιβλέπον καθηγητής)

Μέλη εξεταστικής επιτροπής:

2.

3.

Στις οικογένειές μας.....

Ευχαριστίες

Η ολοκλήρωση της παρούσας πτυχιακής εργασίας υλοποιήθηκε με την υποστήριξη του καθηγητή μας, κύριου Δρίτσα Ιωάννη, στον οποίο θα θέλαμε να εκφράσουμε τις ευχαριστίες μας κυρίως για την εμπιστοσύνη και την υπομονή που μας έδειξε κατά την διάρκεια της υλοποίησής της , καθώς και για την επιστημονική βοήθεια που μας προσέφερε για την ορθότητα και εγκυρότητα αυτής.

Επίσης, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τις οικογένειές μας για την πολύτιμη και πολύπλευρη στήριξή τους, καθώς υπήρξαν αρωγοί μας καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μας.

Πρόλογος

Το πρόγραμμα σπουδών του τμήματος της Κοινωνικής Εργασίας περιλαμβάνει, εκτός των άλλων, την εκπόνηση πτυχιακής εργασίας προκειμένου να ολοκληρωθεί με επιτυχία η φοίτηση των σπουδαστών/ σπουδαστριών. Η συγγραφική ομάδα, εφαρμόζοντας τις αντίστοιχες διατάξεις, ανέλαβε να φέρει εις πέρας την προκειμένη μελέτη. Συνεπώς χρειάστηκε να συγκεντρωθούν τα αναγκαία δεδομένα ούτως ώστε να καλυφθεί πλήρως η βιβλιογραφική ανασκόπηση. Έπειτα ακολουθήθηκαν οι απαραίτητες διενέργειες με σκοπό την διεξαγωγή της ερευνητικής διαδικασίας, υπό καθορισμένους όρους, κανόνες και προϋποθέσεις. Κατά την προσπάθεια αυτή, συναντήθηκαν ορισμένες δυσκολίες, οι οποίες ωστόσο επιλύθηκαν άμεσα και αποτελεσματικά. Η συντακτική ομάδα κατέβαλε πνευματική, ψυχολογική, όπως επίσης και σωματική ενέργεια για την ολοκλήρωση και την κάλυψη του τιθέμενου θέματος. Τα σημεία που το αποτελούν αποπερατώθηκαν στο έπακρο. Ακολούθως έπονται όλα εκείνα τα στοιχεία, οι πληροφορίες και οι λεπτομέρειες που απαρτίζουν την τελική μορφή της πτυχιακής εργασίας.

Περίληψη

Το πρώτο μέρος της παρούσας πτυχιακής εργασίας αποτελείται από το βιβλιογραφικό της μέρος, το οποίο ολοκληρώνεται σε πέντε κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια προσπάθεια ορισμού και ερμηνείας του Κράτους πρόνοιας αναφέροντας την κρατική παρέμβαση και τους τρόπους παρέμβασής της, τα μοντέλα και τα καθεστώτα Κράτους πρόνοιας, αλλά και την παρουσία του Κοινωνικού Κράτους σε συνθήκες οικονομικής κρίσης.

Το δεύτερο κεφάλαιο εστιάζει στα μοντέλα του κράτους πρόνοιας και συγκεκριμένα στο Νότιο-μεσογειακό μοντέλο κράτους πρόνοιας. Αναφέρεται επίσης στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης αλλά και στους τρεις κόσμους του καπιταλισμού της ευημερίας. Εν συνεχεία, γίνεται λόγος για την κρίση του κράτους πρόνοιας, για την εποχή της λιτότητάς του και για το μέλλον του στις Νότιες μεσογειακές χώρες.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η οικονομική κρίση και οι επιπτώσεις της στην κοινωνική πολιτική στην Ευρώπη. Αναφέρεται ο αντίκτυπος της οικονομικής κρίσης στο κοινωνικό κράτος, τα Ευρωπαϊκά κοινωνικά πρότυπα και τα κοινωνικά δικαιώματα σε αυτήν, αλλά και η Κοινωνική πολιτική και τα μοντέλα αυτής. Ακόμα, αναπτύσσονται οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση σε επίπεδο κοινωνικό, οικονομικό και στο επίπεδο της υγείας. Τέλος, γίνεται λόγος για τις πολιτικές ενίσχυσης του κοινωνικού κράτους στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται λόγος για την οικονομική κρίση που υφίστανται οι χώρες της μεσογείου (Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία), τα αίτια που οδήγησαν την οικονομία των χωρών σε κατάσταση κρίσης, καθώς επίσης και τις επιπτώσεις της, τόσο στις χώρες αυτές, όσο και στο κράτος πρόνοιας που κυριαρχεί σε αυτές (μεσογειακό μοντέλο κράτους πρόνοιας).

Το τελευταίο κεφάλαιο του βιβλιογραφικού μέρους αναφέρεται στις εξελίξεις και τις προοπτικές της Κοινωνικής Εργασίας. Παρουσιάζονται οι κεντρικοί της άξονες, οι αρχές της και οι επαγγελματικές της αξίες, τόσο οι παραδοσιακές, όσο και οι σύγχρονες. Καταλήγοντας αναδεικνύεται η σχέση της κοινωνικής Εργασίας με την Οικονομική κρίση.

Στη συνέχεια της εργασίας βρίσκεται το δεύτερο-ερευνητικό της μέρος. Αποτελείται από το έκτο κεφάλαιο το οποίο αναφέρεται στην μεθοδολογία της

έρευνας παρουσιάζοντας το σχεδιασμό της έρευνας και του ερωτηματολογίου-φόρμας, την επιλογή του δείγματος και την ανάλυση των δεδομένων. Στη συνέχεια βρίσκεται το έβδομο κεφάλαιο το οποίο αποτελείται από τα αποτελέσματα της έρευνας και τα συμπεράσματα αυτής. Στο τέλος της παρούσας εργασίας απαντάται το όγδοο κεφάλαιο στο οποίο αναπτύσσονται τα συμπεράσματα και οι προτάσεις.

ABSTRACT

The first part of this project is consisted by the bibliographic part which ends in five chapters. The first chapter analyses the definition and interpretation of the welfare state indicating the state intervention and the ways of its intervention, the models and the welfare state regimes, but also the presence of the social state in conditions of economic crisis.

The second chapter focuses on the models of the welfare state and specifically in the South-Mediterranean model of welfare state. It also refers to the social security sector and in the three worlds of welfare capitalism. Next, the chapter mentions the crisis that faces the welfare state, the era of austerity and the future of the Southern Mediterranean countries.

The third chapter presents the economic crisis and its impact on the social policy in Europe. It indicates the impact of the economic crisis in the welfare state, the European social standards and social rights to it, and its Social policy and models. Therefore, the chapter is referred to the consequences of the economic crisis in the European Union at the social, economic level and in terms of health. Finally, we talk about the social state aid policies in the European Union.

The fourth chapter talks about the financial crisis that affects the countries of the Mediterranean (Greece, Italy, Spain, Portugal), the causes that led these countries in crisis, and its implications as in these countries as in their welfare state (Mediterranean welfare state model).

The last chapter of the bibliographic part covers the developments and prospects of Social work. It presents its central points, its principles and professional values, both traditional and modern. In conclusion, its mentioned the relation of social work with the economic crisis.

The second part of this project concludes its research part. It consists the sixth section which refers to the methodology of the research, the plan of the survey and the questionnaire-form, the selection of the sample and the data analysis. Then there is the seventh chapter which consists the results and the conclusions of the research. At the end of this study there is the eight chapter in which we develop the conclusions and the recommendations.

ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ:

IFSW : International Federation of Social Workers=ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ

IASSW : International Association of Schools of Social Work=ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΝΩΣΗ ΣΧΟΛΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

NATO : North Atlantic Treaty Organization

Α.Ε.Π.: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

Α.Μ.Ε.Α. : Άτομα Με Ειδικές Ανάγκες

Ε.Ε.: Ευρωπαϊκή Ένωση

Ε.Ο.Κ.: Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

Ε.Σ.Υ.: Εθνικό Σύστημα Υγείας

Ε.Κ.Τ.: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα

Ο.Η.Ε.: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

Δ.Ν.Τ.: Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

Ο.Ο.Σ.Α.: Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

Ο.Ν.Ε.: Οικονομική Νομισματική Ένωση

Μ.Κ.Ο.: Μη Κυβερνητική Οργάνωση

Μ.Μ.Ε. : Μικρομεσαίες Μεταποιητικές Επιχειρήσεις

Ν.Ε. : Νότια Ευρώπη

Μ.Μ.Ε. : Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες.....	6
Πρόλογος.....	7
Περίληψη πτυχιακής.....	8
Αρκτικόλεξα.....	11
Εισαγωγή.....	14

ΜΕΡΟΣ Α: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ/ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΣΥΝΑΦΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ/ΜΕΛΕΤΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι ΚΡΑΤΟΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ: ΑΡΧΕΣ & ΠΡΑΞΗ

Ορισμοί όρων.....	15
Εισαγωγή.....	18
1.1 Κρατική Παρέμβαση.....	19
1.2 Τρόποι Παρέμβασης.....	19
1.3 Μοντέλα Κράτους Πρόνοιας.....	20
1.4 Ερμηνευτικές Προσεγγίσεις του Κράτους Πρόνοιας.....	22
1.5 Κράτος Πρόνοιας και Κοινωνική Διαστρωμάτωση.....	24
1.6 Καθεστώτα Κράτους Πρόνοιας.....	28
1.7 Το Κοινωνικό Κράτος υπό συνθήκες οικονομικής κρίσης.....	32
Ανακεφαλαίωση.....	35

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ ΤΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Εισαγωγή	36
2.1 Μοντέλα κράτους πρόνοιας.....	37
2.2 Νότιο μοντέλο κράτους πρόνοιας.....	38
2.3 Η κοινωνική ασφάλιση στα Νότια Μεσογειακά κράτη.....	40
2.4 Τρεις κόσμοι του καπιταλισμού της ευημερίας.....	41
2.5 Το μεσογειακό κράτος πρόνοιας.....	43
2.6 Η κρίση του κράτους πρόνοιας στις Νότιες Μεσογειακές χώρες.....	45
2.7 Το κράτος πρόνοιας σε μια εποχή λιτότητας.....	46
2.8 Το μέλλον του κράτους πρόνοιας.....	47
Ανακεφαλαίωση.....	48

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Εισαγωγή.....	49
3.1 Οικονομική κρίση και κοινωνικό κράτος στην Ευρώπη.....	50
3.2 Τα ευρωπαϊκά κοινωνικά πρότυπα.....	51
3.3 Τα κοινωνικά δικαιώματα στην Ευρώπη.....	54
3.4 Κοινωνική πολιτική και Μοντέλα κοινωνικής πολιτικής.....	55
3.5 Συνέπειες οικονομικής κρίσης στην ΕΕ.....	57
3.6 Η κρίση και οι γενικότερες κοινωνικές της επιπτώσεις.....	59
3.7 Επιπτώσεις στην οικονομική και κοινωνική ζωή.....	60
3.8 Επιπτώσεις στο επίπεδο της υγείας.....	61
3.9 Πολιτικές ενίσχυσης του κοινωνικού κράτους στην Ευρωπαϊκή Ένωση.....	63
Ανακεφαλαίωση.....	65

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙV Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ & ΟΙ ΕΠΠΙΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΤΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΑ ΚΡΑΤΗ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Εισαγωγή.....	67
4.1 Η οικονομική Κρίση στις Μεσογειακές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	67
4.2 Αίτια Οικονομικής Κρίσης στις Μεσογειακές χώρες.....	70
4.3 Η Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα.....	74
4.4 Συνέπειες της οικονομικής κρίσης στις Μεσογειακές χώρες.....	79
Ανακεφαλαίωση.....	85

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ - ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΑΞΙΕΣ: ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ & ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Εισαγωγή.....	87
5.1 Ορισμός.....	87
5.2 Κεντρικοί Άξονες της Κοινωνικής Εργασίας.....	89
5.3 Αρχές στην Κοινωνική Εργασία.....	91
5.4 Οι Επαγγελματικές Αξίες στην Κοινωνική Εργασία (Ιστορική Αναδρομή)..	93
5.5 Κοινωνική Εργασία: Παραδοσιακές και Σύγχρονες Αξίες.....	99
5.6 Κοινωνική Εργασία και Οικονομική Κρίση.....	102
Ανακεφαλαίωση.....	104

ΜΕΡΟΣ Β: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

6.1 Σχεδιασμός της έρευνας.....	106
6.2 Σχεδιασμός ερωτηματολογίου-φόρμας.....	108
6.3 Επιλογή δείγματος-Ανάλυση δεδομένων.....	109

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

7.1 Αποτελέσματα της έρευνας.....	111
7.2 Συμπεράσματα έρευνας.....	126

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII

8.1 Συμπεράσματα και Προτάσεις.....	127
-------------------------------------	-----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	132
--------------------------	------------

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	139
-----------------------	------------

A. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	
--------------------------	--

Εισαγωγή

Η παρούσα πτυχιακή εργασία αποτελείται από δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος συναντάται η βιβλιογραφική ανασκόπηση, η οποία έχει σκοπό τη διερεύνηση του φαινομένου της οικονομικής κρίσης και των συνεπειών αυτής στο μεσογειακό κράτος πρόνοιας. Γίνεται μια προσπάθεια περιγραφής του κράτους πρόνοιας αναφέροντας τα μοντέλα αυτού και τις ερμηνευτικές τους προσεγγίσεις. Επίσης, αναφέρονται τα μοντέλα κοινωνικής πολιτικής και η επιρροή της οικονομικής κρίσης τόσο σε αυτή, όσο και στο κράτος πρόνοιας. Παρουσιάζονται οι ομοιότητες των μεσογειακών χωρών, καθώς και οι αιτίες και οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης που υπάρχει σε αυτές. Στο τέλος του πρώτου μέρους, αναφέρονται οι αρχές, οι αξίες και οι προοπτικές της Κοινωνικής Εργασίας. Το δεύτερο μέρος της εργασίας είναι το ερευνητικό, στο οποίο αποπειράται να μελετηθεί ερευνητικά η επιρροή της οικονομικής κρίσης στις κοινωνικές δομές, στους επαγγελματίες κοινωνικούς λειτουργούς αυτών και στους αποδέκτες των υπηρεσιών του Δήμου Πατρέων. Παρουσιάζεται η μεθοδολογία της έρευνας και τα αποτελέσματά της σχετικά με τα ερευνητικά ερωτήματα.

ΜΕΡΟΣ Α: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ/ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΣΥΝΑΦΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ/ΜΕΛΕΤΩΝ

ΟΡΙΣΜΟΙ

Σύμφωνα με τον αγγλικό όρο «*welfare state*» πρόκειται για την ηθική έκφραση των καπιταλιστικών κοινωνιών σχετικά με την επίτευξη της ευημερίας των πολιτών που τις απαρτίζουν. Πιο συγκεκριμένα, αυτή επιτυγχάνεται με διάφορες μεθόδους, οι οποίες απορρέουν μέσω της εφαρμογής της κοινωνικής πολιτικής του κράτους σχετικά με τον κοινωνικό έλεγχο, την κοινωνική ειρήνη και την διασφάλιση των αναγκών της εργατικής δύναμης.

Ο γερμανικός όρος «*sozial staat*» χαρακτηρίζει την ιστορική καθώς και ιδεολογική μορφή που λαμβάνει το αστικό κράτος όσον αφορά στην άσκηση του κοινωνικού ελέγχου, την διασφάλιση της κοινωνικής ειρήνης καθώς και στην κάλυψη των αναγκών των μελών της εργατικής τάξης.

Όσον αφορά στον ορισμό «*κράτος πρόνοιας*», με την μορφή που έχει λάβει στην σύγχρονη εποχή, παρατηρούνται τα εξής: πρόκειται δηλαδή για μία οργανωμένη και θεσμοθετημένη προσπάθεια, με βάση την κρατική λειτουργία, σχετικά με την κάλυψη των κοινωνικών αναγκών των ανθρώπων, που διαβιούν στις κοινωνίες. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρεται στην κοινωνική αναπαραγωγή. Ουσιαστικά επιδιώκονται μέτρα προκειμένου να ενισχυθούν οι ανάγκες των πολιτών στους ακόλουθους τομείς: εργασία, υγεία, παιδεία, κοινωνική φροντίδα, περιβάλλον και ελεύθερος χρόνος. Με αυτό τον τρόπο το κράτος, αξιοποιώντας τους μηχανισμούς είτε του κρατικού είτε του ιδιωτικού τομέα, ή ακόμη και συνδυασμό των ανωτέρω, οδηγείται στην παροχή υπηρεσιών προς όφελος των πολιτών. Στηρίζεται στις αρχές της δημοκρατίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Σχεδιάζει μεθοδευμένες ενέργειες για την άμβλυνση ή ακόμη και για την ουσιαστική εξάλειψη της κοινωνικής ανισότητας. Είναι αξιοσημείωτο ότι ανάλογα με την εκάστοτε ιδεολογική και θεωρητική προσέγγιση, λαμβάνει

διαφορετικό χαρακτήρα έκφρασης. Παράλληλα καθίσταται υπεύθυνο για την εξάλειψη των κοινωνικών ανισοτήτων και διαμορφώνει εκ νέου την υφισταμένη ταξική διαστρωμάτωση και τις κοινωνικές σχέσεις ανάμεσα στους πολίτες.

Με τον όρο "**κοινωνική πολιτική**" ορίζεται ένα πλήθος δραστηριοτήτων το οποίο παρέχει υπηρεσίες, επιδοτήσεις και συντάξεις στους πολίτες μιας κοινωνίας. (Λιαρόπουλος, 2007). Η κοινωνική πολιτική βρίσκεται σε σχέση αλληλοεξάρτησης με τα υπόλοιπα κοινωνικά πεδία του κράτους και η εφαρμογή της είναι απαραίτητη για την σωστή λειτουργία μιας κοινωνίας (Titmuss, 1974).

Στις μέρες μας η έννοια της **κρίσης** χρησιμοποιείται για να περιγράψει καταστάσεις οι οποίες συγκροτούν το αίσθημα μιας γενικότερης απειλής, καθώς και την παθολογία μιας πραγματικότητας που έχει ξεφύγει από τα φυσιολογικά όρια μέσα στα οποία θα έπρεπε αυτή να κινείται. Στην **οικονομική της διάσταση**, η κρίση ορίζεται ως μία κατάσταση όπου η οικονομία χαρακτηρίζεται από μια συνεχή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας υπό την έννοια πως βασικά μεγέθη όπως η απασχόληση, το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, οι επενδύσεις, το δημόσιο χρέος αντιμετωπίζουν πρόβλημα . (Φωτόπουλος, 2013)

Η **Κοινωνική Εργασία** είναι εφαρμοσμένο επάγγελμα αλλά και ακαδημαϊκό πεδίο που προωθεί την κοινωνική αλλαγή και ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή και την ενδυνάμωση και την απελευθέρωση των ανθρώπων. Οι αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της συλλογικής ευθύνης και του σεβασμού της διαφορετικότητας είναι κεντρικές στην κοινωνική εργασία, η οποία θεμελιώνεται από τις θεωρίες της κοινωνικής εργασίας, των κοινωνικών επιστημών, των ανθρωπιστικών επιστημών και τη γηγενή γνώση και συνδέει ανθρώπους και δομές για να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις της ζωής αλλά και να ενισχύσει την ευημερία τους. Ο παραπάνω ορισμός μπορεί να διευρυνθεί σε εθνικό ή/και σε περιφερειακό επίπεδο.

Οι **επαγγελματικές αξίες** διαφέρουν από τις κοινωνικές, τις προσωπικές ή άλλες αξίες καθώς αφορούν τις αξίες που διέπουν ένα συγκεκριμένο επάγγελμα. Συγκεκριμένα, οι επαγγελματικές αξίες είναι εκείνες οι αξίες, οι οποίες προσδίδουν την φιλοσοφία και το περιεχόμενο ενός επαγγέλματος, δηλώνουν την αποστολή του στο κοινωνικό περιβάλλον και επιτρέπουν τη διαφοροποίησή του από τα άλλα επαγγέλματα. Οι επαγγελματικές αξίες εκφράζουν την επαγγελματική ταυτότητα των εργαζομένων, είναι απαραίτητες για κάθε νόμιμα ασκούμενο επάγγελμα και αποτελούν το επιστέγασμα του επαγγελματισμού στα επαγγέλματα υγείας, πρόνοιας και κοινωνικής φροντίδας. Επιπρόσθετα, η σαφής γνώση και η αποδοχή των επαγγελματικών αξιών είναι συστατικό στοιχείο της επαγγελματικής κοινωνικοποίησης των ατόμων που πρόκειται να ακολουθήσουν το επάγγελμα, αλλά και των εν ενεργεία επαγγελματιών.

Σύμφωνα με τον αγγλικό όρο «*welfare state*» (Στασινοπούλου, 1990:19) πρόκειται για την ηθική έκφραση των καπιταλιστικών κοινωνιών σχετικά με την επίτευξη της ευημερίας των πολιτών που τις απαρτίζουν. Πιο συγκεκριμένα, αυτή επιτυγχάνεται με διάφορες μεθόδους, οι οποίες απορρέουν μέσω της εφαρμογής της κοινωνικής πολιτικής του κράτους σχετικά με τον κοινωνικό έλεγχο, την κοινωνική ειρήνη και την διασφάλιση των αναγκών της εργατικής δύναμης.

Ο γερμανικός όρος «*sozial staat*» (Στασινοπούλου, 1990:20) χαρακτηρίζει την ιστορική καθώς και ιδεολογική μορφή που λαμβάνει το αστικό κράτος όσον αφορά στην άσκηση του κοινωνικού ελέγχου, την διασφάλιση της κοινωνικής ειρήνης καθώς και στην κάλυψη των αναγκών των μελών της εργατικής τάξης.

Όσον αφορά στον ορισμό «*κράτος πρόνοιας*» (Στασινοπούλου, 1990:21, Esping Andersen, 2006:69) με την μορφή που έχει λάβει στην σύγχρονη εποχή, παρατηρούνται τα εξής: πρόκειται δηλαδή για μία οργανωμένη και θεσμοθετημένη προσπάθεια, με βάση την κρατική λειτουργία, σχετικά με την κάλυψη των κοινωνικών αναγκών των ανθρώπων, που διαβιούν στις κοινωνίες. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρεται στην κοινωνική αναπαραγωγή. Ουσιαστικά επιδιώκονται μέτρα προκειμένου να ενισχυθούν οι ανάγκες των πολιτών στους ακόλουθους τομείς: εργασία, υγεία, παιδεία, κοινωνική φροντίδα, περιβάλλον και ελεύθερος χρόνος. Με αυτό τον τρόπο το κράτος, αξιοποιώντας τους

μηχανισμούς είτε του κρατικού είτε του ιδιωτικού τομέα, ή ακόμη και συνδυασμό των ανωτέρω, οδηγείται στην παροχή υπηρεσιών προς όφελος των πολιτών. Στηρίζεται στις αρχές της δημοκρατίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Σχεδιάζει μεθοδευμένες ενέργειες για την άμβλυνση ή ακόμη και για την ουσιαστική εξάλειψη της κοινωνικής ανισότητας. Είναι αξιοσημείωτο ότι ανάλογα με την εκάστοτε ιδεολογική και θεωρητική προσέγγιση, λαμβάνει διαφορετικό χαρακτήρα έκφρασης. Παράλληλα καθίσταται υπεύθυνο για την εξάλειψη των κοινωνικών ανισοτήτων και διαμορφώνει εκ νέου την υφισταμένη ταξική διαστρωμάτωση και τις κοινωνικές σχέσεις ανάμεσα στους πολίτες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΚΡΑΤΟΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ: ΑΡΧΕΣ & ΠΡΑΞΗ

Εισαγωγή

Το παρόν κεφάλαιο αποτελεί μία βιβλιογραφική ανασκόπηση του κράτους πρόνοιας. Πιο συγκεκριμένα, παρουσιάζεται η αποσαφήνιση της συγκεκριμένης έννοιας, όπως έχει αποδοθεί από συγκεκριμένες χώρες, στις οποίες κατέχει κεντρικό ρόλο. Στην συνέχεια διαρθρώνεται η ερμηνεία της κρατικής παρέμβασης και των επιμέρους στοιχείων που την απαρτίζουν. Με αυτό τον τρόπο προκύπτει η λειτουργία της κοινωνικής πολιτικής, όπως αυτή εφαρμόζεται από το κράτος. Έπειτα αναφέρονται τα μοντέλα κράτους πρόνοιας προκειμένου να κατανοηθεί, ότι η έκφρασή τους καθορίζεται από συγκεκριμένους παράγοντες και καταστάσεις. Οι ερμηνευτικές προσεγγίσεις σε συνδυασμό με την κοινωνική διαστρωμάτωση, διευκρινίζουν τον τρόπο καθιέρωσής του στην κοινωνία. Τα υπάρχοντα καθεστώτα παρουσιάζουν τις ιδεολογίες, οι οποίες θεωρήθηκαν υπαίτιες για την ανάπτυξη του κράτους πρόνοιας. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την επιρροή που έχει ασκήσει η οικονομική κρίση στο κοινωνικό κράτος.

1.1 Κρατική Παρέμβαση

Το κράτος πρόνοιας διέπεται από τον υφιστάμενο κρατικό μηχανισμό, ο οποίος υπόκειται σε δύο μορφές κρατικής παρέμβασης, σύμφωνα με τον διαχωρισμό που χρησιμοποιεί η Στασινοπούλου.

Η πρώτη αφορά την *οικονομική* έκφανση. Πρόκειται δηλαδή για την σχέση ανάμεσα στο κράτος και την αγορά, όπως αυτή είχε διαμορφωθεί σύμφωνα με την κεϋνσιανή θεωρία. Με βάση την συγκεκριμένη αντίληψη, η κοινωνική πολιτική αλληλεπιδρά με την αγορά.

Η δεύτερη σχετίζεται με την *κοινωνική* μορφή. Η λειτουργία αυτή προέκυψε ως αποτέλεσμα της έκθεσης του Μπέβεριτζ σχετικά με το μοντέλο κοινωνικής ασφάλισης και προστασίας στην Βρετανία, κατά τη μεταπολεμική εποχή. Κύριος στόχος της αποτέλεσε η επίλυση των συνεπειών που επέφερε η οικονομική κατάσταση καθώς και η ενίσχυση της συνοχής των μελών της κοινωνίας.

1.2 Τρόποι Παρέμβασης

Το κράτος παρεμβαίνει, με τις κατάλληλες διενέργειες, στον τομέα της αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης προκειμένου να ασκήσει τον ανάλογο έλεγχο. Επομένως σχεδιάζει:

α) *την αναδιανεμητική πολιτική*. (Στασινοπούλου, 1990:22) Με αυτό τον τρόπο καθορίζει τα συστήματα, τα οποία σχετίζονται τόσο με την κοινωνική ασφάλιση, όσο και την φορολογία. Ως αποτέλεσμα της προκειμένης κατάστασης, προκύπτουν οι αντίστοιχες επιδράσεις στην αγοραστική ισχύ των πολιτών. Ταυτόχρονα ο κρατικός μηχανισμός μεσολαβεί στην αποσαφήνιση των δυνατοτήτων της εργατικής τάξης. Σε αυτό το σημείο εμφανίζονται οι ταξικές συγκρούσεις μέσω ποικίλων τρόπων έκφρασης.

β) *την άσκηση ελέγχου σχετικά με την ποιότητα και τις προδιαγραφές των προϊόντων*. (Στασινοπούλου, 1990:22) Πιο συγκεκριμένα επιβάλλονται συγκεκριμένα μέτρα και ενέργειες προκειμένου να διασφαλιστεί η επιρροή του κεφαλαίου, ειδικά σε συσχέτιση με το φυσικό περιβάλλον.

γ) *την επιχορήγηση αγαθών και υπηρεσιών.* (Στασινοπούλου, 1990:22) Με βάση το προκείμενο μέτρο, επιδιώκεται η οποιασδήποτε μορφής ενίσχυση των χαμηλότερων κοινωνικών στρωμάτων προκειμένου να βελτιωθεί το βιοτικό τους επίπεδο.

δ) *την απευθείας παροχή οργανωμένων κρατικών υπηρεσιών.* (Στασινοπούλου, 1990:22) Με αυτό τον τρόπο προσφέρονται δωρεάν υπηρεσίες προς τους πολίτες ή τουλάχιστον με την ελάχιστη καταβολή κάποιου υποτυπώδους αντιτίμου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Εθνικό Σύστημα Υγείας.

Σε αυτές τις περιπτώσεις γίνεται λόγος είτε για βραχυπρόθεσμη επίδραση του κράτους, είτε για μακροπρόθεσμη. Όσον αφορά στο πρώτο σκέλος, η κρατική παρέμβαση εστιάζει στην άμεση ή και έμμεση ρύθμιση της κατανάλωσης, σε τομείς όπως η εκπαίδευση και η υγεία. Από την άλλη πλευρά, το δεύτερο σκέλος ανταποκρίνεται σε πολιτικές που αφορούν την οικογένεια και την παιδική φροντίδα, προγραμματίζοντας την κοινωνική αναπαραγωγή από τη μία γενιά στην επόμενη.

Ουσιαστικά, μέσω της ποικιλόμορφης παρέμβασης, το κράτος προστατεύει τις κοινωνικά ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, όπως οι άνεργοι, οι ηλικιωμένοι, τα άτομα με αναπηρίες. Παράλληλα ενισχύει την ισχύ των οικογενειών, συμβάλλοντας στη διατήρηση των «άτυπων» δικτύων – πλεγμάτων φροντίδας. Με τους τρόπους αυτούς επιδιώκεται η αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης.

1.3 Μοντέλα Κράτους Πρόνοιας

Η έννοια του κράτους πρόνοιας υφίσταντο αρκετά προγενέστερα της εμφάνισης των σύγχρονων κοινωνιών. Η ονομασία και οι παροχές του διέφεραν σε μεγάλο βαθμό και διαμορφώνονταν, βεβαίως, από τις εκάστοτε ανάγκες των ανθρώπων, ανάλογα με την χρονική περίοδο και τις επικρατούσες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες. Παρόλα αυτά ο σκοπός και οι στόχοι του παραμένουν σε παρόμοια επίπεδα, δηλαδή στην παροχή συλλογικής κοινωνικής φροντίδας, προς όφελος των ανθρώπων, που αντιμετωπίζουν δυσκολίες. Εντούτοις, το κράτος πρόνοιας έχει παρέλθει στάδια εξέλιξης, τα οποία έχουν καθορίσει και

διαμορφώσει την υφιστάμενη μορφή του. Η συγκεκριμένη διαδικασία ήταν αρκετά χρονοβόρα, διανύοντας πληθώρα καταστάσεων. Ορισμένες από αυτές ανάγονται στους τομείς των μεταρρυθμίσεων των θεσμών, στις κρατικές υπηρεσίες, στην τοπική κοινότητα καθώς και στην ιδιωτική – μη κερδοσκοπική αυτενέργεια. Όπως άλλωστε επισημαίνεται από την Στασινοπούλου, κύριος μοχλός ανάπτυξης και ανέλιξης αποτέλεσε η μετατροπή των αγροτικών σε αστικών – βιομηχανικών κοινωνιών σε συνδυασμό με την επικράτηση του καπιταλιστικού συστήματος. Δεσπόζουσα θέση, στην προκειμένη κατάσταση, κατέχει η σχέση καθώς και η αλληλεπίδραση ανάμεσα σε τρεις θεσμούς, δηλαδή το κράτος, την οικογένεια και την τοπική κοινότητα.

Τα δύο κυρίαρχα μοντέλα κράτους πρόνοιας είναι τα εξής: α) το υπολειμματικό και β) το θεσμικό – αναδιανεμητικό.

α) **Το υπολειμματικό μοντέλο** (Στασινοπούλου, 1990:24) έχει θεμελιώσει την ύπαρξή του στην θεωρία του laissez – faire. Σύμφωνα με αυτήν, τόσο ο θεσμός της οικογένειας όσο και το σύστημα της ελεύθερης αγοράς θεωρούνται υπεύθυνοι και αναγκαίοι για την εκπλήρωση των ανθρώπινων αναγκών. Από την άλλη πλευρά, ο ρόλος του κράτους χρησιμεύει για την διασφάλιση της κατάστασης. Μεσολαβεί δηλαδή σε περιπτώσεις κατά τις οποίες, οι δύο προαναφερθέντες θεσμοί αδυνατούν να ανταπεξέλθουν στις δεδομένες συνθήκες. Το υπολειμματικό μοντέλο επιδιώκει την εξάλειψη των άσχημων καταστάσεων διαβίωσης και συντελεί στην ενίσχυση της φροντίδας για τους χρίζοντες στήριξης. Παράλληλα ενθαρρύνει την άμιλλα ανάμεσα στους πολίτες καθώς και την προσωπική ανέλιξη. Ωστόσο χρησιμοποιεί συγκεκριμένα μέσα και τεχνικές προκειμένου να συλλέξει τα απαραίτητα στοιχεία ούτως ώστε να ολοκληρώσει την παροχή βοήθειας. Επικεντρώνεται ως επί το πλείστον στα οικονομικά κριτήρια των ατόμων και των οικογενειών. Με βάση τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται, όπως αναφέρουν και οι υποστηρικτές του μοντέλου, προκαλείται εξοικονόμηση πόρων, γεγονόςς μέγιστης αξίας για το κοινωνικό σύνολο.

β) **Το θεσμικό – αναδιανεμητικό μοντέλο** (Στασινοπούλου, 1990:24) αντιτίθεται στις αρχές του υπολειμματικού. Στην προκειμένη περίπτωση, εστιάζει στην καθολική εκπλήρωση των αναγκών. Έτσι επιζητά την πρόληψη σε σχέση με την καταπολέμηση των κοινωνικών προβλημάτων, την κοινωνική συνοχή καθώς και την συλλογική ευθύνη. Το θεσμικό – αναδιανεμητικό μοντέλο αναπτύχθηκε

κυρίως κατά τη μεταπολεμική περίοδο, ιδιαίτερα στις καπιταλιστικές κοινωνίες. Αξίζει να σημειωθεί ότι η έντονη διαφοροποίησή του σε σχέση με το υπολειμματικό, στηρίζεται κυρίως σε ηθικούς και ιδεολογικούς παράγοντες, χωρίς να αποδίδεται η δέουσα σημασία στις μεθόδους εκπλήρωσης των αναγκών.

Ορισμένοι θεωρητικοί επισημαίνουν ότι η εξέλιξη του κράτους πρόνοιας δεν συνεπάγεται απαραίτητα την εξάλειψη των κοινωνικών ανισοτήτων στα καπιταλιστικά κράτη, ενώ διαφαίνεται η πιθανότητα να τις διατηρεί.

Οι απαρχές του κράτους πρόνοιας εντοπίζονται περί τον 19^ο αιώνα, στις περιοχές της Δυτικής Ευρώπης. Επηρέαστηκε σημαντικά από την ανάπτυξη των αστικών κοινωνιών, παράλληλα με την εμφάνιση του καπιταλιστικού συστήματος. Σημαντική επιρροή άσκησαν οι αρχές και οι αξίες της Γαλλικής Επανάστασης, όπως: η κοινωνική ισότητα και η κοινωνική δικαιοσύνη στα πλαίσια της ελευθερίας και της δημοκρατίας. Παράλληλα οι νέες συνθήκες ζωής, το σύγχρονο κοινωνικό – οικονομικό και πολιτικό σύστημα αποτέλεσαν στοιχεία ανάπτυξης και καθορισμού του κράτους πρόνοιας, τα οποία διαμόρφωσαν σε εξαιρετικό βαθμό τους τρόπους έκφρασης της παρεχόμενης βοήθειας προς τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Βέβαια, ακόμη και οι μεταβολές που παρατηρούνται τόσο στην οικογένεια όσο και στην τοπική κοινότητα, καθιστούν σαφείς τις δυνατότητες και τη δραστικότητα του κράτους πρόνοιας.

1.4 Ερμηνευτικές Προσεγγίσεις του Κράτους Πρόνοιας

Έχουν διατυπωθεί ποικίλες θεωρητικές ερμηνείες, οι οποίες επιδιώκουν να προσεγγίσουν την έννοια του κράτους πρόνοιας. Ωστόσο, έχουν κυριαρχήσει οι δύο επικρατέστερες, οι οποίες αφορούν από τη μία πλευρά την ανάλυση των δομών και των πλήρων συστημάτων, ενώ από την άλλη πλευρά επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους στην επεξεργασία των θεσμών και των φορέων δράσης.

Συνεπώς παρατηρείται:

α) Η *συστημική / δομική προσέγγιση*. (Esping Andersen, 2006:48-51)
Μέσω του συγκεκριμένου θεωρητικού υποβάθρου, η κοινωνία αντιμετωπίζεται ως ένα σύνολο συστημάτων, το οποίο εξελίσσεται ολιστικά. Τα συστήματα που επικρατούν είναι εκείνα, τα οποία καθορίζουν την ανάπτυξη τόσο της κοινωνίας

όσο και της οικονομίας. Συνεχίζοντας την επεξεργασία, ο Esping Andersen εστιάζει την προσοχή στον τρόπο λειτουργίας των συστημάτων, των αιτιών ευδοκίμησής τους, καθώς και των συνεπειών που προκαλούν. Παράλληλα δίδεται προσοχή στις διαφορές και στις ιδιομορφίες των συστημάτων μεταξύ των χωρών. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα, παρουσιάζονται οι συγκρινόμενες λειτουργίες των καπιταλιστικών και των βιομηχανικών κρατών. Παράλληλα, το κράτος πρόνοιας απέκτησε τη δυνατότητα να αναπτυχθεί διότι σταδιακά τέθηκε σε εφαρμογή το σύστημα της γραφειοκρατίας, ως ένα απαραίτητο μέσο προκειμένου να υφίσταται μία υποτυπώδης οργάνωση και συνάμα διαχείριση σε όλους τους τομείς που απαρτίζουν την κοινωνία. Ως αποτέλεσμα, θα προκύπτει η εξέλιξη του ίδιου του συστήματος της γραφειοκρατίας. Σύμφωνα με τον Esping Andersen η προκειμένη κατάσταση χαρακτηρίστηκε ως *logic of industrialism* (λογική του βιομηχανισμού), γεγονός το οποίο διέπεται από την εξέλιξη του κράτους πρόνοιας και την ταυτόχρονη διάλυση των «*παραδοσιακών κοινωνικών θεσμών*» από την επικρατούσα κοινωνία της βιομηχανίας. Με βάση την άποψη αυτή, οι Wagner και Marshall επηρεασμένοι από την ιδεολογία του φιλελευθερισμού, υποστήριξαν ότι η εξασφάλιση ενός ανεπισσώμενου οικονομικού υποβάθρου, αποτελούσε την αναγκαία προϋπόθεση, έτσι ώστε να ακολουθήσει η διοχέτευση πόρων προς τους πολίτες και την απόκτηση της ευημερίας. Στο σημείο αυτό επέρχεται η προσθήκη του νέου δομικού μαρξισμού. Επισημαίνεται ότι το κράτος πρόνοιας αποτελεί αναπόφευκτη απόρροια των καπιταλιστικών κοινωνιών, χωρίς όμως να επηρεάζεται από πολιτικούς φορείς και ποικίλης ιδεολογίας οργανώσεις. Είναι αξιοσημείωτο ότι επιδιώκεται πάση θυσία η κάλυψη των κεφαλαιακών αναγκών, ενώ ο ρόλος της εξουσίας του κράτους έγκειται στην αυτονόμηση από τις ταξικές ιδεολογίες καθώς και στην εκδήλωση του δομικού χαρακτήρα που τη διέπει.

β) Η *θεσμική προσέγγιση* (Esping Andersen, 2006:51-53) ερμηνεύει από διαφορετική οπτική το κράτος πρόνοιας. Ισχυρίζεται ακράδαντα ότι η οικονομία και οι κοινωνικοί – πολιτικοί θεσμοί αποτελούν αλληλένδετα στοιχεία της κοινωνίας, ενώ ο διαχωρισμός τους θα επέφερε αρνητικές επιπτώσεις για το μέλλον της. Εν ολίγοις, είναι επιβεβλημένη η αφομοίωση της κοινωνικής πολιτικής καθώς και οικονομίας στο πλαίσιο των κοινοτήτων. Επισημαίνεται ότι η λειτουργία του κράτους πρόνοιας καθίσταται περισσότερο αποδοτική και λειτουργική, εφόσον υφίσταται στα όρια των «*μικρών ανοιχτών οικονομιών*»,

στις οποίες διαθέτουν πλήρη πρόσβαση οι μεγάλες παγκόσμιες αγορές. Επιπρόσθετα, οι αρχές της δημοκρατίας έχουν θεμελιώδη ρόλο στην θεσμική προσέγγιση του κράτους πρόνοιας, διότι εξασφαλίζουν την κοινωνική δικαιοσύνη μεταξύ των μελών. Παράλληλα αναπτύσσεται και διασφαλίζεται η έννοια και η εφαρμογή των δικαιωμάτων και της ιδιότητας του πολίτη. Εντούτοις παρατηρείται μία έντονη αντίφαση σχετικά με την συσχέτιση της δημοκρατίας και την ανάπτυξη του κράτους πρόνοιας, ιδιαίτερα στον τομέα των κοινωνικών δομών. Συμπερασματικά, η δημοκρατία εμφανίστηκε στις αγροτικές κοινωνίες, προκειμένου οι ιδιοκτήτες μικρών εκτάσεων να απαλλαγούν από την υψηλή φορολογία, την οποία τους επέβαλλαν οι κάτοχοι μεγάλων ιδιοκτησιών γης, έχοντας αποκτήσει τα δημοκρατικά δικαιώματα που τους αναλογούν. Από την άλλη πλευρά, η λαϊκή τάξη των ολοκληρωτικών καθεστώτων δεν αντιδρούσε έντονα στην υψηλή φορολόγηση που είχε επιβάλλει η κυρίαρχη κοινωνικά και οικονομικά τάξη.

1.5 Κράτος Πρόνοιας και Κοινωνική Διαστρωμάτωση

Το κράτος πρόνοιας αποτελούσε ανέκαθεν ένα αναγκαίο μέσο προκειμένου να δημιουργηθούν οι κατάλληλες κοινωνικές δομές, οι οποίες θα διασφάλιζαν το εισόδημα των πολιτών. Αναπόσπαστο μέρος όμως αυτής της κατάστασης είναι η κοινωνική διαστρωμάτωση που προκύπτει μέσω αυτού. Σχετικά με την αλληλεπίδραση του κράτους πρόνοιας και της διαστρωμάτωσης, έχουν διατυπωθεί δύο χαρακτηριστικές θεωρητικές απόψεις, με βάση τον Esping Andersen.

Η πρώτη έχει τις ρίζες της στην θεωρία του Μαρξισμού και, υποστηρίζει ότι το κράτος πρόνοιας συνεχίζει να διαιωνίζει την υφιστάμενη κοινωνική κατάσταση σχετικά με τις κοινωνικές τάξεις. Ουσιαστικά, οποιασδήποτε μορφής πολιτική ευημερίας, η οποία εκφράζεται από το κράτος, δημιουργεί πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη του καπιταλισμού και του μονοπωλίου που πρεσβεύει.

Η δεύτερη άποψη προέρχεται από τις αρχές του Marshall. Σύμφωνα με αυτήν, οι κοινωνικές τάξεις επηρεάζονται άμεσα από τις εκάστοτε μεταρρυθμίσεις. Επομένως, η δημιουργία συνθηκών ευημερίας για τις κοινωνικές

τάξεις αποτελεί έναν ουσιώδη τρόπο ώστε να αμβλυνθούν οι λόγοι που συντρέχουν στην πάλη των τάξεων. Η δημοκρατία ακμάζει και οι πολίτες διέπονται από την αλληλεπίδρασή τους με τον υφιστάμενο κρατικό μηχανισμό.

Βιβλιογραφικά το κύριο ζήτημα που διερευνάται εντοπίζεται στην «αναδιανομή του εισοδήματος». (Esping Andersen, 2006:126) Οι έρευνες έχουν δείξει ότι «κοινωνικές μεταβιβάσεις αντικαθιστούν σταδιακά τα φορολογικά συστήματα, ως ένα από τα κύρια όπλα της αναδιανομής». (Esping Andersen, 2006:127) Τέτοια παραδείγματα, είναι ιδιαίτερα έκδηλα στα κράτη πρόνοιας των σκανδιναβικών χωρών. Παρόλα αυτά, κάτι τέτοιο είναι απόλυτα κατανοητό, εφόσον δικαιολογείται από την ισχύουσα κοινωνική πραγματικότητα. Κάτι τέτοιο αποδεικνύεται από την υψηλή φορολόγηση που επιβάλλεται πλέον ακόμη και στα χαμηλά οικονομικά εισοδήματα, εφόσον έχουν διαφοροποιηθεί οι σύγχρονες απαιτήσεις των κρατών. Αυτό σημαίνει ότι οι κοινωνικές μεταβιβάσεις που επιτελούνται καθορίζουν σε σημαντικό βαθμό την αναδιανεμητική πολιτική του κράτους πρόνοιας.

Αρκετές μελέτες έχουν συμπεριλάβει ζητήματα, τα οποία σχετίζουν την κατανομή των οικονομικών πόρων στις διάφορες κοινωνικές ομάδες, τη διαστρωμάτωση που προκύπτει καθώς και την επίδραση των κρατών πρόνοιας. Ουσιαστικά η αναδιανομή και η διασφάλιση ενός ελάχιστου εισοδήματος και πόρων προωθούνται για την ενίσχυση της εκπλήρωσης ορισμένων ουσιωδών αναγκών όπως η ασφάλιση, η υγεία, η εκπαίδευση, η απασχόληση και η στέγαση. Οι έρευνες αυτές, έπειτα από πορεία ετών, απέδειξαν ότι το κράτος πρόνοιας είναι δυνατό να προσφέρει στους πολίτες τις κατάλληλες συνθήκες προκειμένου να διατηρήσουν ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης, το οποίο θα αντιτίθεται στον οικονομικό ανταγωνισμό της αγοράς και θα ανακουφίζει από τις κοινωνικές ανισότητες. Τα δεδομένα αυτά όμως εμπεριέχουν στοιχεία, τα οποία χαρακτηρίζουν τις Σκανδιναβικές χώρες και τη Δανία, όπως επισημαίνεται στα έργα του Esping Andersen.

Τα μοντέλα του κράτους πρόνοιας σε κάθε χώρα δεν ανταποκρίνονται σε όμοιες ιδεολογίες και επιδιώξεις. Το κάθε ένα στοχεύει σε διαφορετικά σημεία και εναρμονίζεται με τις ανάγκες των πολιτών που απαρτίζουν την εκάστοτε κοινωνική δομή. Το εισόδημα, η αλληλεγγύη, η κοινωνική ισότητα και δικαιοσύνη αποτελούν επιμέρους στοιχεία, τα οποία συναντώνται σε όλα τα κράτη πρόνοιας, αλλά εντοπίζονται σε ποίκιλα επίπεδα και έκταση. Με αυτό τον

τρόπο προσπαθούν να επιτύχουν τους πολιτικούς τους σκοπούς και την κάλυψη των αναγκών των μελών της κοινωνίας.

Άξιο αναφοράς αποτελεί το γεγονός κατά το οποίο ο τρόπος εφαρμογής του κράτους πρόνοιας καθιστά εφικτή την άμβλυνση των κοινωνικών ανισοτήτων μεταξύ των ανθρώπων. Παρόλα αυτά, η υλοποίηση των εκάστοτε μέτρων, συμβάλλουν στην τήρηση ή ακόμη και στη διαφοροποίηση της κοινωνικής διαστρωμάτωσης. Κάτι τέτοιο εμφανίζεται ήδη από την ανασκόπηση των μορφών του κράτους πρόνοιας και την σημασία τους για τα είδη έκφανσης των συστημάτων διαστρωμάτωσης. Ένα καθοριστικό παράδειγμα, το οποίο επιβεβαιώνει την ανωτέρω διατύπωση απαρτίζει ο τομέας που σχετίζεται με την κοινωνική πολιτική. Οι θεσπιζόμενες εφαρμογές μέτρων σχετικά με την εξάλειψη της φτώχειας, κατέληξαν στην δημιουργία στρωμάτων κοινωνικών τάξεων. Ο οικονομικός έλεγχος δηλαδή, ο οποίος υφίστατο (και υφίσταται ακόμη και σήμερα στις αντίστοιχες περιπτώσεις) προκειμένου να διαπιστωθούν τα απαραίτητα κριτήρια, είναι ένας καθοριστικός παράγοντας, ο οποίος θεωρείται υπεύθυνος για την συγκεκριμένη κατάσταση, καταλήγει ο Esping Andersen.

Σε αυτό το σημείο, κρίνεται αναγκαία η αναφορά στις ενέργειες των συντηρητικών Bismarck και von Taaffe, οι οποίοι καθιέρωσαν το μοντέλο της κοινωνικής ασφάλισης, μέσω του οποίου επιδιωκόταν η ταξική κοινωνική πολιτική. (Esping Andersen, 2006:69) Σύμφωνα με αυτό επιβλήθηκε ο πλήρης διαχωρισμός του τρόπου ασφάλισης ανάλογα με την κοινωνική τάξη από την οποία προερχόταν κάθε πολίτης. Επομένως προωθούνταν διαφορετικού είδους δικαιώματα καθώς και απολαβές, τα οποία εναρμονίζονταν με την κοινωνική θέση του ασφαλισμένου. Εκτός όμως από αυτό, οι Bismarck και von Taaffe καθιέρωσαν την υπακοή των πολιτών στις προσταγές της εξουσίας του ισχύοντος πολιτικού κρατικού συστήματος. Οι χώρες, οι οποίες εφάρμοσαν τις προκειμένες μεταρρυθμίσεις ήταν οι εξής: η Γερμανία, η Αυστρία, η Ιταλία καθώς και η Γαλλία.

Όσον αφορά το *κορπορατιστικό σύστημα*, (Esping Andersen, 2006:70) η κοινωνική τάξη, η οποία ήταν ευνοημένη με την πλειονότητα των προνομίων και παροχών, ήταν εκείνη των δημοσίων υπαλλήλων. Ουσιαστικά η κατάσταση αυτή, αποτελούσε ένα μέσο επιβράβευσης της αποδοτικότητας και της στήριξής τους στο κυβερνητικό έργο, ενώ ταυτόχρονα ενισχυόταν η υψηλή κοινωνική θέση της τάξης των δημοσίων υπαλλήλων. Συνεπώς προωθούνταν ένα κοινωνικό μοντέλο,

το οποίο στόχευε στο διαχωρισμό των οφελών των πολιτών ανάλογα με την κοινωνική τάξη στην οποία υπάγονταν. Έτσι τόσο ο Bismarck, όσο και οι υπόλοιποι υποστηρικτές της απολυταρχίας, ενστερνίστηκαν την πολιτική του διαχωρισμού και την εκμεταλλεύτηκαν στο έπακρο ώστε να εναντιωθούν στην ιδεολογία των εργατικών κινημάτων.

Από την άλλη πλευρά, το *εργατικό κίνημα*, (Esping Andersen, 2006:70-71) ασπαζόταν μία διαφορετική προσέγγιση. Κύρια επιδίωξή του ήταν η δημιουργία «αυτό - οργανωμένων φιλικών εταιρειών ή ισότιμων αδελφικών (fraternal) προγραμμάτων πρόνοιας» τα οποία θα χρηματοδοτούνταν είτε από τα αντίστοιχα συνδικάτα είτε από τα πολιτικά κόμματα. Οι εργαζόμενοι θεωρούσαν ότι μέσω των μεταρρυθμίσεων που προέβαλλαν, η κοινωνία θα μετατρέποταν κοινωνικά πιο δίκαιη και αλληλέγγυα προς τους πολίτες. Παρόλα αυτά ο σοσιαλιστικός παράδεισος, τον οποίο οραματίζονταν, απείχε αρκετά από την πραγματικότητα διότι μέσω αυτής της κατάστασης δημιουργούνταν «ταξικά γκέτο» και διαχωρίζαν τους εργαζομένους αντί να τους παρέχουν κλίμα ενότητας. Αυτό συνέβαινε διότι ακόμη και σε αυτή την περίπτωση, οι ισχυρότεροι κοινωνικά εργαζόμενοι, παραγκώνιζαν τους περισσότερο κοινωνικά αδύναμους.

Εν συνεχεία, το *καθολικευτικό (universalistic) μοντέλο* (Esping Andersen, 2006:71-72) ανήλθε στην επιφάνεια για την παρουσίαση και εφαρμογή των αρχών του. Σύμφωνα με αυτό, επιδιωκόταν η καθιέρωση ενός συστήματος το οποίο θα εξασφάλιζε την κοινωνική ισότητα ανάμεσα στους πολίτες. Δεν περιοριζόταν όμως μέχρι αυτού του σημείου. Ταυτόχρονα επιδίωκε την ισοτιμία των δικαιωμάτων και την αλληλεγγύη όλων των ανθρώπων, ανεξάρτητα από την κοινωνική τους τάξη. Υπό αυτές τις συνθήκες, η κοινωνική ομάδα ατόμων, οι οποίοι χρειάζονται περαιτέρω ενδυνάμωση και στήριξη βρίσκεται στα όρια της φτώχειας. Για τα αδύναμα μέλη της κοινωνίας, ορισμένες φορές, είναι αρκετή η εξασφάλιση ενός επιδόματος, το οποίο θα επαρκεί προκειμένου να καλύψει άμεσα τις ανάγκες τους. Αναπόφευκτα σε αυτή την περίπτωση προκαλείται η εξής κατάσταση: όσοι από τους πολίτες υπάγονται σε μία περισσότερο ευνοημένη οικονομική κατάσταση, καταφεύγουν στην αγορά ούτως ώστε να κατοχυρώσουν ένα επίπεδο κοινωνικής ευμάρειας, π.χ. ιδιωτική ασφάλιση. Συνεπώς οι οικονομικά ισχυροί εμπλουτίζουν την ευημερία τους μέσω των παροχών της αγοράς ενώ οι οικονομικά ανίσχυροι στηρίζονται στις παροχές, τις

οποίες προσφέρει ο κρατικός μηχανισμός. Χαρακτηριστικά παραδείγματα χωρών αποτελούν η Μεγάλη Βρετανία και ο Καναδάς.

Είναι αξιοσημείωτο ότι οι χώρες, οι οποίες χαρακτηρίζονταν από το καθολικευτικό σύστημα ή το αντίστοιχο της κοινωνικής αρωγής, βρίσκονταν σε δίλημμα. Το συγκεκριμένο σχετιζόταν με τον φορέα που θα κάλυπτε τις ανάγκες της μέσης οικονομικά και κοινωνικά τάξης, δηλαδή το κράτος ή η αγορά και η ιδιωτική πρωτοβουλία. Η συγκεκριμένη άποψη διαφαίνεται στο παράδειγμα της Μεγάλης Βρετανίας, όπως και στην πλειονότητα των αγγλοσαξονικών χωρών. Εντούτοις το κράτος καθίστατο υπεύθυνο για την εφαρμογή μίας λιτής καθολικότητας, ενώ από την άλλη πλευρά, η αγορά καλούταν να εκπληρώσει τις προδιαγραφές της ευημερίας των κοινωνικών τάξεων. Έτσι η δημόσια δαπάνη καθίσταται υπεύθυνη για την επιχορήγηση των ιδιωτικών προγραμμάτων ευημερίας, μέσω του φορολογικού συστήματος.

Ωστόσο, σύμφωνα με τον Esping Andersen, παρουσιάζεται μία αντίθετη εφαρμογή των μοντέλων κράτους πρόνοιας. Σε αυτή την περίπτωση, ο κεντρικός σκοπός κατευθύνεται στην παροχή τόσο της καθολικότητας όσο και της επάρκειας. Έτσι οι χώρες που τήρησαν την συγκεκριμένη αρχή διαφοροποιήθηκαν σε εξαιρετικό βαθμό. Το κράτος επομένως θέτει σε εφαρμογή ένα δευτεροβάθμιο σύστημα ασφάλισης, εξίσου προνομιούχο, για τις μεσαίες κοινωνικές τάξεις. Η αγορά απορρίπτεται ως επιλογή ενώ τα επιδόματα των πολιτών ανταποκρίνονται στις πραγματικές τους ανάγκες. Είναι πιθανό να μην εξαλείφεται πλήρως το ζήτημα των ανισοτήτων. Παρόλα ταύτα επιτυγχάνεται η υποστήριξη και η ενίσχυση της εμπιστοσύνης του κράτους πρόνοιας προς τους πολίτες. Η υψηλή φορολόγηση αντισταθμίζεται με την πολιτική συναίνεση και την πραγματοποίηση των προγραμμάτων του κράτους πρόνοιας σε χώρες όπως η Σουηδία και η Νορβηγία.

1.6 Καθεστώτα Κράτους Πρόνοιας

Οι διαφοροποιήσεις, οι οποίες συναντώνται στην κοινωνική διαστρωμάτωση, στο κράτος, στην αγορά, στην οικογένεια καθώς και στις κυρίαρχες πολιτικές πεποιθήσεις, τοποθετούν τα θεμέλια για την διαμόρφωση

των κριτηρίων που διέπουν τις υποδιαίρεσεις του κράτους πρόνοιας. Επομένως, έχουν κατηγοριοποιηθεί οι ακόλουθες μορφές: α) το φιλελεύθερο, β) το κορπορατιστικό, και γ) το σοσιαλδημοκρατικό κράτος πρόνοιας.

α) Το φιλελεύθερο μοντέλο (Esping Andersen, 2006:74) κράτους πρόνοιας, αρχικά συναντάται σε χώρες όπως: οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, ο Καναδάς καθώς και η Αυστραλία. Τα επικρατούντα συστήματα σχετίζονται με την παροχή επιδομάτων σε κοινωνικές ομάδες έπειτα από πλήρη έλεγχο του ατομικού/οικογενειακού εισοδήματος καθώς και οποιασδήποτε άλλης μορφής πόρων που ενδεχομένως διαθέτουν. Επιπλέον, το θέμα της κοινωνικής ασφάλισης διέπεται από σχετική λιτότητα. Επιστρέφοντας στην κοινωνική κρατική φροντίδα, μέσω των επιδομάτων, αυτά παρέχονται ως επί το πλείστον σε πολίτες, οι οποίοι έχουν χαμηλό εισόδημα και ανήκουν κυρίως στην εργατική κοινωνική τάξη, ενώ παράλληλα συναρτώνται άμεσα με το κράτος. Ουσιαστικά, ο ρόλος της κοινωνικής πρόνοιας είναι επεμβατικός σε σχέση με την αδυναμία ή την έλλειψη της εργασίας προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες των ατόμων. Έτσι ενισχύεται η έννοια της αγοράς ιδιαίτερα από την κρατική πρωτοβουλία, ωθώντας τους πολίτες στην εξασφάλιση των ιδιωτικών προνοιακών προγραμμάτων, τα οποία μάλιστα επιχορηγούνται από το ίδιο το κράτος. Παράλληλα προκύπτουν ορισμένες συνέπειες εξαιτίας της υφισταμένης κατάστασης. Αρχικά η επιρροή της αποεμπορευματοποίησης σταδιακά εξασθενεί, όπως ακριβώς εμποδίζεται και η ανάπτυξη των κοινωνικών δικαιωμάτων στα πλαίσια του κοινωνικού γίγνεσθαι. Ταυτόχρονα όμως δημιουργούνται νέες συνθήκες όσον αφορά στο θέμα της κοινωνικής διαστρωμάτωσης. Έτσι προκύπτει μία κοινωνική τάξη, η οποία διαρθρώνεται από τους παραλήπτες των κοινωνικών επιδομάτων και διέπεται από την «ισότητα της φτώχειας». Σε αυτές τις συνθήκες κυριαρχεί σχετική ευημερία, ενώ χαρακτηρίζει καταστάσεις επικράτησης των άκρων, ειδικά στους κοινωνικό – οικονομικούς τομείς.

β) Το κορπορατιστικό μοντέλο κράτους πρόνοιας (Esping Andersen, 2006:75-76) υφίσταται στις εξής χώρες: Αυστρία, Γαλλία, Γερμανία καθώς και Ιταλία. Το καθεστώς του κορπορατισμού διαφοροποιείται αρκετά σε σχέση με τις αρχές του φιλελεύθερου κράτους πρόνοιας. Διέπεται από αξίες, οι οποίες υπόκεινται στις αρχές περί της εξασφάλισης μίας υποτυπώδους αρμονικής συνύπαρξης των κοινωνικών τάξεων. Τόσο οι διαφοροποιήσεις όσο και οι

ομοιότητες που τις απαρτίζουν κατέχουν ιδιαίτερη σημασία, ενώ αποτελούν καίρια ζητήματα, τα οποία χρίζουν ιδιαίτερης προστασίας. Παράλληλα τα δικαιώματα των πολιτών, απορρέουν άμεσα και καθορίζονται από τις ιδιότητες που τους προσδίδει η κοινωνική θέση, στην οποία ανήκουν. Κεντρική ιδέα στην ιδεολογία του κορπορατιστικού κράτους πρόνοιας συνιστά η άποψη ότι η διασφάλιση του κρατικού εισοδήματος, είναι αναγκαία προκειμένου να υποκαταστήσει την αγορά. Υπό αυτό το πρίσμα, το κράτος απομακρύνει ολοένα και περισσότερο τον αναδιανεμητικό χαρακτήρα.

Είναι αξιοσημείωτο ότι ο θεσμός της Εκκλησίας έχει επιδράσει σημαντικά στην εξέλιξη του κορπορατιστικού καθεστώτος κράτους πρόνοιας. Η συγκεκριμένη κατάσταση έθεσε τα θεμέλια για την κρατική υπόσχεση σχετικά με την στήριξη της παραδοσιακής οικογένειας. Ουσιαστικά οι γυναίκες – σύζυγοι, οι οποίες δεν εργάζονται, απομακρύνονται από τα πλαίσια της κοινωνικής ασφάλισης. Ακόμη, τα επιδόματα, τα οποία αποδίδονται στις οικογένειες μέσω του κράτους, ενισχύουν τη μητρότητα. Από την άλλη πλευρά, οι κοινωνικές υπηρεσίες που υποστηρίζουν εν γένει την οικογένεια, βρίσκονται σε χαμηλό επίπεδο. Σε αυτή την περίπτωση υπερισχύει η «αρχή της επικουρικότητας». Αυτό σημαίνει ότι η παρέμβαση του κράτους είναι περιορισμένη στα ζητήματα φροντίδας της οικογένειας. Συνεπώς, μεσολαβεί σε εκείνες τις περιπτώσεις κατά τις οποίες η ίδια η οικογένεια αδυνατεί πλέον να φροντίσει τα μέλη της. Μόνο τότε, το κράτος επιδιώκει την εύρεση των κατάλληλων λύσεων, προκειμένου να αντιμετωπίσει τα υπάρχοντα προβλήματα.

γ) *Το σοσιαλδημοκρατικό* καθεστώς κράτους πρόνοιας (Esping Andersen, 2006:76-79) εμφανίζεται συνηθέστερα στις Σκανδιναβικές χώρες. Αξίζει να σημειωθεί ότι το όνομά του προήλθε εξαιτίας του συστήματος της Σοσιαλδημοκρατίας, το οποίο κυριαρχούσε σε εκείνα τα κράτη. Οι υποστηρικτές του συγκεκριμένου πολιτικού συστήματος καθώς και καθεστώς κράτους πρόνοιας, κατευθύνθηκαν σε διαφορετικά πλαίσια. Υπερασπίστηκαν και ενίσχυσαν την άποψη ότι καλούνταν να διασφαλίσουν την ισότητα ανάμεσα στους πολίτες, η οποία θα ανταποκρίνεται σε προδιαγραφές υψηλού επιπέδου. Στις χώρες αυτές, εφόσον βέβαια είχαν διαμορφωθεί νέες κοινωνικές συνθήκες, διαφοροποιήθηκαν εξίσου και οι ανάγκες των μελών που τις απαρτίζουν. Συνεπώς, σε πρώτο στάδιο επιβαλλόταν να αναβαθμιστούν τόσο οι κοινωνικές παροχές καθώς και υπηρεσίες όσο και τα επιδόματα, τα οποία αποδίδονταν στους

πολίτες. Αυτό προέκυψε λόγω της διαμόρφωσης των σύγχρονων χαρακτηριστικών που καθόριζαν τη μεσαία κοινωνική τάξη. Σε δεύτερο στάδιο, οι σοσιαλδημοκράτες επιχείρησαν να καλύψουν το κενό των κοινωνικών δικαιωμάτων. Έτσι όλες οι κοινωνικές τάξεις θα δικαιούνταν επί ίσοις όροις όλο το φάσμα των δικαιωμάτων, δίχως να προκύπτει οποιουδήποτε είδους εξαίρεση ανάμεσα σε ευκατάστατους και μη. Πρόκειται δηλαδή για μία πρωτοποριακή μεταρρύθμιση, η οποία θα θέσει καινούριες ιδέες και εφαρμογές προς όφελος των πολιτών. Το σοσιαλδημοκρατικό κράτος πρόνοιας προωθεί την ισότητα των δικαιωμάτων για όλους, ξεκινώντας από τους απασχολούμενους στην χειρωνακτική εργασία και καταλήγοντας μέχρι και τους εργαζομένους του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα. Παράλληλα δημιουργείται ένα ενιαίο ασφαλιστικό σύστημα για όλους, ανεξάρτητα από την κοινωνική τάξη στην οποία υπάγονται. Παρόλα αυτά, όσον αφορά στον τομέα των επιδομάτων, παρατηρείται η εξής διαφοροποίηση: αυτά διαρρυθμίζονται ανάλογα με τις αποδοχές που λαμβάνει ο κάθε πολίτης και γενικότερα η κοινωνική ομάδα στην οποία ανήκει. Με αυτό τον τρόπο, η επιρροή της αγοράς υποσκελίζεται, ενώ ταυτόχρονα επιδιώκεται η ανάπτυξη μίας αλληλέγγυας σχέσης μεταξύ του κράτους πρόνοιας και των μελών της κοινωνίας. Η απονομή επιδομάτων και η τήρηση των οικονομικών υποχρεώσεων προς το κράτος, αποτελούν κοινά χαρακτηριστικά όλων των μελών της χώρας.

Οι κατευθυντήριες γραμμές του σοσιαλδημοκρατικού κράτους πρόνοιας προσφεύγουν τόσο προς τις προσταγές της αγοράς όσο και στον θεσμό της οικογένειας. Σε αυτή την περίπτωση, ο Esping Andersen επισημαίνει ότι επιλέγεται ένας διαφορετικός τρόπος αντιμετώπισης της κατάστασης. Επομένως λαμβάνονται τα κατάλληλα μέτρα, τα οποία σχετίζονται κυρίως με την πρόληψη ανεξέλεγκτων κοινωνικών φαινομένων. Επομένως, υιοθετεί συγκεκριμένες τεχνικές και διαδικασίες προκειμένου να καταστήσει την οικογένεια έναν αποτελεσματικό φορέα προκειμένου να καλύψει πλήρως όλες τις ανάγκες των μελών της. Εντούτοις, ενισχύει τις δυνατότητες της οικογένειας και της παρέχει τα αναγκαία εφόδια, χωρίς να επεμβαίνει μόνο όταν οι ικανότητές της δεν καθίσταται εφικτό να ικανοποιήσουν τα ίδια τα μέλη της. Αυτό σημαίνει ότι το κράτος συμβάλλει ενεργά στο προαπαιτούμενο κόστος για την διατήρηση των αναγκών των μελών κάθε οικογένειας. Η ιδεολογία της συγκεκριμένης μεταρρύθμισης, σχετίζεται με το γεγονός του να εντείνεται η σταδιακή

ανεξαρτησία του ατόμου από την οικογένεια αναφοράς του. Έτσι διαφαίνεται και εφαρμόζεται ο σοσιαλιστικός καθώς και ο φιλελεύθερος χαρακτήρας του κράτους πρόνοιας. Από τη μία πλευρά στηρίζεται η ελευθερία και η πρωτοβουλία του ατόμου, ενώ από την άλλη πλευρά το κράτος αναλαμβάνει να φροντίζει τις ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού, όπως τα παιδιά, οι ανήμποροι καθώς και οι ηλικιωμένοι, όπως ακριβώς και την οικογένεια. Για αυτό τον λόγο έχει στελεχώσει τις αντίστοιχες κοινωνικές υπηρεσίες. Παράλληλα προτρέπει τις γυναίκες να ασχοληθούν με την εργασία και να μην επιλέγουν αποκλειστικά την οικογένειά τους, αποδίδοντάς τους κίνητρα για την εκάστοτε περίπτωση. Χαρακτηριστικό στοιχείο, όπως διαπιστώνεται από τον Esping Andersen, αποτελεί επίσης ότι το σοσιαλδημοκρατικό κράτος πρόνοιας θεωρεί αλληλοεξαρτώμενες έννοιες τόσο την εργασία όσο και την ευημερία του κράτους και των πολιτών, αλλά και ως απαραίτητη προϋπόθεση για την ύπαρξη και των δύο. Επιπλέον το «δικαίωμα στο εισόδημα ισούται με το δικαίωμα στην εργασία». Ωστόσο η διατήρηση του συγκεκριμένου κράτους πρόνοιας απαιτεί την όσο το δυνατόν εφικτή ελαχιστοποίηση των κοινωνικών προβλημάτων. Αυτό σημαίνει ότι, προκειμένου να επικρατήσει το υψηλό κόστος της συντήρησης των μέτρων, όλοι οι πολίτες επιβάλλεται να εξοφλούν τις οικονομικές τους κρατικές συνδιαλλαγές, όπως οι φόροι εισοδήματος. Παρόλα αυτά, κάτι τέτοιο επιτυγχάνεται αυτόματα με την ύπαρξη εργασίας για όλους τους πολίτες.

1.7 Το Κοινωνικό Κράτος υπό συνθήκες οικονομικής κρίσης

Το κράτος πρόνοιας υπάγεται στα πλαίσια του κοινωνικού κράτους και αποτελεί μέρος της εφαρμόσιμης πολιτικής για την ευημερία των πολιτών. Η εμφάνιση της οικονομικής κρίσης, αναμφισβήτητα καθίσταται υπεύθυνη για τις αρνητικού προσήμου αλλαγές που έχουν πραγματοποιηθεί, αλλά και για εκείνες, οι οποίες έπονται.

Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει ο Ρομπόλης, «η νεοκλασική προσέγγιση θεωρεί την σημερινή διεθνή οικονομική κρίση ως αποτέλεσμα εξωγενών παραγόντων που επιδρούν αρνητικά στην ομαλή λειτουργία και αναπαραγωγή του διεθνούς οικονομικού συστήματος, ενώ η κεϋνσιανή προσέγγιση θεωρεί τη διεθνή

οικονομική κρίση ως αποτέλεσμα ενδογενών παραγόντων που επιδεινώνουν ακόμη περισσότερο την ενυπάρχουσα ανισότητα της χρηματοδότησης του διεθνούς οικονομικού συστήματος». (Ρομπόλης, Κοινωνική Πολιτική, (1), σελ.:3) Η οικονομική ύφεση έχει επηρεάσει την παγκόσμια οικονομία από το 2008. Έπειτα εξαπλώθηκε σταδιακά από τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, στην Ευρώπη, ακόμη και στην Ελλάδα. Πρόκειται για συνθήκες, οι οποίες αρχικά σχετίζονταν με τον τομέα των τραπεζών, ειδικά την χορήγηση και την αποπληρωμή των δανείων και επεκτάθηκε έως και την έλλειψη εισοδήματος λόγω της αυξανόμενης ανεργίας. Παράλληλα οι συνέπειές της εντοπίζονται και στο κοινωνικό κράτος εξαιτίας της περικοπής των δαπανών για την συντήρησή του.

Ουσιαστικά, η προκειμένη κατάσταση συνιστά την ρήξη που προκλήθηκε στο καπιταλιστικό σύστημα, δηλαδή στο κεφάλαιο και την εργασία. Η αντιμετώπισή της απαιτούσε και συνεχίζει να απαιτεί πληθώρα μεταρρυθμίσεων, με σκοπό την επίλυση του προβλήματος, όπως αποκρατικοποιήσεις αυστηρά οικονομικά μέτρα, καθώς και εξασθένιση του κοινωνικού κράτους. Τα έξοδα που διέθετε ο κρατικός μηχανισμός αναδιαμορφώθηκαν από κοινωνικά σε παραγωγικά. Επομένως η συρρίκνωση του μεγέθους των χρημάτων που προορίζονταν για τον σκοπό αυτό, ήταν αναμενόμενη. Έτσι τέθηκαν υπό εκτενή έλεγχο ώστε να διαπιστωθεί ο τελικός τους προορισμός. Αν και το κοινωνικό κράτος συγκροτεί τη μεταβίβαση των οικονομικών παροχών στους πολίτες, η υφιστάμενη πραγματικότητα ανέτρεψε τα ισχύοντα δεδομένα. Συνεπώς η οικονομική πολιτική των μεσογειακών κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας, έχει διαφοροποιηθεί σε σημαντικό βαθμό. Εφαρμόζονται δηλαδή οι απαραίτητες μεταρρυθμίσεις προκειμένου να *«μειωθεί το δημόσιο έλλειμμα διαμέσου της μείωσης των συντάξεων, των μισθών, των κοινωνικών δαπανών και γενικότερα της συρρίκνωσης του κοινωνικού κράτους».* (Ρομπόλης, Κοινωνική Πολιτική, (1), σελ.:4)

Μέρος του κοινωνικού κράτους αποτελεί το ζήτημα της συνταξιοδότησης των πολιτών. Ωστόσο η ευρωπαϊκή οικονομική πολιτική παρεμβαίνει, και θέτει νέες προδιαγραφές ακόμη και για τον συγκεκριμένο τομέα. Θεσπίζει εξ αρχής τα όρια ηλικίας, τα οποία προσαρμόζει στα σύγχρονα στοιχεία σχετικά με το προσδόκιμο ζωής των ανθρώπων, όπως αυτό έχει προκύψει από τις ανάλογες έρευνες. Αυτό σημαίνει ότι τηρούνται μεταρρυθμίσεις, οι οποίες αφορούν τόσο

τη μείωση των συντάξεων όσο και της αύξησης των ηλικιακών ορίων για την απόδοσή της.

Σχετικά με τον ρόλο του κοινωνικού κράτους, είναι αξιοσημείωτο να επισημανθεί ότι *απαρτίζει τον τρόπο με τον οποίο εκδηλώνεται και εφαρμόζεται η έννοια της κοινωνικής προστασίας. Ουσιαστικά το ελληνικό κοινωνικό κράτος, όπως αναφέρεται «είναι θεσμοποιημένα απομακρυσμένο από ένα κοινωνικό κράτος της καθολικότητας, της αναδιανομής του εισοδήματος, της ποιότητας των υπηρεσιών του, της λειτουργικότητας του εκτεταμένου δικτύου ασφαλείας του και της από-εμπορευματοποίησης των δημόσιων αγαθών».* (Ρομπόλης, Κοινωνική Πολιτική, (1), σελ.:6) Επομένως, οι ανάγκες των ανθρώπων δεν καλύπτονται, όπως θα άρμοζε σε μία σύγχρονη και δημοκρατική χώρα. Το κράτος αδυνατεί να πραγματοποιήσει τις παροχές προς όφελος των πολιτών. Επομένως δημιουργούνται άτυπα δίκτυα φροντίδας, όπως η οικογένεια ή ακόμη και ιδιωτικά, τα οποία απαιτούν εκτεταμένες οικονομικές απολαβές. Η κοινωνική δικαιοσύνη και η ευημερία δεν υφίστανται ενώ το κοινωνικό και το κράτος πρόνοιας έχουν απολέσει ακόμη και τις ελάχιστες παροχές που προσέφεραν στις ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες, με αποτέλεσμα να εντείνεται ο κοινωνικός αποκλεισμός εις βάρος των ατόμων που έχουν ανάγκη.

Συμπερασματικά, έπεται η ακόλουθη διατύπωση, η οποία χαρακτηρίζει τη νέα μορφή που έχει λάβει εν γένει το κράτος πρόνοιας εξαιτίας των σύγχρονων κοινωνικών συνθηκών. Συνεπώς, η μεταγενέστερη εξέλιξη του χαρακτηρίζεται από τους οικονομικούς όρους, μεθοδολογία και τρόπο εκδήλωσης, ώστε να συμβαδίζει με τα δεδομένα της παρούσης χρονικής περιόδου. Οι έννοιες της αγοράς και της οικονομίας έχουν θέσει τα ανάλογα θεμέλια για τις εκάστοτε μεταρρυθμίσεις και την αντίστοιχη παρουσία και επιρροή στο κοινωνικό σύνολο. Επιπλέον, στοιχεία, όπως η κοινωνική ασφάλιση, η υγεία και η πρόνοια καθορίζουν σε σημαντικό βαθμό τις εκφάνσεις του κράτους πρόνοιας, όπως επίσης τις παροχές του καθώς και τον τρόπο λειτουργίας του, ιδιαίτερα σε δεδομένα *οικονομικού ανταγωνισμού*, όπως παρατηρεί ο Ρομπόλης. Παράλληλα είναι αξιοσημείωτο ότι κρατική παρέμβαση, μέσω της κοινωνικής πολιτικής και των αντίστοιχων δομών της, δεν αποτελεί αποκλειστική αρμοδιότητα του κάθε κράτους. Διεθνείς φορείς και οργανισμοί, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, σε συνεργασία με τα κράτη μέλη, διαμορφώνουν κοινή κοινωνική πολιτική

προκειμένου να αντιμετωπιστούν ολιστικά τα ακανθώδη ζητήματα που απασχολούν τους πολίτες των χωρών. (Στασινοπούλου, 1996: 41-42)

Όπως άλλωστε επισημαίνει και ο Ματσαγγάνης: *«υπερνίκηση της αδράνειας είναι αδύνατη χωρίς έναν ευκρινή μεταρρυθμιστικό ορίζοντα, χωρίς συντονισμένες μεταρρυθμίσεις σε ένα ευρύ φάσμα τομέων, χωρίς έναν ανοιχτό δημόσιο διάλογο που να εμπνέει εμπιστοσύνη σχετικά με τις απώτερες στοχεύσεις του μεταρρυθμιστικού εγχειρήματος»*. Συνεπώς η στοχευμένη προσπάθεια για την αναδιαμόρφωση κάθε είδους δομής, κρίνεται αναγκαία, εφόσον επιδιώκεται η πλήρης επίτευξή της. (Ματσαγγάνης, 2003:159)

Ανακεφαλαίωση

Το άνωθεν κεφάλαιο περιελάμβανε αρχικά την ερμηνεία της έννοιας του κράτους πρόνοιας. Έπειτα από την αναφορά των ορισμών, κατέστη σαφές ότι τόσο η οικονομική όσο και η κοινωνική παρέμβαση είναι εφικτό να προσδιορίσουν την κρατική κοινωνική πολιτική στο ζήτημα της πολιτικής, της αγοράς, όπως και των παρεχόμενων υπηρεσιών. Ακόμη η το υπολειμματικό καθώς και το θεσμικό μοντέλο παρουσιάζουν τη μορφή που λαμβάνει το κράτος πρόνοιας, ανάλογα με την εκάστοτε περίπτωση. Όσον αφορά στην συστημική και στην θεσμική προσέγγιση, αποτυπώνεται ο τρόπος λειτουργίας της κοινωνίας καθώς και των αντίστοιχων δομών που την απαρτίζουν. Σε συνάρτηση αναφέρεται η αντίστοιχη κοινωνική διαστρωμάτωση, η οποία κατηγοριοποιεί σε κοινωνικές ομάδες τους πολίτες. Επιπλέον το φιλελεύθερο, το κορπορατιστικό και το σοσιαλδημοκρατικό μοντέλο αναφέρονται στις πολιτικές ιδεολογίες, στις αρχές και στις αξίες, οι οποίες έχουν επιδράσει στη διαμόρφωση του κράτους πρόνοιας καθώς και στην εκδήλωσή του στα κοινωνικά μέλη. Η οικονομική κρίση δεν απουσιάζει από αυτό το σημείο, καθώς σχετίζεται άμεσα με την έκβαση που έχει λάβει το κράτος πρόνοιας στην σύγχρονη εποχή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

ΤΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Εισαγωγή

Τα κράτη του Ευρωπαϊκού Νότου τα τελευταία χρόνια βιώνουν κάποιες ανακατατάξεις οι οποίες σε συνδυασμό με την οικονομική κρίση έχουν επηρεάσει αρνητικά την σχέση μεταξύ κράτους και κοινωνίας. Το κοινωνικό κράτος στην οικονομική κρίση αδυνατεί να καλύψει ανάγκες των πολιτών του όπως η ανάγκη και το δικαίωμα για υγειονομική περίθαλψη, για εκπαίδευση, για αναπηρικά επιδόματα και για κοινωνική ασφάλιση (Μπαμπανάσης, 2012). Σε αυτή την υπονόμευση του κοινωνικού κράτους οφείλεται και η παγκοσμιοποίηση, η οποία με την ελεύθερη αγορά και την επιβολή των πολυεθνικών εταιριών έχει καθιερώσει ισότιμους όρους ανταγωνισμού παγκοσμίως. Για παράδειγμα, χώρες όπως οι ΗΠΑ και η Ιαπωνία, η Κίνα και η Ινδία είναι ιδιαίτερα ανταγωνιστικές μεταξύ τους καθώς διαθέτουν μεγάλες κοινωνικές δαπάνες και δίνουν μεγάλη προσοχή στην ανταγωνιστικότητα και αποτελεσματικότητα, αδιαφορώντας έτσι για την κοινωνική αλληλεγγύη και δικαιοσύνη. Αντίθετα, το ευρωπαϊκό μοντέλο επιζητά έναν συνδυασμό ανταγωνιστικότητας και αποτελεσματικότητας με παράλληλο ενδιαφέρον στην ικανοποίηση της κοινωνικής ευαισθησίας, αλληλεγγύης και δικαιοσύνης.

Οι κοινωνικές υπηρεσίες και οι νομοθεσίες αποτελούν σημαντικό κομμάτι στην καθημερινότητα των πολιτών σε μια σύγχρονη κοινωνία. Κάθε κοινωνία οφείλει να μεριμνά για τους πολίτες της σε θέματα υγείας, παιδείας, ασφάλισης και κατοικίας. Στην πραγματικότητα, κράτος πρόνοιας ονομάζεται το πολιτικό αποτέλεσμα του συμβιβασμού μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας σε χώρες της Ευρώπης. Ο συμβιβασμός αποτελείται από δύο μέρη : το πρώτο περιλαμβάνει την παραδοχή της εργασίας, της ελεύθερης αγοράς και του οικονομικού ανταγωνισμού και το δεύτερο περιλαμβάνει την παραδοχή του κεφαλαίου στις επικρατέστερες τάξεις των κοινωνικών και οικονομικών τους δικαιωμάτων. Σύμφωνα με την κλασική θεωρία του κράτους (Βερναδάκης, 2009) στόχος του

κοινωνικού κράτους αποτελεί η ευημερία των πολιτών του και η εγκαθίδρυση ισότιμων συνθηκών ανταγωνισμού στις αγορές.

2.1 Μοντέλα κράτους πρόνοιας

Το κράτος πρόνοιας κατηγοριοποιείται με βάση τις σχέσεις μεταξύ κράτους, αγοράς και οικογένειας σε τρία βασικά μοντέλα (Espring - Andersen, 1990).

Τα μοντέλα είναι τα ακόλουθα:

∅ το φιλελεύθερο μοντέλο, χαρακτηριστικά του οποίου είναι η κοινωνική αρωγή του ελέγχου εισοδήματος, οι μεταβιβάσεις και τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης. Χώρες όπως οι ΗΠΑ, ο Καναδάς και η Αυστραλία ακολουθούν το συγκεκριμένο μοντέλο. Τα μειονεκτήματα του μοντέλου είναι η αύξηση θέσεων χαμηλής ειδίκευσης και αμοιβής, η εμπορευματοποίηση της αγοράς και η ιδιωτικοποίηση κάποιου μέρους του κράτους πρόνοιας.

∅ το συντηρητικό μοντέλο, το οποίο χαρακτηρίζεται από την διαφοροποίηση των κοινωνικών ομάδων καθώς και την παροχή προνομίων με βάση την κοινωνική τάξη και κοινωνική θέση του καθενός. Χώρες που ακολουθούν αυτό το μοντέλο είναι η Αυστρία, η Γαλλία, η Γερμανία και η Ιταλία. Αποτελείται από αυξημένη γραφειοκρατία και μειωμένες μεταρρυθμίσεις στην αγορά.

∅ το κοινωνικό - δημοκρατικό μοντέλο, το οποίο χαρακτηρίζεται από την καθολική κάλυψη αναγκών και την απο - εμπορευματοποίηση που κυριαρχεί στα μεσαία στρώματα. Οι πολίτες επιδιώκουν την απο - εμπορευματοποίηση μαζί με την εξατομίκευση των παροχών. Το μοντέλο αυτό παρατηρείται στις Σκανδιναβικές χώρες. Τα μειονεκτήματα του είναι το μεγάλο κόστος παροχών, η δυσκολία στην δημιουργία θέσεων εργασίας, η έλλειψη ομοιομορφίας των παροχών ανάμεσα στις πλούσιες και φτωχές κοινωνίες καθώς και η δυσκολία υιοθέτησης του από άλλα κρατίδια.

Εφόσον τα συγκεκριμένα μοντέλα αναφέρονται μόνο σε κράτη της Βόρειας Ευρώπης προστίθεται και ένα τέταρτο μοντέλο, το νότιο μοντέλο κράτους πρόνοιας το οποίο θα αναλύσουμε στην συνέχεια.

2.2 Νότιο μοντέλο κράτους πρόνοιας

Το νότιο μοντέλο κράτους πρόνοιας αφορά τις χώρες του ευρωπαϊκού νότου δηλαδή την Ελλάδα, την Ιταλία, την Πορτογαλία και την Ισπανία. Αποτελείται από στοιχεία του μοντέλου του Bismark με ιδιαίτερη έμφαση στους τομείς της κοινωνικής ασφάλισης και κοινωνικής προστασίας καθώς και το μοντέλο του Beveridge το οποίο δίνει έμφαση στον τομέα της υγείας. (Ferrera, 1996)

Σύμφωνα με τους Μακαρώνη και Παλουκτσή (2009) οι συγκεκριμένες χώρες εμφανίζουν τα εξής κοινά θεσμικά χαρακτηριστικά:

· Περιβάλλον

Οι χώρες αυτές αποτελούνται από εθνική πολιτισμική ομοιογένεια, εκτός από την Ισπανία στην οποία κατοικούν και οι Βάσκοι, και από θρησκευτική ομοιογένεια, εφόσον το μεγαλύτερος μέρος του πληθυσμού αποτελείται από χριστιανούς. Επίσης, οι θρησκευτικές πεποιθήσεις των χωρών αυτών επηρεάζουν άμεσα τα διάφορα πολιτικά γεγονότα και την εξέλιξη των κοινωνικών δομών στις κοινωνίες τους.

Στα κράτη του Ευρωπαϊκού νότου εμφανίζεται έντονα η καθυστέρηση στην ανάπτυξη της βιομηχανίας τους, η ύπαρξη δύο αντίθετων θέσεων (αυτή του πλούσιου Βορρά και του φτωχού Νότου), η ένταση που δημιουργείται από την ένταξη των πολιτών στην αστική τάξη και τέλος η αντικατάσταση των αγροτικών δομών από τις βιομηχανικές. Σύμφωνα με το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν η Ελλάδα και η Πορτογαλία εμφανίζονται ως φτωχά κράτη και η Ισπανία με την Ιταλία πιο πλούσια όσον αφορά την οικονομία τους. Στόχος των κρατών αυτών είναι η συμμετοχή τους σε οργανισμούς όπως το NATO και η ΕΟΚ. Η πολιτική τους πορεία χαρακτηρίζεται από την επικράτηση απολυταρχικών καθεστώτων, από συνδικάτα, σκάνδαλα και εμφυλίους πολέμους. Τέλος, ένα ακόμη κοινό χαρακτηριστικό τους αποτελεί το φαινόμενο της μετανάστευσης. Μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο οι χώρες αυτές εξήγαγαν μετανάστες ενώ σήμερα δέχονται μετανάστες από φτωχότερα κράτη

· Εισοδηματικές μεταβιβάσεις

Τα κράτη του νότιου ευρωπαϊκού μοντέλου αποτελούν εκδοχή του "επιδοματοκεντρικού μοντέλου" με μια προνοιακή πολιτική που βασίζεται στις χρηματικές παροχές και αποτελείται από ένα κατακερματισμένο προνοιακό

σύστημα. Δηλαδή παρέχεται μεν βοήθεια στους εργάτες αλλά παρέχεται μηδαμινή βοήθεια σε όσους βρίσκονται σε κάποια μη αποδεκτή εργασία. Επίσης, δεν υπάρχει κάποιο επίδομα για άτομα και οικογένειες που δυσκολεύονται οικονομικά, αν και τελευταία εμφανίζεται μια αλλαγή προς αυτή την κατεύθυνση

· *Προστασία από κινδύνους*

Στις χώρες του νότιου ευρωπαϊκού μοντέλου δεν υπάρχει μια ισότιμη προστασία στις λειτουργίες της κοινωνικής πολιτικής. Οι συντάξεις καταλαμβάνουν μεγάλο μέρος των δαπανών, ενώ οι παροχές σε οικογένειες είναι ελάχιστες καθώς και τα ποσοστά ιδιοκατοίκησης είναι χαμηλά. Η ανεπάρκεια κοινωνικής πολιτικής αντικαθιστάται από οικογενειακούς και φιλικούς δεσμούς που λειτουργούν ως "πρωταρχικό κοινωνικό δίκτυο ασφαλείας".

· *Υγειονομική περίθαλψη*

Οι παροχές στην υγεία γίνονται με βάση το Εθνικό Σύστημα Υγείας (ΕΣΥ), επηρεασμένο από το βρετανικό μοντέλο, το οποίο εκτός από την Ιταλία παρουσιάζει προβλήματα στην διεκπεραίωση των λειτουργιών του.

· *Διείσδυση κράτους*

Παρά την ύπαρξη του ΕΣΥ στις χώρες του νότιου ευρωπαϊκού μοντέλου αναπτύχθηκε ο ιδιωτικός τομέας στις παροχές υγείας, ο οποίος συναγωνίζεται με τον δημόσιο και έχει εμφανίσει μεγάλο όφελος.

· *Θεσμική ευνοιοκρατία*

Στις χώρες της νότιας Ευρώπης έχει αναπτυχθεί το φαινόμενο της "θεσμικής ευνοιοκρατίας". Το κράτος επηρεάζεται από τις κομματικές παρατάξεις και δεν συμμετέχει ενεργά στους θεσμούς κοινωνικής προστασίας.

· *Αποδοτικότητα του δημόσιου τομέα*

Στον δημόσιο τομέα παρουσιάζονται προβλήματα αποδοτικότητας και συνεργασίας των υπαλλήλων, κάτι το οποίο προκύπτει από τις μη επαγγελματικές τους ικανότητες και από τις λανθασμένες μεθόδους προσλήψεων και οργάνωσης της εργασίας από τον κρατικό μηχανισμό.

· *Χρηματοδότηση*

Η χρηματοδότηση στα προγράμματα κοινωνικής πολιτικής δεν μοιράζεται ομοιόμορφα σε όλες τις επαγγελματικές ομάδες, εξαιτίας της φοροδιαφυγής, της παραοικονομίας του κράτους με αρνητικές επιπτώσεις σε αυτό και στην χρηματοδότηση του.

· *Πρόσθετα κοινωνικά στοιχεία*

Επίσης, ορισμένα κοινά κοινωνικά στοιχεία του νότου αποτελούν η απαξίωση των κοινωνικών αξιών και θεσμών και η φυγή των πολιτών στις πόλεις με αποτέλεσμα την ερήμωση της υπαίθρου. Η εθελοντική εργασία είναι ελάχιστη ωστόσο αναπτύσσονται Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (Μακαρώνης και Παλουκτσή, 2009).

2.3 Η κοινωνική ασφάλιση στα Νότια Μεσογειακά κράτη

Η λειτουργία των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης στα κράτη της Νότιας Ευρώπης παρουσιάζει έναν κατακερματισμό στα επαγγέλματα, για παράδειγμα στην Ελλάδα ορισμένα επαγγέλματα διαθέτουν υψηλότερα επίπεδα κοινωνικής προστασίας από άλλα. Τα συγκεκριμένα κράτη (Ιταλία, Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία) δεν έχουν κάποιο αξιολογικό δίκτυο κοινωνικής προστασίας, μόλις την δεκαετία του 1990 η Πορτογαλία νομιμοποίησε ένα ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα, ενώ στην Ιταλία και στην Ισπανία παρουσιάζεται μια μορφή κοινωνικής προστασίας στις περιφέρειες, η οποία αντιμετωπίζει διάφορα προβλήματα. Οι μεσογειακές χώρες διαθέτουν ένα καθολικό εθνικό σύστημα υπηρεσιών υγείας, επηρεασμένο από το πρότυπο του Beveridge, στο οποίο έχουν πρόσβαση όλοι οι πολίτες ως νόμιμο δικαίωμα τους και ένα σημαντικό μέρος των δαπανών του αφορά την πληρωμή των συντάξεων. Επιπλέον, οι μισθοί καθορίζονται με βάση κάποιες συλλογικές διαπραγματεύσεις και προωθούνται οι πρόωρες συντάξεις με αποτέλεσμα σημαντικό μέρος του ενεργού πληθυσμού να μην προσφέρει στην κοινωνία. Τέλος, το κράτος αδυνατεί να διαχειριστεί τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης, κάτι το οποίο επιτρέπει την εισχώρηση των συμφερόντων των πολιτικών κομμάτων, έτσι ώστε να δημιουργείται μια άνιση κατανομή πόρων και παροχών (Μπούτσιου, Στ. και Σαράφης, Π., 2013).

2.4 Τρεις κόσμοι του καπιταλισμού της ευημερίας

Οι κεντρικές ερωτήσεις του Esping - Andersen (1990) σχετικά με τα κράτη πρόνοιας ήταν οι ακόλουθες: για ποιο λόγο ο κόσμος έχει τρεις διαφορετικές αντιλήψεις όσον αφορά τα κράτη πρόνοιας και γιατί τα κράτη χωρίζονται σε διακεκριμένες ομάδες καθεστώτος. Σε αυτές τις ερωτήσεις δίνει μια θεωρητική απάντηση. Θεωρεί πως τα υπάρχοντα θεωρητικά μοντέλα κράτους πρόνοιας δεν είναι επαρκή και απαιτείται η ανασηματοδότηση και αναθεώρηση τους. Η ιστορία και η πολιτική, πιο συγκεκριμένα τα ιστορικά στοιχεία των κρατών και η ιστορία των πολιτικών κομμάτων, τα οποία αποτελούν αιτία δημιουργίας των παραλλαγών στα κράτη πρόνοιας, έχουν οδηγήσει στην δημιουργία του δικού τους κρατικού μηχανισμού. Στην συνέχεια, αναλύει τις ιστορικές και πολιτικές δυνάμεις που κρύβονται πίσω από τις διαφορές των καθεστώτων. Οι παράγοντες που αλληλεπιδρούν μεταξύ τους είναι τρεις: η κινητοποίηση των τάξεων (ειδικότερα της εργατικής τάξης), η πολιτική δράση των τάξεων και η ιστορία θεσμοθέτησης των καθεστώτων. Ο Esping - Andersen απαντά στις κεντρικές του ερωτήσεις ως εξής: διακρίνει τρία είδη ιδανικών, το φιλελεύθερο, το συντηρητικό και το σοσιαλδημοκρατικό. (Arts, W., Gelissen, J., 2002).

Τα κράτη πρόνοιας μπορούν να εξεταστούν από τις θέσεις που κατέχουν στις δύο θεμελιώδεις διαστάσεις του κρατικού μηχανισμού σε σχέση με:

1. Τον βαθμό της εμπορευματοποίησης δηλαδή τον βαθμό στον οποίο μια κοινωνική υπηρεσία παρέχεται στον πολίτη ως δικαίωμα και τον βαθμό με τον οποίο μπορεί να συντηρηθεί το σπίτι του χωρίς την στήριξη της αγοράς.

2. Τα είδη της κοινωνικής διαστρωμάτωσης και αλληλεγγύης δηλαδή το είδος του κοινωνικού συστήματος διαστρωμάτωσης που προωθείται από την κοινωνική πολιτική καθώς και κατά πόσο το κράτος πρόνοιας δημιουργεί στενούς ή ευρείς δρόμους αλληλεγγύης (Arts, W., Gelissen, J., 2002).

Περαιτέρω, αναφέρεται στα χαρακτηριστικά συστατικά των τριών ειδών καθεστώτος (το φιλελεύθερο, το συντηρητικό, το σοσιαλδημοκρατικό) που καθοδηγούνται από τις ιστορικές δυνάμεις. Υποστηρίζει πως οι προαναφερθείσες διαστάσεις είναι εννοιολογικά ανεξάρτητες και πως υπάρχει δυνατότητα να εμφανιστούν διακεκριμένες ομάδες καθεστώτος. Σύμφωνα με την θεωρία του αναγνωρίζει τρία παραπλήσια μοντέλα καθεστώτος τόσο για την

εμπορευματοποίηση τους όσο και για την κοινωνική τους διαστρωμάτωση. Υπάρχουν διάφορες ομοιότητες όπως η υψηλή εμπορευματοποίηση και ο ισχυρός οικουμενισμός στα σκανδιναβικά και σοσιαλδημοκρατικά κράτη πρόνοιας καθώς και χαμηλή εμπορευματοποίηση και ισχυρή αυτοδυναμία στα φιλελεύθερα αγγλοσαξονικά κράτη. Τέλος, οι ευρωπαϊκές χώρες που είναι κορπορατιστικές είναι συγκρατημένα εμπορευματοποιημένες.

Επιπροσθέτως, δίνει μια περιγραφή των τριών κόσμων του καπιταλισμού της κοινωνικής πρόνοιας. Ο Espring - Andersen διακρίνει έναν φιλελεύθερο τύπο καπιταλισμού που συνδυάζει τον ατομικισμό και την πρώτη θέση στην αγορά. Η αγορά λειτουργεί με την ενθάρρυνση και βοήθεια του κράτους δηλαδή με την επιδότηση των ιδιωτικών συστημάτων κοινωνικής πρόνοιας και την διατήρηση σε ένα μέτριο επίπεδο των κοινωνικών παροχών σε απόρους. Στο συγκεκριμένο είδος κράτους πρόνοιας παρατηρείται μικρή αναδιανομή των εισοδημάτων, χαμηλή εμπορευματοποίηση και περιορισμός στα κοινωνικά δικαιώματα των πολιτών. Με την λειτουργία της φιλελεύθερης αρχής της διαστρωμάτωσης προκύπτει η διαίρεση του πληθυσμού σε χαμηλοεισοδηματίες και σε πολίτες οι οποίοι μπορούν να ανταπεξέλθουν οικονομικά στα ιδιωτικά πλάνα κοινωνικής ασφάλισης. Οι γυναίκες συμμετέχουν στο εργατικό δυναμικό και συγκεκριμένα στον τομέα των υπηρεσιών (Arts, W., Gelissen, J., 2002).

Επιπλέον, υπάρχουν και τα συντηρητικά - κορπορατιστικά κράτη πρόνοιας που διακρίνονται από μια μέτρια εμπορευματοποίηση. Η δημιουργία αυτού του τύπου καθεστώτος οφείλεται σε δύο λόγους, αφενός στην ιστορική κληρονομιά της καθολικής κοινωνικής πολιτικής και αφετέρου στον ίδιο τον κορπορατισμό. Αυτοί οι λόγοι είχαν τρεις σημαντικές επιπτώσεις στην διαστρωμάτωση. Αρχικά, το κράτος ασχολείται με την διατήρηση του εισοδήματος των επαγγελματιών δημιουργώντας έτσι ένα κράτος αλληλεγγύης. Οι παντρεμένες γυναίκες δεν έχουν το δικαίωμα συμμετοχής στην αγορά εργασίας καθώς τα κορπορατιστικά καθεστώτα που είναι επηρεασμένα από την εκκλησία επιμένουν στην διατήρηση των παραδοσιακών οικογενειακών δομών τους. Ένα σημαντικό χαρακτηριστικό του συντηρητικού - κορπορατιστικού καθεστώτος είναι η αρχή της επικουρικότητας σύμφωνα με την οποία το κράτος παρεμβαίνει αποκλειστικά όταν μια οικογένεια δεν μπορεί να προσφέρει τα απαραίτητα στα μέλη της.

Ολοκληρώνοντας, ο Espring - Andersen (1990) διακρίνει έναν σοσιαλδημοκρατικό τύπο καθεστώτος κράτους πρόνοιας. Στο συγκεκριμένο

καθεστώς η εμπορευματοποίηση είναι υψηλή και η σοσιαλδημοκρατική αρχή της διαστρωμάτωσης έχει ως στόχο την ύπαρξη ενός καθεστώτος με αυξημένα διανεμητικά οφέλη που δεν θα προέρχονται από ατομικές συνεισφορές. Αντίθετα, με το φιλελεύθερο κράτος πρόνοιας το συγκεκριμένο μοντέλο απομακρύνει την αγορά και ακολουθεί μια κοινωνική πολιτική που ενισχύει την ατομική ανεξαρτησία των πολιτών. Πιο συγκεκριμένα, οι γυναίκες (είτε με παιδιά είτε χωρίς παιδιά) συμμετέχουν ενεργά στην αγορά εργασίας και ιδιαίτερα στον δημόσιο τομέα. Οι χώρες που έχουν υιοθετήσει το συγκεκριμένο είδος καθεστώτος δίνουν μεγάλη σημασία στην πλήρη απασχόληση. Η επίτευξη της αλληλεγγύης μέσα στο κράτος γίνεται μόνο με την διασφάλιση πως οι περισσότεροι πολίτες διαθέτουν εργασία (Arts, W., Gelissen, J., 2002).

2.5 Το μεσογειακό κράτος πρόνοιας

Ο Espring - Andersen (1990) δεν συμπεριέλαβε στις ταξινομήσεις του τις μεσογειακές χώρες. Ειδικότερα, στους "Τρεις κόσμους του καπιταλισμού της κοινωνικής πρόνοιας" συμπεριλαμβάνει την Ιταλία στα κορπορατιστικά κρατικά καθεστώτα ενώ η Ισπανία, η Πορτογαλία και η Ελλάδα δεν ανήκουν στην συγκεκριμένη τυπολογία. Παρά το γεγονός πως αυτές οι χώρες εμφανίζουν όμοια χαρακτηριστικά όπως το καθολικό θρήσκευμα (με εξαίρεση την Ελλάδα) και δυνατούς οικογενειακούς δεσμούς τις περιλαμβάνει στο ηπειρωτικό - κορπορατιστικό μοντέλο. Η παράλειψη του να αναφέρει την Μεσόγειο έχει φέρει στην επιφάνεια συζητήσεις για την ύπαρξη ενός νότιου ή λατινικού μοντέλου κοινωνικής πολιτικής. Αναλυτικότερα, ο Κατρούγαλος (1996) υποστηρίζει την θέση του Espring - Andersen λέγοντας πως οι μεσογειακές χώρες έχουν δημιουργήσει μια υποκατηγορία δηλαδή μια διαφορετική εκδοχή του ηπειρωτικού μοντέλου. Υπάρχουν κάποια μη αναπτυγμένα κομμάτια του ηπειρωτικού μοντέλου στα οποία τα κράτη πρόνοιας εμφανίζουν κοινά χαρακτηριστικά όπως την ανωριμότητα στο σύστημα κοινωνικής προστασίας και ορισμένες κοινωνικές και οικογενειακές δομές (Arts, W., Gelissen, J., 2002).

Άλλοι σχολιαστές όπως ο Leibfried (1992), ο Ferrera (1996), ο Bondi (1997) και ο Trifiletti (1999) πιστεύουν πως οι Ευρωπαϊκές χώρες πρέπει να

ταξινομηθούν σε διαφορετική ομάδα και να δημιουργηθεί ένα "Νότιο μοντέλο κοινωνικής πολιτικής".

Ο Leibfried (1992) αναφέρει τέσσερα κοινωνικοπολιτικά καθεστώτα που επικρατούν στις ευρωπαϊκές χώρες: τα σκανδιναβικά κράτη πρόνοιας, τα αγγλοσαξονικά, τα βασκικά κράτη πρόνοιας και τέλος τα λατινοαμερικανικά κράτη. Τα πολιτικά καθεστώτα στηρίζονται σε διάφορα πολιτικά μοντέλα όπως μοντέρνα, θεσμικά, υπολειμματικά ενώ η κοινωνική ιθαγένεια έχει διαμορφωθεί με διαφορετικούς και μη ολοκληρωμένους τρόπους. Επίσης, τα δημόσια ιδρύματα σε κάθε καθεστώς λειτουργούν με διαφορετικούς τρόπους για την εξομάλυνση της φτώχειας. Τέλος, ο Leibfried προσθέτει και τις Λατινοαμερικανικές χώρες στην ταξινόμηση του Esping - Andersen λέγοντας πως στις χώρες αυτές υπάρχει ανεπαρκής ευημερία και ανάπτυξη (Arts, W., Gelissen, J., 2002).

Περαιτέρω, ο Ferrera (1996) δέχεται την προσθήκη του "Νότιου μοντέλου" στην κοινωνική πολιτική. Δίνει σημασία σε τέσσερα σημεία των κοινωνικών συστημάτων ασφαλείας δηλαδή: στους κανόνες αρμοδιοτήτων, στην χορήγηση προνομίων, στους κανόνες για χρηματοδότηση κοινωνικής προστασίας και στις διάφορες ρυθμίσεις για την διαχείριση και οργάνωση των κοινωνικών προγραμμάτων ασφαλείας. Βασισμένος σε αυτά τα σημεία κάνει έναν διαχωρισμό ανάμεσα στις Σκανδιναβικές, στις Αγγλοσαξονικές, στις Βασκικές και στις Νότιες χώρες. Οι Σκανδιναβικές χώρες έχουν υιοθετήσει μια καθολική αντίληψη για την αντιμετώπιση των κινδύνων της ζωής, για παράδειγμα το δικαίωμα για κοινωνική προστασία δίνεται στον κάθε πολίτη με βάση την ιθαγένεια του. Στις Αγγλοσαξονικές χώρες τα κράτη πρόνοιας διατηρούν μια υψηλή κοινωνική ασφάλιση ενώ στον τομέα της υγείας και περίθαλψης οι πολίτες δεν καλύπτονται στον βαθμό που δικαιούνται. Στις Βασκικές χώρες οι σχέσεις ανάμεσα στους τίτλους κοινωνικής ασφάλειας, οι συνθήκες εργασίας στην αγορά εργασίας που αντιμετωπίζει ο κάθε άνθρωπος και ο ρόλος που έχει στην οικογένεια του είναι απολύτως εμφανή. Πολλά προγράμματα χρηματοδοτούνται από διάφορες συνεισφορές και όλοι οι πολίτες δικαιούνται ασφαλιστική κάλυψη. Τέλος, στις νότιες χώρες τα κοινωνικά συστήματα προστασίας είναι ανεπαρκή προς τους πολίτες τους και παρά το γεγονός αυτό υπάρχουν και ορισμένες ασφαλιστικές παροχές όπως οι συντάξεις των ηλικιωμένων, που είναι αρκετά αυξημένες. Επιπλέον, οι παροχές στην φροντίδα

της υγείας και στην περίθαλψη παρέχονται ως δικαίωμα της υπηκοότητας. Γενικότερα, το κράτος δεν παρεμβαίνει ενεργά στην λειτουργία της κοινωνικής πρόνοιας. Ανακεφαλαιώνοντας, στις νότιες χώρες οι χορηγήσεις και οι παροχές σε χρήμα προέρχονται μέσα από πελατειακές σχέσεις.

Ένας τελευταίος σχολιαστής, ο Banoli (1997) προσθέτει τις μεσογειακές χώρες στην τελική ταξινόμηση των κρατών πρόνοιας. Δεν συμφωνεί με την προσέγγιση της εμπορευματοποίησης και τον διαχωρισμό των προσεγγίσεων της κοινωνικής πολιτικής του Bismarck και του Beveridge. Αντίθετα, συνδυάζει δύο άλλες προσεγγίσεις στην κατάταξη των κρατών πρόνοιας. Στην πρώτη προσέγγιση χρησιμοποιεί τις κοινωνικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ ενώ στην δεύτερη οι κοινωνικές δαπάνες επιδοτούνται από διάφορες συνεισφορές. Συμπερασματικά, οδηγείται σε τέσσερις τύπους χωρών: στις Βρετανικές χώρες, στις Ηπειρωτικές - Ευρωπαϊκές, στις Σκανδιναβικές και στις νότιες χώρες, συμφωνώντας έτσι στην προσθήκη του "Νότιου μοντέλου κοινωνικής πρόνοιας".

Για να συνοψίσουμε, οι τύποι των Leibfried, Ferrera και Banoli εμφανίζουν ομοιότητες με τους τύπους του Espring - Andersen. Σε αντίθεση όμως με τον Espring - Andersen οι τρεις συγγραφείς προσθέτουν έναν τέταρτο Μεσογειακό τύπο κράτους πρόνοιας δηλώνοντας πως είναι κάτι πρωτοποριακό και δεν αποτελεί υποκατηγορία του κορπορατιστικού - ηπειρωτικού μοντέλου (Arts, W., Gelissen, J., 2002).

2.6 Η κρίση του κράτους πρόνοιας στις Νότιες Μεσογειακές χώρες

Το κράτος πρόνοιας αποκαλείται "*πυρήνας των επιχειρήσεων*" και ο ρόλος του είναι η στήριξη των ανθρώπων οι οποίοι έχουν χάσει τις δουλειές τους με αποτέλεσμα να μην μπορούν να στηρίξουν τις οικογένειες τους, παρέχοντας τους είτε χρήμα είτε υλικά αγαθά. Με αυτόν τον τρόπο τα κοινωνικά συστήματα τα οποία είναι καλά οργανωμένα αυξάνουν τις δαπάνες τους όταν η οικονομία βρίσκεται σε κρίσιμη κατάσταση και τις περιορίζουν όταν αυτή αρχίζει την ανάκαμψη της. Συνεπώς, το κράτος πρόνοιας μπορεί να αποτελέσει *αυτόματος σταθεροποιητής*. (Basso et al, 2012)

Διάφορα στοιχεία δείχνουν πως στα αρχικά στάδια της κρίσης τα Ευρωπαϊκά κράτη πρόνοιας εφάρμοσαν σωστά τον ρόλο αυτό. Οι δαπάνες για κοινωνική προστασία, ως ποσοστό του ΑΕΠ, αυξήθηκαν στην Ευρώπη από 26,1% το 2007 σε 29,4% το 2010 (Ματσαγάνης, 2013). Επίσης, στα νότια μεσογειακά κράτη αυξήθηκαν περισσότερο: στο 29,9% στην Ιταλία, στο 29,1% στην Ελλάδα, στο 27,0% στην Πορτογαλία και στο 25,7% στην Ισπανία. (Matsaganis, M.).

Τα παραπάνω δεδομένα μας δείχνουν πως οι πρόσφατες πολιτικές έχουν επαναφέρει τις κοινωνικές δαπάνες. Αυτό περιλαμβάνεται στον ρόλο του κράτους πρόνοιας ως "αυτόματου σταθεροποιητή" παρά το γεγονός πως προβλέψεις για τα έτη 2011-2014 δείχνουν πως οι δαπάνες σε αυτές τις χώρες θα μειωθούν και η ανεργία θα αυξηθεί (Matsaganis, M.).

2.7 Το κράτος πρόνοιας σε μια εποχή λιτότητας

Οι νότιες μεσογειακές χώρες έχουν μειώσει τις κοινωνικές τους δαπάνες καθώς έχουν αποτελέσει αντικείμενο λιτότητας. Την τελευταία δεκαετία τα υψηλά επίπεδα του δημόσιου χρέους έχουν αυξήσει το κόστος δανεισμού για τις χώρες αυτές. Στην Ελλάδα (από τον Μάιο του 2011) και στην Πορτογαλία (από τον Μάιο του 2011) γίνονται προσπάθειες για δημοσιονομική προσαρμογή του χρέους με την εποπτεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, κάτι το οποίο δείχνει πως οι εθνικές κυβερνήσεις έχουν χάσει τον έλεγχο των αποφάσεων προϋπολογισμού. Στην Ισπανία εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση το αίτημα για οικονομική βοήθεια τον Ιούλιο του 2012 και οι προϋποθέσεις ήταν λιγότερο αυστηρές. Τέλος, η Ιταλία δεν έχει ζητήσει ακόμη οικονομική βοήθεια με αποτέλεσμα η λιτότητα να υπαγορεύεται από ανάγκη στις αγορές και έχει οδηγήσει στην αύξηση των ιταλικών ομολόγων (Matsaganis, M.).

Περαιτέρω, το κράτος πρόνοιας έχει οδηγηθεί σε μέτρα δημοσιονομικών περικοπών. Στην Ιταλία, Ισπανία και Ελλάδα το ηλιακικό όριο συνταξιοδότησης έχει αυξηθεί και το ποσό σύνταξης αντίστοιχα έχει μειωθεί. Στην Ελλάδα και στην Πορτογαλία τα κοινωνικά οφέλη διακόπηκαν ή καταργήθηκαν ενώ οι όροι

επιλεξιμότητας έγιναν πιο αυστηροί. Ο έλεγχος στον τομέα της υγείας πραγματοποιήθηκε ώστε να μειωθεί η αναποτελεσματικότητα και τα περιττά έξοδα π.χ. οι δαπάνες για τα φαρμακευτικά προϊόντα. Παρόλα αυτά οι περικοπές στην χρηματοδότηση επηρεάζουν τις λειτουργίες των υπηρεσιών (Matsaganis, M.).

Καθώς η κρίση συνεχίζεται οι πολιτικές λιτότητας αυξάνονται. Τα έτη 2013 και 2014 η Ελλάδα είχε ως στόχο την εξοικονόμηση του 5% του ΑΕΠ το 2013 και το 2,25% του ΑΕΠ το 2014. Οι μειώσεις στις κοινωνικές δαπάνες και οι αυξήσεις στις κοινωνικές συνεισφορές μπόρεσαν να παρέχουν στο κράτος ένα 45% και ένα 5% αντίστοιχα στην εξοικονόμηση δαπανών. Στην Πορτογαλία η κρίση επηρέασε το πρόγραμμα ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος το οποίο αποτελεί μία από τις καλύτερες καινοτομίες στην Νότια Ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική τις τελευταίες δεκαετίες. Οι αλλαγές που προκλήθηκαν στο πρόγραμμα ήταν οι εξής: τα όρια επιλεξιμότητας έγιναν πιο αυστηρά, μειώθηκε ο αριθμός των ανθρώπων που διεκδικούσαν παροχές καθώς και το κόστος μεταφοράς ανά άτομο στο 45% (Rodrigues, 2013).

2.8 Το μέλλον του κράτους πρόνοιας

Αναφορές σχετικά με την διάλυση του κράτους πρόνοιας δεν ευσταθούν. Το κράτος πρόνοιας είναι ένας θεσμός ο οποίος αφομοιώνει το ένα τρίτο με ένα τέταρτο του εισοδήματος σε ολόκληρη την Ευρώπη καθώς και την Βόρεια Μεσόγειο όπου οι κοινωνικές δαπάνες συνέκλιναν με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Εξαιτίας όμως της λιτότητας οι παροχές κοινωνικής προστασίας μειώθηκαν ενώ η ύφεση έχει αυξήσει την ζήτηση για τις συγκεκριμένες παροχές σε ιστορικά υψηλά επίπεδα (Matsaganis, M.)

Ακόμα, η λήψη αυτών των μέτρων και πολιτικών παρά το γεγονός πως έχουν εξαλείψει τις ανισότητες στην θεραπεία και έχουν οδηγήσει το κράτος σε νέα μονοπάτια, έχουν επίσης φέρει μια ασυμμετρία. Οι περικοπές είναι αυξημένες, οι μεταρρυθμίσεις που αποκαθιστούν την δικαιοσύνη δεν ακολουθούνται ενεργά και τα μέτρα για την ενίσχυση της κοινωνικής προστασίας είναι ελάχιστα (Ascoli & Pavolini 2012).

Χωρίς αμφιβολία, το ΔΝΤ αναγνωρίζει την ανάγκη λήψης μέτρων για την επίτευξη της ανάπτυξης ενώ ο ενθουσιασμός για λιτότητα άρχισε να καταλαγιάζει. Βέβαια, χώρες όπως η Ελλάδα δεν πρόκειται να επιστρέψουν στις μέρες του "δανείζομαι και ξοδεύω" (Matsaganis, M.).

Συμπερασματικά, η επιβίωση του κράτους πρόνοιας στην Νότια Μεσόγειο, αλλά και παντού, εξαρτάται από το πόσο οι κοινωνικές πολιτικές θα καλύψουν τις ανάγκες των φτωχών, των ανέργων, των ασθενών, των ηλικιωμένων, των νέων, των γυναικών, των μεταναστών και άλλων. Επίσης, κατά πόσο θα καταφέρει να πείσει τους φορολογούμενους και ψηφοφόρους ότι πληρώνοντας τέτοιες πολιτικές συνεισφέρουν στο κοινό καλό και στην ανάπτυξη μιας δυναμικής οικονομίας (Matsaganis, M.).

Ανακεφαλαίωση

Το κράτος πρόνοιας σε περιόδους οικονομικής κρίσης δυσκολεύεται να διασφαλίσει τα δικαιώματα και τις ανάγκες των πολιτών του όπως τα δικαιώματα υγειονομικής περίθαλψης, δωρεάν εκπαίδευσης, παροχής επιδομάτων και κοινωνικής ασφάλισης. Γι' αυτό τον λόγο, έχουν δημιουργηθεί μοντέλα κράτους πρόνοιας τα οποία εξηγούν τις σχέσεις μεταξύ κράτους, αγοράς και οικογένειας όπως το φιλελεύθερο μοντέλο, το συντηρητικό, το κοινωνικό καθώς και το νότιο μοντέλο. Ιδιαίτερη έμφαση δώσαμε στο νότιο μοντέλο κράτους πρόνοιας που περιλαμβάνει χώρες όπως η Ελλάδα, η Ιταλία, η Πορτογαλία και η Ισπανία και το οποίο δίνει μεγαλύτερη σημασία στην εξασφάλιση της κοινωνικής ασφάλισης και προστασίας των πολιτών. Το κράτος πρόνοιας μιας κοινωνίας έχει ως βασικό του ρόλο την κατανομή των κοινωνικών δαπανών και την στήριξη των πολιτών του με την παροχή υλικών αγαθών ή χρημάτων. Στις νότιες μεσογειακές χώρες τα τελευταία δέκα χρόνια ακολουθούνται πολιτικές λιτότητας λόγω του δημόσιου χρέους, δηλαδή υπάρχει μείωση των διάφορων κοινωνικών δαπανών και αύξηση των περικοπών. Παρόλα αυτά το κράτος πρόνοιας εξακολουθεί να αποτελεί θεσμό για την σωστή λειτουργία κάθε κοινωνίας. Για να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά από το κράτος πρόνοιας τα προβλήματα κάθε κοινωνίας είναι απαραίτητο να ληφθούν κοινωνικές πολιτικές που θα καλύψουν τις ανάγκες όλων των πολιτών και θα οδηγήσουν την κοινωνία σε περιόδους ανάπτυξης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Εισαγωγή

Η έναρξη της πρώτης δεκαετίας του 21ου αιώνα ξεκίνησε με το στιγματισμό από μια πρωτοφανή οικονομική κρίση για τα μεταπολεμικά δεδομένα η οποία επιδρά σε οικονομικό κυρίως επίπεδο και σαν επακόλουθο έχει κοινωνικές προεκτάσεις. Η απαρχή της οικονομικής κρίσης ήταν η κατάρρευση της αγοράς επισφαλών στεγαστικών δανείων των Αμερικανικών τραπεζών και η οικονομική «φούσκα» που οι ίδιες δημιούργησαν. Τα αποτελέσματα αυτά έχουν οδηγήσει σε εντονότερες αναταράξεις στην οικονομική δραστηριότητα, με ιδιαίτερα αρνητικές επιπτώσεις στα εισοδήματα, τις συνθήκες διαβίωσης και την κοινωνική πολιτική για το μεγαλύτερο ποσοστό των πολιτών σε πολλές χώρες.

Η προηγούμενη οικονομική κρίση που έπληξε την παγκόσμια καπιταλιστική οικονομία, ξεκίνησε στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και διήρκησε σε όλη την δεκαετία του 1970, αποδόθηκε, κατά κύριο λόγο στον υπερβολικά υψηλό ρυθμό αύξησης των πραγματικών μισθών αλλά, σε πολλές περιπτώσεις, και στις υψηλές κοινωνικές δαπάνες για τους μισθωτούς εργαζομένους. Σύμφωνα με τις απόψεις αυτές, οι αυξήσεις των μισθών στην αγορά εργασίας ή/και του κοινωνικού μισθού υπονόμευσαν άμεσα ή έμμεσα την κερδοφορία του κεφαλαίου και επέφεραν το τέλος της μακροχρόνιας μεταπολεμικής οικονομικής άνθησης. Οι απόψεις αυτές καταρρίφθηκαν εμπειρικά λίγο αργότερα (Moseley, 1987, Shaikh and Tonak, 1994), αν και αυτό συνέβη παρόλο που η κρίση είχε κάνει τον κύκλο της και η νεοφιλελεύθερη περίοδος είχε ήδη ξεκινήσει. Η οικονομική κρίση 2008 βρίσκεται ακόμη σε εξέλιξη. Είναι προφανές ότι η τεράστια πολιτική δημοσιονομικής επέκτασης που εφαρμόστηκε κατά τα αρχικά στάδια της κρίσης και ειδικότερα το σημαντικό μέγεθος των δημόσιων δαπανών για τη διάσωση των τραπεζών επιδείνωσαν τα δημόσια οικονομικά πολλών κρατών.

Ειδικότερα οι νοτιοευρωπαϊκές οικονομίες ακόμη περισσότερο, βρέθηκαν στη δίνη μιας κρίσης με τεράστια δημοσιονομικά ελλείμματα, ενώ σε αρκετές περιπτώσεις όπως στην Ελλάδα και αργότερα στην Πορτογαλία αυτή η δημοσιονομική κρίση φαίνεται να καλύπτει την υποκείμενη οικονομική κρίση. Ο διαμοιρασμός των βαρών στις διαφορετικές κοινωνικές τάξεις είναι άνισος, καθώς οι κυβερνήσεις προσπαθούν να πάρουν μέτρα που θα έδιναν ώθηση στην οικονομία και θα την έβγαζαν από την βαθιά ύφεση. Η για πολλά χρόνια μείωση και στασιμότητα των πραγματικών μισθών, δεν είναι εύκολο να αποδοθεί και πάλι στο υψηλό κόστος εργασίας, όπως συνέβη στη δεκαετία του 1970.

Η στόχευση του παρόντος κεφαλαίου περιλαμβάνει τη σκιαγράφηση ορισμένων βασικών κατευθύνσεων προς τις οποίες χρειάζεται να κινηθεί η κοινωνική πολιτική στην Ευρώπη και ειδικότερα στην νοτιοανατολική λόγω του μεγάλου πλήγματος που αυτές έχουν δεχθεί από το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης, προκειμένου να συμβάλει πιο αποτελεσματικά στον περιορισμό των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης στη φτώχεια. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ανάγκη ριζικών μεταρρυθμίσεων του συστήματος κοινωνικής προστασίας, με στόχο την αύξηση της χαμηλής αποτελεσματικότητάς του, ενώ τονίζεται και η ανάγκη ενίσχυσης των λοιπών, εκτός συντάξεων, κοινωνικών μεταβιβάσεων.

3.1 Οικονομική κρίση και κοινωνικό κράτος στην Ευρώπη

Η τωρινή οικονομική κρίση και ύφεση με την συνεχόμενη αύξηση της ανεργίας, την μείωση των θέσεων εργασίας, την μη παροχή υπηρεσιών και χρημάτων ώστε να ωφεληθούν περισσότερο τα δημόσια αγαθά όπως η υγεία, η εκπαίδευση, η κοινωνική προστασία από τον ιδιωτικό τομέα, δεν επιτρέπουν στο κοινωνικό κράτος να αναπτυχθεί και να προσφέρει στην κοινωνία. Οι νομοθεσίες που έχουν υιοθετηθεί από τα ευρωπαϊκά κράτη τα τελευταία είκοσι χρόνια (1998 - 2008) δεν κατάφεραν να βελτιώσουν τις επιδόσεις των ασφαλιστικών συστημάτων, παρά το γεγονός πως μειώθηκαν οι συντάξεις στο 7% με 20%. (Ρομπόλης, Σ., 2013)

Το 2000 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υποστήριξε πως η γήρανση του πληθυσμού αποτελεί ένα οικονομικό και δημογραφικό πρόβλημα, με απώτερο

σκοπό να επικρατήσουν ασφαλιστικές πολιτικές με τις οποίες το κράτος δεν θα παρέμβαινε στις παροχές κοινωνικής προστασίας. Η θεωρία αυτή πως η γήρανση του πληθυσμού ευθύνεται για τα προβλήματα του κοινωνικού κράτους, οδήγησε το ασφαλιστικό σύστημα στην υιοθέτηση από το διανεμητικό (κοινωνική αλληλεγγύη) του κεφαλοποιητικού (εξατομικευμένου) συστήματος κοινωνικής ασφάλισης (Ρομπόλης, Σ., 2013). Επιπλέον, οι νομοθεσίες που έχουν υιοθετήσει τα ευρωπαϊκά κράτη φροντίζουν ώστε οι συνέπειες του δημογραφικού ελλείματος να καλύπτονται από την μείωση των παροχών.

Προβλήματα όπως η οικονομική κρίση, η ανεργία, η γήρανση του πληθυσμού, το δημόσιο χρέος καθώς και το δημόσιο έλλειμα, η μείωση των θέσεων εργασίας και η συνεχόμενη μείωση των ομολόγων του ελληνικού δημοσίου κατά 50%, δυσκολεύουν σε σημαντικό βαθμό την λειτουργία των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα και στην Ευρώπη.

Οι καταστάσεις αυτές που έχει δημιουργήσει η οικονομική κρίση διαχειρίζονται από τα ευρωπαϊκά κράτη με νομοθεσίες οι οποίες προσπαθούν να διαβιβάσουν διάφορες ευθύνες στις νέες γενεές, να αλλάξουν τα διανεμητικά συστήματα συνταξιοδότησης σε κεφαλαιοποιητικά, να εμπορευματοποιήσουν τα δημόσια προϊόντα και να λάβουν χρήματα από τους πολίτες με την αύξηση των δαπανών των νοικοκυριών (Ρομπόλης, 2013).

Συμπερασματικά, τα ευρωπαϊκά κράτη καταλήγουν στην επιλογή της εισπρακτικής μεθόδου προκειμένου να χρηματοδοτηθεί το δημόσιο έλλειμα και να εξασφαλιστεί η ανάπτυξη με τρόπους όπως την μείωση των παροχών και την μείωση ικανοποίησης των κοινωνικών αναγκών, τα οποία δυσχεραίνουν τις προσπάθειες κοινωνικής αλληλεγγύης. Με αυτόν τον τρόπο το ευρωπαϊκό πρότυπο του κράτους πρόνοιας θα μετατραπεί σε πρότυπο φιλανθρωπικού κράτους (Ρομπόλης, Σ., 2013).

3.2 Τα ευρωπαϊκά κοινωνικά πρότυπα

Σύμφωνα με τον Κούγια (2008) για να γίνει κατανοητός ο τρόπος με τον οποίο η Ευρώπη θα συνδυάσει την ανάπτυξη της οικονομίας με την εξασφάλιση της κοινωνικής προστασίας στους πολίτες της, θα χρειαστεί να εξεταστεί ο

τρόπος με τον οποίο η οικονομική και κοινωνική πολιτική συνεργάζονται μεταξύ τους. Παρακάτω θα γίνει μια ανάλυση των κοινωνικών προτύπων που έχουν υιοθετηθεί κατά καιρούς από τα ευρωπαϊκά κράτη, των σχέσεων ανάμεσα στο άτομο, στην αγορά και στο κράτος και θα οριστεί η έννοια του πολίτη από την πολιτική, οικονομική και κοινωνική του πτυχή .

Ο όρος "*ευρωπαϊκό κοινωνικό πρότυπο*" αναλύει την κοινωνική και οικονομική κατάσταση μιας χώρας. Βέβαια ο όρος αυτός είναι ασαφής εφόσον οι πολιτικές που ακολουθεί κάθε ευρωπαϊκό κράτος για την επίλυση των προβλημάτων του είναι διαφορετικές και δεν μπορούν να ανταποκριθούν όλες με τον ίδιο τρόπο στις εκάστοτε κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές καταστάσεις. Επομένως, ο όρος "*ευρωπαϊκή κοινωνική ταυτότητα*" που περιλαμβάνει τις αξίες και τις αρχές των διάφορων πολιτικών θεωρείται καταλληλότερος (Κούγιας, Κ., 2008).

Η "*ευρωπαϊκή κοινωνική ταυτότητα*" αποτελείται από ένα τρίγωνο στις κορυφές του οποίου βρίσκεται το κράτος, ο πολίτης και η αγορά. Αρχές αυτών των τριών αποτελούν η αποδοχή της λειτουργικότητας της αγοράς, ο παρεμβατικός ρόλος του κράτους για την βελτίωση των προβλημάτων της αγοράς και ο ορισμός της διαπραγμάτευσης ως τρόπος για την διευθέτηση των διάφορων ζητημάτων. Το "τρίγωνο" αποτελείται από τις αξίες του ευρωπαϊκού πολιτισμού και εκφράζει την ανθρωποκεντρική του προσέγγιση. Οι αξίες και οι αρχές της ισότητας, της ένταξης των πολιτών στην κοινωνία, της κοινωνικής προστασίας, της επαγγελματικής ιδιότητας, του δικαιώματος σε ίσες ευκαιρίες και της πολυφωνίας έχουν καθοριστικό ρόλο στα ευρωπαϊκά κράτη για την επίτευξη της οικονομικής ανάπτυξης (Κούγιας, Κ., 2008).

Η πολιτική του Keynes υποστηρίζει τον παρεμβατικό ρόλο του κράτους, ο οποίος συνδέει την οικονομική ανάπτυξη με την κοινωνική δικαιοσύνη και υπήρξε η βάση όπου το κράτος πρόνοιας με καθεστώς την σοσιαλδημοκρατία (1950 - 1975) άρχισε να αναπτύσσεται. Επίσης, την εποχή εκείνη αναπτύχθηκαν σε μεγάλο βαθμό οι παροχές στην εκπαίδευση, στην υγεία και στην κοινωνική ασφάλιση. Η συνεργασία μεταξύ του κράτους, της εργασίας και της αγοράς αποτελούνταν από αμοιβαία βοήθεια και υποστήριξη. Ο φόβος των πολιτών ότι θα χάσουν τις εργασίες τους μειώνεται ενώ η εργασία σε μια επιχείρηση για μεγάλο χρονικό διάστημα είναι πλέον πραγματοποιήσιμη (Κούγιας, Κ., 2008).

Με τα λεγόμενα του Keynes, το κράτος πρόνοιας ευδοκμεί σε συνθήκες παρέμβασης του κράτους στην οικονομία, πολιτικής δανεισμού, επιστημονικής διαχείρισης του επαγγέλματος και νομισματικής πολιτικής. Το κράτος πρόνοιας αποτελεί σημαντική προϋπόθεση σε μια κοινωνία καθώς διατηρεί ένα επίπεδο σταθερότητας στην πολιτική, εξασφαλίζει την κοινωνική δικαιοσύνη και την αναδιανομή του εισοδήματος. Η σωστή διαχείριση και οργάνωση του κράτους καθώς και οι κοινωνικές και επιχειρησιακές δαπάνες κατεύθυναν το κράτος σε μια αυξανόμενη ανάπτυξη ενώ παράλληλα η ανεργία και ο πληθωρισμός μειώθηκαν (Κούγιας, Κ., 2008).

Με την οργανωμένη παρέμβαση του κράτους στην λειτουργία της κοινωνίας ελαττώθηκαν σε μεγάλο βαθμό η περιθωριοποίηση και οι κοινωνικές ανισότητες μεταξύ των πολιτών. Επίσης, μειώθηκαν τα περιστατικά φτώχειας και όλοι οι πολίτες απολάμβαναν τα οικονομικά και κοινωνικά τους δικαιώματα σε ένα πλαίσιο δημοκρατικό.

Επιπροσθέτως, τα ευρωπαϊκά κράτη δημιούργησαν κάποια *"τρίγωνα ανάπτυξης"* ανάλογα με τις παραδόσεις και τις συνθήκες που επικρατούν σε κάθε κοινωνία. Με αυτό τον τρόπο δημιουργείται μια *"κοινωνική ταυτότητα"* στα ευρωπαϊκά κράτη, τα οποία εμφανίζουν τα εξής στοιχεία:

- ισότιμες αξίες και αρχές
- συνδυασμό οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικής αλληλεγγύης
- παροχές του κράτους σε υπηρεσίες υγείας, παιδείας, κοινωνικής προστασίας και παρέμβαση στα προβλήματα που εμφανίζει η αγορά
- ιδιαίτερη έμφαση στα εργατικά δικαιώματα καθώς και στην δημιουργία

εργατικών σωματείων. Το κύριο πρόβλημα που πρέπει να διαχειριστούν σήμερα τα ευρωπαϊκά κράτη είναι το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης. Το συγκεκριμένο πρόβλημα δεν βρίσκεται στο *"τρίγωνο ανάπτυξης"*, το οποίο προσπαθεί να επιφέρει την οικονομική ανάπτυξη και να εγκαταστήσει τις αρχές και τις αξίες μιας κοινωνίας. Το βασικό πρόβλημα διακρίνεται στα εξής σημεία:

∅ Δυσκολεύονται οι σχέσεις μεταξύ κεφαλαίου και αγοράς, τα οποία βρίσκονται στις κορυφές του τριγώνου πολίτης και αγορά. Η παγκοσμιοποίηση με την εισαγωγή νέων αγορών στις κοινωνίες και με την ανάπτυξη των ηλεκτρονικών ειδών οδήγησαν τα κράτη σε μια ανισορροπία κεφαλαίου και εργασίας, με ιδιαίτερη επιβάρυνση στον τομέα της εργασίας. Η ταχύτατη ανάπτυξη του κεφαλαίου και η στασιμότητα της εργασίας κατέλυσε την

λειτουργία των μέτρων του Keynes. Οι εργαζόμενοι που χάνουν τις δουλειές τους αναγκάζονται να φύγουν σε άλλες χώρες όπου όμως η εργασία είναι φθηνή και η κοινωνική ασφάλιση είναι ελάχιστη ή ανύπαρκτη. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, λόγω των υψηλών δαπανών το κράτος είτε αναπτύσσει την οικονομία του, δίχως να δημιουργεί καινούριες θέσεις εργασίας είτε η οικονομία βρίσκεται σε ένα στάσιμο επίπεδο με ύψωση των τιμών και υποτίμηση του νομίσματος.

∅ Δυσκολεύεται η λειτουργία κράτους και κεφαλαίου. Το κράτος χάνει τον έλεγχο της εξουσίας του και αδυνατεί να παρέχει στους πολίτες του δωρεάν τις δημόσιες υπηρεσίες με αποτέλεσμα την επικράτηση των ιδιωτικών υπηρεσιών.

∅ Άνιση ανάληψη εξουσίας από το εθνικό, τοπικό και υπερεθνικό επίπεδο. Η οικονομική ανάπτυξη βελτίωσε σε πολιτικό επίπεδο τον ανταγωνισμό μεταξύ βιομηχανιών και ισχυροποίησε τον ρόλο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παράυτα οι θεσμοί δεν έχουν αναπτυχθεί αρκετά ώστε να υποστηρίξουν αυτή την ανάπτυξη. Επιπλέον, δεν έχουν λυθεί προβλήματα όπου ένα δημοκρατικό καθεστώς θα έπρεπε να επιλέξει ένα εκλογικό σώμα για την επίτευξη της "ισορροπίας του τριγώνου". Η κατάσταση δυσκολεύεται ακόμη περισσότερο με την μεταφορά των εξουσιών στις περιφέρειες όπου απαιτούνται συντονιστικές ικανότητες και οργανωμένες ενέργειες. Τέλος, οι αξίες της κοινωνικής αλληλεγγύης και δικαιοσύνης παραμερίζονται από τον οικονομικό ανταγωνισμό (Κούγιας, Κ., 2008).

3.3 Τα κοινωνικά δικαιώματα στην Ευρώπη

Όπως αναφέρει η Κτιστάκη (2012) η σημερινή εποχή αποτελεί μια δύσκολη περίοδο για το κοινωνικό κράτος και για την διάσωση του στην Ευρώπη. Το κράτος πρόνοιας οφείλει να παρέχει στους πολίτες του τα θεμελιώδη κοινωνικά τους δικαιώματα όπως το δικαίωμα της αξιοπρέπειας, το δικαίωμα της πρόσβασης σε παροχές υγείας, το δικαίωμα επαγγελματικής αποκατάστασης και το δικαίωμα κοινωνικής ασφάλισης.

Στην Ευρώπη τα κοινωνικά δικαιώματα αποτελούν θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών σύμφωνα με τις Συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του

Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη, των νομοθεσιών των ευρωπαϊκών Δικαστηρίων καθώς και των αποφάσεων της Επιτροπής κοινωνικών δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης. Επιπλέον, σε παγκόσμιο επίπεδο θεωρούνται θεμελιώδη δικαιώματα από το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα. Αυτά τα δύο σύμφωνα εφαρμόστηκαν αρχικά το 1976 και καθορίζουν πολλά δικαιώματα τα οποία περιέχονται στην Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του ΟΗΕ

Επιπροσθέτως, σε περιόδους οικονομικής κρίσης και ύφεσης το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα υποστηρίζει πως όλα τα κράτη είναι υποχρεωμένα να διασφαλίζουν τα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών και να τους παρέχουν βοήθεια όπως την συμμετοχή τους σε κάποια προγράμματα με λιγότερο κόστος.

Οι στόχοι της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η εξασφάλιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων των πολιτών, της επαγγελματικής αποκατάστασης, της κοινωνικής προστασίας και της κοινωνικής συνοχής, τα οποία βρίσκονται σε άμεση σύνδεση με τους οικονομικούς της στόχους. Με την Συνθήκη όμως της Λισαβόνας το σύνταγμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν περιέχει ανάμεσα στα δικαιώματα της και το δικαίωμα της κοινωνικής αρχής (Κτιστάκη, Σ., 2012).

3.4 Κοινωνική πολιτική και Μοντέλα κοινωνικής πολιτικής

Η συνεχόμενη αύξηση των ανέργων, των κοινωνικά αποκλεισμένων και των φτωχών δημιουργούν την ανάγκη ύπαρξης κοινωνικής πολιτικής στα κράτη. Δικαιώματα στην δωρεάν εκπαίδευση, στην δωρεάν υγεία και στέγαση δείχνουν πως το κράτος νοιάζεται για τους πολίτες του και πως η ευημερία του κοινωνικού συνόλου είναι πρωταρχικής σημασίας (Μπούτσιου, Στ. και Σαράφης, Π., 2013).

Η κοινωνική πολιτική αποτελείται από τέσσερις διαδικασίες δράσης όπως η περιγραφή των κοινωνικών συνθηκών και προγραμμάτων, η ανάλυση και η περιγραφή των αιτιών που έχουν αντίκτυπο στις κοινωνικές συνθήκες, η έκφραση μιας θεωρίας με στόχο την παρέμβαση και την επίβλεψη της αποτελεσματικότητας των κοινωνικών μέτρων καθώς και την βελτίωση των

συνθηκών διαβίωσης των πολιτών με την χρήση διάφορων πολιτικών (Μπούτσιου, Στ. και Σαράφης, Π., 2013).

Με στόχο την ανάλυση και την καλύτερη κατανόηση των γεγονότων καθώς και των κοινωνικών τάσεων έχουν δημιουργηθεί κάποιες "τυπολογίες" ή "μοντέλα" κοινωνικής πολιτικής. Ο Titmuss, (1974) έθεσε ως κριτήριο την σχέση μεταξύ αγοράς και κρατικών προνοιακών πολιτικών και ταξινόμησε τα μοντέλα κοινωνικής πολιτικής σε τρεις κατηγορίες:

- τα *"υπολλειματικά"*, όπου η κάλυψη των αναγκών της κοινωνίας καλύπτεται από την αγορά και την οικογένεια, ενώ το κράτος έχει έναν βοηθητικό ρόλο όσον αφορά την κοινωνική ασφάλιση π.χ. ΗΠΑ.

- τα *"βιομηχανικά"*, όπου η κάλυψη των αναγκών καλύπτεται από την παραγωγικότητα, τα καθήκοντα και τις επιδόσεις στην εργασία, ενώ η κοινωνική ασφάλιση έχει συμπληρωματικό ρόλο π.χ. Μ.Βρετανία.

- τα *"θεσμικά ή αναδιανεμητικά"*, όπου η κοινωνική πολιτική προσπαθεί να καλύψει τις κοινωνικές ανάγκες χωρίς την βοήθεια της αγοράς π.χ. Σκανδιναβικές χώρες (Μπούτσιου, Στ. και Σαράφης, Π., 2013).

Οι Furniss και Tilton, (1977) θέτοντας ως κριτήριο τον διαφορετικό βαθμό με τον οποίο παρεμβαίνει η αγορά εργασίας στην κοινωνία, δημιούργησαν τα εξής μοντέλα:

- το *"θετικό κράτος"*, στο οποίο οι ενέργειες του κράτους περιορίζονται στην ανάπτυξη της οικονομίας.

- η *"κοινωνική ασφάλεια"*, στην οποία όλες οι κοινωνικοοικονομικές ενέργειες χαρακτηρίζονται από σαφήνεια.

- το *"κοινωνικό κράτος πρόνοιας"*, στο οποίο η κοινωνική πολιτική ασχολείται περισσότερο με τους κοινωνικούς στόχους μιας κοινωνίας παρά με τους οικονομικούς, δηλαδή στοχεύει στην βελτίωση της κοινωνικής ισότητας μεταξύ των πολιτών (Μπούτσιου, Στ. και Σαράφης, Π., 2013).

Μια πρόσφατη κατάταξη αναφέρει σύμφωνα με τους Μπούτσιου και Σαράφη (2013) πως μπορεί να επιτευχθεί η κατανόηση των αναδιανεμητικών συνεπειών των διαφόρων κρατών πρόνοιας, στην ελεύθερη αγορά και σε αναπτυγμένες οικονομίες, με την χρήση ποιοτικών και ποσοτικών χαρακτηριστικών. Για αυτόν τον λόγο υπάρχουν καθεστώτα πρόνοιας όπως τα *"φιλελεύθερα"*, τα *"μη δεξιάς ηγεμονίας"*, τα *"συντηρητικά"* και τα *"ριζοσπαστικά"*.

3.5 Συνέπειες οικονομικής κρίσης στην ΕΕ

Το 2009 οι οικονομική κρίση θα περάσει και στην Ε.Ε. Ο ρόλος της Ε.Ε. ως παράγοντας σταθερότητας και ολοκλήρωσης ανάμεσα στα κράτη-μέλη έχει μετά την κρίση περιοριστεί σε σημαντικό βαθμό. Η ισορροπία ισχύος μέσα στην Ε.Ε. και οι σχέσεις μεταξύ των κρατών-μελών έχουν μεταβληθεί, αποδυναμώνοντας τον ρόλο της Ε.Ε. ως παράγοντα ισορροπίας. Η εξωτερική πολιτική της Ε.Ε. έχει δεχτεί σημαντικότερα πλήγματα και έχει παρουσιαστεί έλλειμμα συνοχής, χρηματοδοτικών πόρων και πολιτικής βούλησης σε μία σειρά από βασικά θέματα (Gros et al, 2012).

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο Δ.Ν.Τ. καλέστηκε να συμμετάσχει στην υποστήριξη τεσσάρων κρατών-μελών της Ε.Ε. και του ευρώ στοιχείο που από πολλούς οικονομικούς αναλυτές σχολιάστηκε ως στοιχείο αδυναμίας, αφού οι θεσμοί της ΟΝΕ και της Ε.Ε. παρουσίασαν αδυναμία να αντιμετωπίσουν την κρίση χρέους χωρίς τη συνδρομή του Ταμείου τόσο σε χρηματοδοτικό όσο και σε τεχνικό επίπεδο (Gros et al, 2012).

Το «Ευρωπαϊκό πρόβλημα» έχει αποτελέσει αιτία μείωσης της επιρροής της Ένωσης, ιδιαίτερα σε σχέση με τους εταίρους της, στο πεδίο των πολυμερών θεσμών οικονομικής διακυβέρνησης, όπου η παρουσία των Ευρωπαϊκών κρατών είναι κεντρική καθ' όλη τη μεταπολεμική περίοδο. Η ισχυρή επενδυτική παρουσία εταιρειών στην Ε.Ε., οι οποίες ανήκουν σε μεγάλες αναδυόμενες οικονομίες (Κίνα, Ρωσία, Ινδία κλπ), έχει διαμορφώσει μία κατάσταση άνευ προηγουμένου στο διεθνές οικονομικό σύστημα, την αντιστροφή δηλαδή των επενδυτικών κατευθύνσεων συγκριτικά με τις προηγούμενες δεκαετίες (Gros et al, 2012).

Την μεταβολή του θεωρητικού σχήματος «κέντρο- περιφέρεια» και την ενεργό συμμετοχή της Ε.Ε. σε αυτή την εξέλιξη, δεδομένου ότι αποτελεί τον ισχυρότερο σε μέγεθος, σε απόλυτους αριθμούς, δρώντα του αποκαλούμενου «βιομηχανικού και χρηματοπιστωτικού κέντρου». Η Ε.Ε. παραμένει το μεγαλύτερο οικονομικό μπλοκ του πλανήτη, παράγοντας περίπου το 25% του παγκόσμιου ΑΕΠ. Την περίοδο 2008-2012, το Ευρωπαϊκό μερίδιο επί του παγκόσμιου ΑΕΠ παρουσίασε συγκριτική πτώση περίπου 4,5% σε απόλυτες τιμές, υποχωρώντας σε σχέση με το μερίδιο που κατείχε η Ε.Ε. το 2008, οπότε και κατείχε το 1/3 και πλέον του παγκόσμιου ΑΕΠ. Την ίδια στιγμή, αναδυόμενοι εταίροι της Ε.Ε., όπως η Κίνα, η Ινδία ή η Ρωσία, κατέλαβαν σημαντικό μερίδιο από το παγκόσμιο ΑΕΠ εκείνη την περίοδο της κρίσης, ενώ οι Η.Π.Α.

διατήρησαν το μερίδιο τους σταθερό μέσα από την αποτελεσματικότερη διαχείριση των συνεπειών της χρηματοπιστωτικής κρίσης περιορίζοντας την απόκλιση από την Ε.Ε.

	1998	2008	2012
Ε.Ε*	30,5%	30,4%	25,9%
Η.Π.Α.	29%	23,4%	23,7%
ΚΙΝΑ	3,4%	7,1%	9,8%
ΙΑΠΩΝΙΑ	12,9%	8,1%	8,8%
ΡΩΣΣΙΑ	0,9%	2,7%	3

Πηγή: EU in the world/A statistical portrait/2010 Eurostat

Παρόμοια είναι και η κατάσταση που επικρατεί στις εξαγωγικές δυνάμεις της Ε.Ε. συγκριτικά με τους παγκόσμιους εταίρους της. Η ύφεση και η ανεργία που μαστιίζουν πολλές από τις Ευρωπαϊκές οικονομίες και η στασιμότητα της Ευρωπαϊκής οικονομίας συνέβαλαν στην πτώση του μεριδίου των εξαγωγών των κρατών-μελών της Ε.Ε. του παγκόσμιου συνόλου, παρόλο που σε απόλυτες τιμές έχει καταγραφεί αύξηση των Ευρωπαϊκών εξαγωγών. Σε αντιδιαστολή, έχουν ενισχυθεί τα εξαγωγικά μερίδια αναδυόμενων οικονομιών όπως της Κίνας, της Ινδίας και της Ρωσίας, ιδιαίτερα κατά την τελευταία τετραετία (Gros et al, 2012).

Οι δείκτες στους οποίους παρατηρούνται τα παραπάνω για την Ε.Ε. στο οικονομικό πεδίο, είναι οι δείκτες που αναδεικνύουν τις εσωτερικές αδυναμίες της Ένωσης στο οικονομικό πεδίο αλλά δημιουργούν αλυσιδωτά εξωγενείς συνέπειες. Η αύξηση της ανεργίας (12% στην ζώνη του ευρώ το 2012), η ασθμαίνουσα οικονομική ανάπτυξη (1,5% οι προβλέψεις για την Ε.Ε. για το 2013), η κατακόρυφη αύξηση των κρατικών ελλειμμάτων και η ταυτόχρονη αύξηση των χρεών στο σύνολο των κρατών έχει μειώσει σημαντικά την δυναμική της ευρωπαϊκής οικονομίας. Ο μέσος όρος των κρατικών χρεών της Ε.Ε. (27) και της ζώνης του ευρώ έχει αυξηθεί κατά 20% την περίοδο 2007-2012 καταδεικνύοντας την δραστική επιδείνωση των δημόσιων οικονομικών στα κράτη μέλη αλλά και στις δυνατότητες που έχουν για την περαιτέρω προώθηση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η επιδείνωση συμβάλλει σε σημαντικό βαθμό στην πτώση της οικονομίας της Ε.Ε. θέτοντας σε κίνδυνο το μέλλον του

Ευρωπαϊκού οικοδομήματος. Η μείωση αυτή της επιρροής της Ε.Ε., απόρροια της κρίσης, έχει δημιουργήσει αντιδράσεις από τους εταίρους της, με προστριβές ανάμεσα στα ευρωπαϊκά κράτη και στους κύριους διεθνείς οργανισμούς.

Τέλος, οι επιπτώσεις της κρίσης χρέους στις Ευρωπαϊκές χρηματαγορές και στο Ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα είναι πολύ σημαντικές. Η ζώνη του Ευρώ αποτελούσε προ κρίσης, και εξακολουθεί να αποτελεί, ένα από τα ισχυρότερα χρηματοπιστωτικά και τραπεζικά κέντρα στο παγκόσμιο οικονομικό στερέωμα. Η θετική αξιολόγηση που έδιναν οι οίκοι αξιολόγησης και οι δείκτες εμπιστοσύνης των αγορών προς το οικονομικό και νομισματικό κατασκεύασμα του ευρώ, είχαν χαρακτηρίσει την Ε.Ε. ως το δεύτερο σε δυναμικότητα χρηματοπιστωτικό κέντρο στον κόσμο, στηριζόμενη στην σιγουριά και την ασφάλεια που παρέχει στο σύστημα η ΕΚΤ. Η αμφισβήτηση που έφερε η υπαγωγή τεσσάρων χωρών στον μηχανισμό στήριξης, αλλά και η καθυστερημένη αντίδραση των οικονομικών δομών της ζώνης του ευρώ, έχουν δημιουργήσει αρνητικές επιπτώσεις στην επιρροή που κατείχαν τα κράτη-μέλη της στον συγκεκριμένο τομέα (Gros et al, 2012).

3.6 Η κρίση και οι γενικότερες κοινωνικές της επιπτώσεις

Σύμφωνα με τον Φωτόπουλο οι αρνητικές επιπτώσεις της κρίσης είναι διάφορες και αφορούν το "άτομο" και την "κοινωνία" καθώς βρίσκονται σε συνεχή αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτηση, δηλαδή όλες οι κοινωνικές αλλαγές έχουν σημαντικό αντίκτυπο στην καθημερινότητα των ανθρώπων, ενώ στην συνέχεια η καθημερινή ζωή των ανθρώπων διαμορφώνει και επηρεάζει τις διάφορες κοινωνικές αλλαγές.

Παραδείγματα των συνεπειών και των προβλημάτων που έχει επιφέρει η κοινωνικοοικονομική κρίση είναι τα ακόλουθα: τα φαινόμενα της φτώχειας, της ανεργίας, της μετανάστευσης, του κοινωνικού αποκλεισμού, του αλκοολισμού, της χρήσης ουσιών τα οποία στην συνέχεια οδηγούν στην βία, στον ρατσισμό και στην ξενοφοβία. Το φαινόμενο αυτό των επιπτώσεων της κρίσης στις κοινωνικές επιστήμες ονομάζεται "*κοινωνική αλλοτρίωση*"

Επιπλέον, τα συγκεκριμένα φαινόμενα επηρεάζουν τον πληθυσμό ο οποίος μπορεί να αναπτύξει ακραίες πολιτικές και ρατσιστικές ιδεολογίες, οι οποίες με την σειρά τους οδηγούν στην εχθρότητα και στην επιθετική συμπεριφορά έναντι των μειονοτήτων, των κοινωνικά αποκλεισμένων και των κοινωνικά ανήμπορων ομάδων (Φωτόπουλος, Ν).

3.7 Επιπτώσεις στην οικονομική και κοινωνική ζωή

Η οικονομική κρίση δημιουργεί συνέπειες στην κοινωνική ζωή των ανθρώπων, καθώς η μείωση ή ακόμη και η απώλεια του εισοδήματος απωθεί την ανάπτυξη και οδηγεί στην φτώχεια. Τα επίπεδα της οικονομικής ανάπτυξης, το παγκόσμιο εμπόριο και η επαγγελματική αποκατάσταση αντικατοπτρίζουν την κατάσταση της παγκόσμιας οικονομίας.

Οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης διαφέρουν από χώρα σε χώρα εφόσον οι χώρες με χαμηλή και μέτρια ανάπτυξη αντιμετωπίζουν περισσότερα προβλήματα από τις αναπτυγμένες χώρες. Επιπλέον, στις χώρες αυτές οι εργαζόμενοι και τα άτομα τα οποία δεν έχουν κάποια εκπαίδευση δέχονται σε μεγαλύτερο βαθμό τις σκληρές επιπτώσεις της κρίσης από ότι τα άτομα με υψηλότερη εκπαίδευση των μεσαίων και ανώτερων τάξεων (Κυριόπουλος, Γ., Τσιάντου, Β., 2009).

Το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης παρά το γεγονός πως είχε θετικά αποτελέσματα σε χώρες όπως η Κίνα και η Ινδία σχετικά με την καταπολέμηση της φτώχειας, με την μείωση όμως των εισαγωγών και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει το εμπόριο αυτή η βελτίωση έχει σταματήσει. Με αυτή την πτώση του εμπορίου αναδεικνύεται η ανάγκη ρύθμισης των αγορών και παρέμβασης του κράτους στις επιχειρήσεις καθώς και στην παροχή αγαθών (Κυριόπουλος, Γ., Τσιάντου, Β., 2009).

Η τωρινή οικονομική κρίση έχει μειώσει σε μεγάλο βαθμό την ανάπτυξη της παγκόσμιας οικονομίας, εκτός από την Κίνα, την Ινδία και άλλες βιομηχανικές χώρες. Επιπροσθέτως, στις περισσότερες χώρες τα μισά μόνο άτομα έχουν αποκατασταθεί επαγγελματικά και τα οποία ενδέχεται να χάσουν την εργασία τους με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζουν μια κατάσταση εργατικής

ανασφάλειας. Η ανεργία ξεκίνησε να αυξάνεται στα τέλη του 2008. Σε παγκόσμια επίπεδα η ανεργία το 2007 ήταν 5,7% ενώ το 2009 κυμαινόταν στο 6,1% - 7,1%, με αποτέλεσμα οι άνεργοι να φτάνουν στα 18 - 51 εκατομμύρια. Με βάση τα στοιχεία του ΟΟΣΑ η ανεργία στις χώρες του ΟΟΣΑ έφτασε τον Αύγουστο του 2009 στο 8,6% , ήταν δηλαδή 2,3% υψηλότερη σε σχέση με τον προηγούμενο χρόνο. Παράλληλα, στην Ευρώπη η ανεργία ανήλθε στο 9,6% τον Αύγουστο του 2009, ήταν δηλαδή 2% υψηλότερη από τον προηγούμενο χρόνο. Την συγκεκριμένη κατάσταση αντιμετωπίζουν κυρίως οι χώρες με χαμηλή και μέση ανάπτυξη καθώς και με χαμηλά κοινωνικά στρώματα. Επομένως, φέρνει στην επιφάνεια τρία κυρίαρχα προβλήματα:

- Την συνεχόμενη αύξηση των ανισοτήτων.
- Τις περιορισμένες παροχές κοινωνικής προστασίας και υγείας.
- Τα προβλήματα της κλιματικής αλλαγής και καταστροφής του περιβάλλοντος (Κυριόπουλος, Γ., Τσιάντου, Β., 2009).

3.8 Επιπτώσεις στο επίπεδο της υγείας

Υποστηρίζεται (Κυριόπουλος, Γ., Τσιάντου, Β., 2009) ότι την περίοδο της οικονομικής κρίσης ένας σημαντικός τομέας της κοινωνίας που διαταράσσεται είναι ο τομέας της εργασίας. Επομένως, ο αριθμός των ανέργων αντικατοπτρίζει την κατάσταση στην οποία βρίσκεται η οικονομία. Η ανεργία που αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι σε μια κοινωνία, η ανασφάλεια για το πως θα συντηρήσουν τις οικογένειες τους καθώς και η απουσία του εισοδήματος δημιουργούν σοβαρές επιπτώσεις στην υγεία τους.

Η ανεργία προκαλεί σοβαρά προβλήματα στην υγεία των ανθρώπων όπως ψυχικές διαταραχές, άγχος, καταθλιπτική διαταραχή, προβλήματα εθισμού, εξαρτησιογόνων ουσιών, κατανάλωση μη υγιεινής διατροφής, ποτού και καπνού.

Μία έρευνα (Stuckler D, Basu S, Suhrcke M, Coutts A, McKee M, 2009) που πραγματοποιήθηκε σε 26 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ανέδειξε πως με την αύξηση της ανεργίας στο 1% αυξήθηκαν παράλληλα και οι αυτοκτονίες στο 0,79%. Επίσης, η έρευνα έδειξε πως μειώθηκαν οι θάνατοι από τροχαία ατυχήματα στο 1,39% και ένας ελάχιστος αριθμός θανάτων προκλήθηκε από

καρδιαγγειακές και άλλες ασθένειες. Σε περιπτώσεις όπου η ανεργία αυξάνεται στο 3% ο αριθμός των αυτοκτονιών αυξάνεται στο 4 με 4,5%. Επιπλέον, πολλοί θάνατοι προέρχονται από την κατάχρηση αλκοολούχων ποτών, συμπεράσμα το οποίο δείχνει πως το φαινόμενο της ανεργίας συσχετίζεται με τις ψυχολογικές διαταραχές. Μια περαιτέρω ανάλυση της έρευνας σχετικά με το φύλο και την ηλικία έδειξε πως η ανεργία δημιουργεί αύξηση των αυτοκτονιών και των καρδιακών ανακοπών στους άντρες νέας ηλικίας, ενώ στους άντρες μικρότερης ηλικίας των 60 δεν παρατηρείται κάποια σημαντική αύξηση (Κυριόπουλος, Γ., Τσιάντου, Β., 2009).

Επιπροσθέτως, μια έρευνα των Economou et al σε 13 ευρωπαϊκές χώρες ανέδειξε πως η ανεργία και η θνησιμότητα (ανά 100.000 κατοίκους) βρίσκονται σε άμεση σύνδεση μεταξύ τους. Συγκεκριμένα, η αύξηση της ανεργίας στο 1% δείχνει και αύξηση του αριθμού της θνησιμότητας κατά 2,18% δηλαδή 2,18 θανάτους ανά 100.000 κατοίκους. Τέλος, η έρευνα έδειξε πως η ανεργία και οι καρδιακές παθήσεις σχετίζονται άμεσα.

Η οικονομική κρίση και η μεγάλης διάρκειας ανεργία οδηγούν τα άτομα στον κοινωνικό αποκλεισμό και στην φτώχεια, με αποτέλεσμα να αυξάνεται η θνησιμότητα και η ανθυγιεινότητα στις μειονότητες, στους μετανάστες και στα άτομα που πάσχουν από ψυχικές ή σωματικές παθήσεις (Κυριόπουλος, Γ., Τσιάντου, Β., 2009).

Παρόλα αυτά, κάποια στοιχεία δείχνουν πως η οικονομική κρίση μικρού χρονικού διαστήματος στις βιομηχανικές χώρες φέρνει αλλαγές στα πρότυπα κατανάλωσης και οι άνθρωποι υιοθετούν έναν πιο υγιεινό τρόπο ζωής, με αποτέλεσμα να μειώνεται ο αριθμός των θανάτων. Αντιθέτως, όταν υπάρχει οικονομική ανάπτυξη σε μια κοινωνία αυξάνονται οι βλαβερές συνήθειες όπως είναι το τσιγάρο και τα αλκοολούχα ποτά, και παρατηρείται μείωση του υγιεινού τρόπου ζωής και της φυσικής άσκησης, κάτι το οποίο οδηγεί στην παχυσαρκία. Επίσης, εν καιρώ οικονομικής κρίσης η θνησιμότητα μειώνεται εκτός από τις αυτοκτονίες οι οποίες εμφανίζουν μια αύξηση. Οι συνέπειες αυτές της οικονομικής κρίσης διαφέρουν σε κάθε άνθρωπο ανάλογα με το φύλο, την ηλικία και την αιτία. (Ruhm Cj, 2000., Gerdtham Ug, Ruhm Cj., 2006).

Οι σοβαρές συνέπειες της οικονομικής κρίσης στην υγεία χωρίζονται με διαφορετικό τρόπο στην κοινωνική κλίμακα. Τα άτομα και οι οικογένειες των χαμηλών ή μεσαίων στρωμάτων βρίσκονται σε μεγαλύτερο κίνδυνο πρόωρου

θανάτου και ανθυγεινού τρόπου ζωής διότι αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα, προβλήματα στην εκπαίδευση, στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, στην στέγη και στο φαγητό. (Κυριόπουλος, Γ., Τσιάντου, Β.)

3.9 Πολιτικές ενίσχυσης του κοινωνικού κράτους στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Έχει υποστηριχθεί (Ρομπόλης, 2013) ότι προκειμένου να επιτευχθεί βελτίωση και ανάπτυξη στην λειτουργία του κοινωνικού κράτους είναι απαραίτητη η επαναδιατύπωση των επιλογών των ευρωπαϊκών κρατών, στην οικονομική και κοινωνική τους πολιτική.

Οι αρνητικές συνέπειες που έχει προκαλέσει η σημερινή οικονομία, με την ελεύθερη αγορά και τις αποκλεισμένες κοινωνίες, δείχνει πως η οικονομία δεν λειτουργεί σωστά όλο αυτό το χρονικό διάστημα και πως χρειάζεται να βρεθεί εναλλακτική λύση. Για να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα μιας κοινωνίας πρέπει να αλλάξουν οι δημόσιες πολιτικές και να γίνουν συντονισμένες ενέργειες με τις κυβερνήσεις και τις κεντρικές τράπεζες. Αυτή η κρίση του καπιταλιστικού συστήματος με την άνιση ανάπτυξη ανάμεσα στα μέλη της κοινωνίας οδηγεί στην αλλαγή του κοινωνικοοικονομικού συστήματος δηλαδή από την οικονομία της αγοράς στην οικονομία της αλληλεγγύης αλλά και στην αναθεώρηση του πολιτικού συστήματος δηλαδή στην υιοθέτηση ενός πολιτικού μηχανισμού λήψης των αποφάσεων.

Η αλλαγή της σημερινής οικονομίας σε μια οικονομία της αλληλεγγύης θα επιφέρει σε μια κοινωνία δεσμούς συνεργασίας, θα αναπτυχθούν πολιτικές αναδιανομής του εισοδήματος (δημόσιος πόλος), πολιτικές αλληλεγγύης και εμπιστοσύνης (κοινωνικός πόλος) καθώς και πολιτικές ανάπτυξης της οικονομίας (αναπτυξιακός πόλος). Προκειμένου όμως να επιτευχθεί μια τόσο ριζική αλλαγή είναι απαραίτητος ο συνδυασμός του οικονομικού, του κοινωνικού και του πολιτικού τομέα, η ύπαρξη αξιόπιστων πολιτικών κομμάτων και σωματείων και τέλος η ανάπτυξη καινούριων επιχειρήσεων (Ρομπόλης, Σ., 2013).

Η απόφαση που πρέπει να πάρει η Ελλάδα και τα υπόλοιπα Ευρωπαϊκά κράτη την περίοδο της οικονομικής κρίσης είναι το αν θα καταργήσουν αυτές τις πολιτικές οι οποίες δεν έχουν κάποιο αποτέλεσμα δηλαδή την λειτουργία των

αυτόματων μηχανισμών της οικονομίας και το αν θα υιοθετήσουν ένα νέο πρότυπο κοινωνικής πολιτικής, το πρότυπο της οικονομίας της αλληλεγγύης.

Ειδικότερα, το "Σύμφωνο για το ευρώ" περιλαμβάνει μία οικονομική πολιτική "*ορθολογικού φιλελευθερισμού*" για την αντιμετώπιση της κρίσης, η οποία υιοθετήθηκε από την Γερμανία κατά την οικονομική κρίση του 1929, και η οποία καθορίζει νομοθετικά τα ανώτατα όρια του δημόσιου χρέους και του δημόσιου ελλείματος. Το "Σύμφωνο για το ευρώ" καθορίζει απαραίτητη την λήψη μέτρων όπως

1. την επιμήκυνση του ηλικιακού ορίου συνταξιοδότησης στα 67 χρόνια,
2. τις μειώσεις στις επικουρικές και κύριες συντάξεις,
3. τις μειώσεις των μισθοδοσιών,
4. τις αυξήσεις στους φόρους και ειδικά στους έμμεσους,
5. την ανάπτυξη της προσαρμοστικότητας στα επαγγέλματα, στις ομαδικές συμβάσεις και στις σχέσεις μεταξύ εργαζόμενου και εργοδότη, και τέλος
6. τις περικοπές ή μειώσεις στις κοινωνικές δαπάνες, ώστε να αντιμετωπιστεί το χρέος και τα δημόσια ελλείματα και να επικρατήσει μια υγιής ανταγωνιστική ευρωπαϊκή οικονομία.

Βέβαια το πρόβλημα με το Σύμφωνο για το ευρώ έγκειται στο γεγονός πως δημιουργήθηκε με σκοπό την αντιμετώπιση της κρίσης και του αυξημένου πληθωρισμού, ενώ τώρα είναι αναγκαία η αντιμετώπιση της κρίσης και της ανεργίας. Έτσι, η πραγματοποίηση του δεν πρόκειται να στεφθεί με επιτυχία, ακόμη και αν επικρατήσουν οι στόχοι που αναφέρθηκαν παραπάνω, καθώς τα ευρωπαϊκά κράτη θα αντιμετωπίσουν μια νέα οικονομική κρίση (Ρομπόλης, Σ., 2013).

Κατά την περίοδο 2009 - 2011 σε χώρες όπως η Ελλάδα, η Πορτογαλία, η Ισπανία, η Ιρλανδία και η Ρουμανία ακολουθήθηκαν πολιτικές λιτότητας, οι οποίες τις οδήγησαν σε οικονομική κρίση, σε ελάττωση των εισοδημάτων, σε αύξηση της ανεργίας καθώς και σε μείωση του ρυθμού ανάπτυξης του κοινωνικού κράτους. Οι συγκεκριμένες χώρες που διακρίνονται από έναν χαμηλό βαθμό επαγγελματικής απασχόλησης και υψηλής μείωσης των μισθών, μελλοντικά θα αντιμετωπίσουν μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας από τα έτη 2009 -

2011. Στα ευρωπαϊκά κράτη η ανεργία έφτασε τα ποσοστά των 16,2 εκατ. ανθρώπων το 2011 δηλαδή ολόκληρος ο πληθυσμός της Ολλανδίας.

Συνεπώς, το "Σύμφωνο για το ευρώ" δεν διαθέτει τις αναπτυξιακές αρχές για την επιβολή δημοσιονομικών μέτρων στα ευρωπαϊκά κράτη και οδεύει την οικονομία τους σε μια μείωση της ζήτησης και της κατανάλωσης στις αγορές καθώς και σε μια νέα οικονομική κρίση την δεκαετία του 2010 - 2020. Επιπροσθέτως, το Ινστιτούτο Oliver Wiman (2011) και ο P. Artus (2011) υποστηρίζουν πως θα επέλθει μια σοβαρή ευρωπαϊκή οικονομική κρίση την δεκαετία 2010 - 2020 λόγω:

- 1) της επέκτασης του χρέους και της χειροτέρευσης της οικονομικής κατάστασης,
- 2) της συνεχόμενης αύξησης των τιμών, και
- 3) της έλλειψης κοινωνικών πολιτικών, με αποτέλεσμα να οδηγούνται τα κράτη σε νέα κρίση και σε αύξηση του άνεργου πληθυσμού.

Η υιοθέτηση των πολιτικών του "Συμφώνου για το ευρώ" αποτελεί ένα ρίσκο καθώς αρχικά θα επιμηκύνει το χρέος των κρατών, στην συνέχεια όμως θα τα οδηγήσει σε μια ευρωπαϊκή οικονομική κρίση, σε αύξηση του άνεργου πληθυσμού, στην αποτυχία βελτίωσης του κοινωνικού κράτους και της ανάπτυξης της οικονομίας. Για να αντιμετωπιστεί η κρίση και να αναπτυχθεί η οικονομία είναι απαραίτητο η Ευρωπαϊκή Ένωση να εξετάσει τις προτεραιότητες και τις επιλογές της με έναν τρόπο που θα περιλαμβάνει ολόκληρο το σύνολο του πληθυσμού και όχι μόνο μέσω μιας διαμεσολάβησης μεταξύ των αγορών και των πολιτών (Ρομπόλης, Σ., 2013).

Ανακεφαλαίωση

Η οικονομική κρίση του 21ου αιώνα έχει οδηγήσει την κοινωνία σε αρνητικές συνέπειες. Κάποιες από αυτές είναι η φτώχεια, η ανεργία, το φαινόμενο της μετανάστευσης, ο κοινωνικός αποκλεισμός, ο αλκοολισμός, η χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών, η βία και οι ρατσιστικές συμπεριφορές μεταξύ των πολιτών. Οι συνέπειες αυτές είναι διαφορετικές σε κάθε χώρα,

παραδείγματος χάρη οι εργαζόμενοι οι οποίοι διαθέτουν χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης επηρεάζονται σε μεγαλύτερο βαθμό από την ισχύουσα οικονομική κρίση σε σχέση με τους εργαζόμενους που έχουν υψηλότερη εκπαίδευση. Επιπλέον, έχει παρατηρηθεί μια τεράστια αύξηση των περιστατικών υγείας όπως των ψυχικών διαταραχών, του άγχους, της κατάθλιψης και των προβλημάτων εθισμού. Δυστυχώς οι νομοθεσίες που έχουν εφαρμοστεί κατά καιρούς δεν κατόρθωσαν να αλλάξουν την κατιούσα πορεία της οικονομίας. Η οικονομία πρέπει να αλλάξει και να μετατραπεί σε οικονομία της αλληλεγγύης ώστε να επανέλθει η συνεργασία, η αλληλεγγύη και η εμπιστοσύνη ανάμεσα στους πολίτες κάτι το οποίο θα έχει ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη και την ευημερία της κοινωνίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ & ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΤΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΑ ΚΡΑΤΗ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Εισαγωγή

Το παρόν κεφάλαιο αναφέρεται στην συλήβδην οικονομική κρίση που υφίστανται οι χώρες της Νότιας Ευρώπης και στις συνέπειες αυτής στα μεσογειακά κράτη πρόνοιας. Αρχικά, αποπειράται η περιγραφή της ομοιότητας των μεσογειακών χωρών- όσον αφορά τη γεωγραφία, την οικονομία και την πολιτική τους φυσιογνωμία- παρουσιάζοντας ορισμένα κοινά τους χαρακτηριστικά. Δευτερευόντως, επιδιώκεται η καταγραφή των αιτιακών παραγόντων που οδήγησαν τις χώρες της Νότιας Ευρώπης στην δύνη της οικονομικής κρίσης. Εν συνεχεία, επικεντρώνεται στην περίπτωση της Ελλάδας παρουσιάζοντας την υφιστάμενη θεσμική και οικονομική κατάσταση πριν και μετά την οικονομική κρίση. Στο τελευταίο μέρος του κεφαλαίου σκιαγραφείται η κατάσταση που απορρέει από τις συνέπειες της οικονομικής ύφεσης στις μεσογειακές χώρες. Για την πληρέστερη ανάπτυξη του κεφαλαίου έχουν χρησιμοποιηθεί πίνακες, διαγράμματα και σχήματα.

4.1 Η οικονομική Κρίση στις Μεσογειακές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η οικονομική κρίση που βιώνουν σήμερα οι χώρες της Νότιας Ευρώπης σε συνδυασμό με τον άκρατο ανταγωνισμό που επιβάλλει η παγκοσμιοποίηση, πιέζουν τα κράτη να αλλάξουν τον τρόπο άσκησης της κοινωνικής τους πολιτικής και να περιορίσουν δραματικά την έννοια του κράτους πρόνοιας. (Μπούτσιου, Σαράφης, 2013)

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι χώρες της Ε.Ε. δεν παρουσιάζουν ομοιομορφία ως προς τα μοντέλα κράτους πρόνοιας που κυριαρχούν σ' αυτές, καθώς στις κεντρικές της χώρες επικρατεί το «Συντηρητικό μοντέλο κράτους πρόνοιας», στις βόρειες το «Κοινωνικό-δημοκρατικό μοντέλο» και στις νότιες χώρες το «Νότιο μοντέλο κράτους πρόνοιας». Τα τρία αυτά μοντέλα επικεντρώνονται σε διαφορετικούς τομείς, παρουσιάζοντας το καθένα τα προτερήματα και τις αδυναμίες του. Το Νότιο μοντέλο κράτους πρόνοιας συναντάται στις χώρες της Ελλάδας, της Ιταλίας, της Ισπανίας και της Πορτογαλίας, χώρες οι οποίες εκτός από την κοινή γεωγραφική τους θέση στο νότο της Ευρώπης, έχουν επίσης κοινή Θρησκεία (Χριστιανισμός), πολιτική ιστορία (π.χ. περιόδους αστάθειας, εμφύλιους πολέμους), ιδιομορφίες στην παραγωγή (π.χ. ελλιπή εκβιομηχάνιση), δημογραφική ανομοιομορφία στο εσωτερικό τους (αστικοποίηση) και ομοιότητες στο μεταναστευτικό ζήτημα (π.χ. υποδοχή μεταναστευτικών ρευμάτων).

Επίσης, στις ομοιότητες τους είναι και η τακτική τους να επικεντρώνονται στην επιδοματική πολιτική και να ξοδεύουν το μεγαλύτερο ποσοστό των κοινωνικών τους δαπανών στην εξυπηρέτηση του συνταξιοδοτικού τους συστήματος. Το Εθνικό Σύστημα Υγείας (Ε.Σ.Υ.) των χωρών αυτών παραμένει ανολοκλήρωτο –με εξαίρεση της Ιταλίας- και επιβαρυνμένο από τις σχέσεις διαπλοκής που ανέπτυξε με τον ιδιαίτερα προηγμένο ιδιωτικό τομέα υγείας. Παρατηρούνται επίσης, χαλαροί κρατικοί θεσμοί καθοδηγούμενοι απ' της εκάστοτε κυβερνήσεις που βρίσκονται στην εξουσία, αναποτελεσματικότητα των δημοσίων υπαλλήλων και των δημόσιων υπηρεσιών γενικότερα, (όπως φαίνεται στο σχήμα 2) και συστήματα πελατειακών σχέσεων, διαπλοκής και παραοικονομίας. Τέλος, κοινό χαρακτηριστικό αποτελεί και το γεγονός της απουσίας του εθελοντικού κινήματος, το οποίο όμως αντικαθίσταται από την ίδρυση Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (Μ.Κ.Ο.) που αναπτύσσονται με τη βοήθεια της Ε.Ε. (Μπούτσιου, Σαράφης, 2013)

Σύμφωνα με τον Χατζημιχάλη η οικονομική κρίση που πλήττει την Ευρωζώνη στην αρχή της εμφάνισής, επηρέασε τον τραπεζικό τομέα (ξεκινώντας από την Ιρλανδία), τον τομέα της αγοράς ακινήτων (Ισπανία) και το δημόσιο και ιδιωτικό χρέος. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι οι χώρες τις μεσογείου που πλήττονται από την οικονομική κρίση (Ελλάδα, Πορτογαλία, Ισπανία, Ιταλία) έχουν ένα κοινό παρανομαστή: ανήκουν όπως αναφέρθηκε και παραπάνω στην Ευρώπη του Νότου, η οποία στην ουσία «είναι χρεωμένη στις βόρειο-κεντρικές

χώρες της Ευρωζώνης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης». Η κρίση χαρακτηρίζεται κυρίως ως μακροοικονομική και χρηματοπιστωτική με τις χώρες του νότου να παρουσιάζουν μεγάλα δημοσιονομικά ελλείμματα και δημόσια χρέη. (Χατζημιχάλης, 2012) Πιο συγκεκριμένα, χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι το δεύτερο τρίμηνο του 2012 το δημόσιο χρέος της Ελλάδας έφτασε στο ποσοστό του 150,3% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ), ενώ η Ιταλία έφτασε στο 126,1% την ίδια περίοδο. Η Πορτογαλία είχε δημόσιο χρέος 117,5% και η χώρα της Ισπανίας 76% (Πίνακας 1). (Μπούτσιου Στ, Σαράφης Π, 2013)

ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΤΡΙΜΗΝΟ ΤΟΥ 2012 ΣΕ ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΟΥ ΑΕΠ

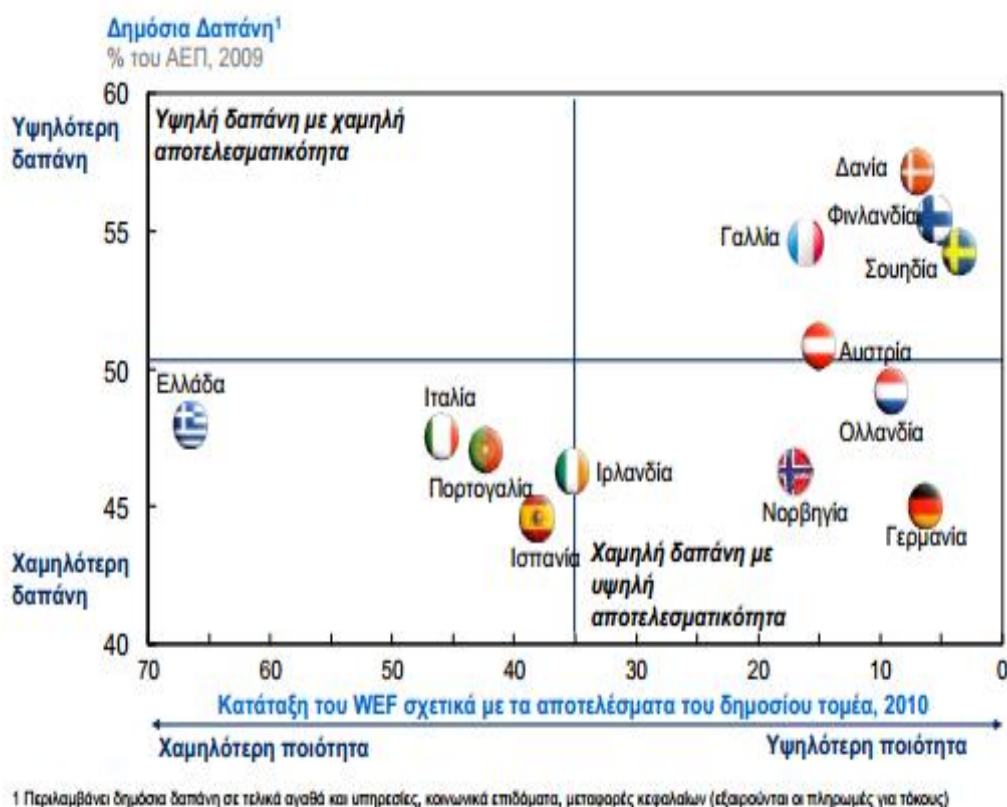
Ελλάδα	150,3%
Ιταλία	126,1%
Πορτογαλία	117,5%
Ισπανία	76%

Πίνακας 1 ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΤΡΙΜΗΝΟ ΤΟΥ 2012 ΣΕ ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΟΥ ΑΕΠ

Πηγή: Μπούτσιου Στ, Σαράφης Π, 2013

Μέσα στις συνθήκες της οικονομικής κρίσης και κατ' επέκταση του δημοσιονομικού ελλείμματος το ευρωπαϊκό μοντέλο κράτους πρόνοιας αποπροσανατολίζεται από τις θεμελιώδεις του αρχές και αξίες περί δικαιοσύνης, κοινωνικής ευαισθησίας και αλληλεγγύης. Στην προσπάθειά του να καλύψει τα δημοσιονομικά του κενά οδηγείται στον αυστηρό έλεγχο και την περικοπή των δαπανών του για την υγεία, την παιδεία, την οικογενειακή και επιδοματική πολιτική και γενικά για την άσκηση της κοινωνικής πολιτικής με συνέπεια την παρακμή του κοινωνικού κράτους, όπως αυτό διαμορφώθηκε τον 20^ο αιώνα. (Μπαμπανάσης, 2012)

Δαπανηρός και αναποτελεσματικός δημόσιος τομέας

Σχήμα 2: Δαπανηρός και αναποτελεσματικός δημόσιος τομέας
Πηγή : Μπούτσιου Στ, Σαράφης Π, 2013

4.2 Αίτια Οικονομικής Κρίσης στις Μεσογειακές χώρες

Η οικονομική κρίση που γνωρίζουν οι χώρες της Ν.Ε. είναι αποτέλεσμα πολλών παραγόντων με μεγαλύτερη ή μικρότερη σημασία. Άλλοι παράγοντες αφορούν εσωτερικά εθνικά σφάλματα της κάθε χώρας και άλλοι σφάλματα της Ε.Ε. (Χατζημιχάλης 2012). Η συνηθέστερη αιτία που προβάλλεται για την κρίση χρέους τόσο της Ελλάδας, όσο και των υπόλοιπων χωρών (Πορτογαλία, Ισπανία Ιταλία) είναι ο δημοσιονομικός εκτροχιασμός τους και η αδυναμία τους στην εξορθολόγηση του κρατικού προϋπολογισμού τους. Επιπλέον, οι χώρες αυτές βαρύνονται με την γενικότερη κρατική τους αναποτελεσματικότητα, την διαφθορά τόσο των κυβερνόντων, όσο και των πολιτών, την άλογη χρήση των οικονομικών τους, το πελατειακό τους πολιτικό σύστημα και τη χαμηλή παραγωγικότητα σε σχέση με τις δαπάνες τους (Ματσαγγάνης, 2011). Ακόμα,

και οι τέσσερις παραπάνω χώρες βασιζόμενες στη διεθνή αξιοπιστία της Ευρωζώνης και στην προσφορά δανείων με χαμηλά επιτόκια, προχώρησαν σε υπερβολικούς κρατικούς δανεισμούς με αποτέλεσμα την απειλή του δημόσιου χρέους όταν η φερεγγυότητα της Ευρωζώνης μετατράπηκε σε στερεότυπη δυσκαμψία συνάμα με την κερδοσκοπία των τραπεζών και των οίκων αξιολόγησης το 2009.

Οι παραπάνω παράγοντες για την κρίση είναι πολύ εύκολες στη διατύπωσή τους και μολονότι είναι προφανείς, ορθές και αποδεδειγμένες, παρουσιάζουν τη μισή αλήθεια, αφού βαραίνουν με την ευθύνη της κρίσης μόνο τα κράτη που τη βιώνουν. Αποκρύπτουν δηλαδή, την ευθύνη των εξωτερικών παραγόντων καταδεικνύοντας τις αδυναμίες, τις αστοχίες και γενικότερα τις εσωτερικές ευθύνες των κρατών-μελών για την οικονομική κρίση (Χατζημιχάλης 2012).

Ένας εκ των εξωτερικών παραγόντων λοιπόν, είναι η «κοινωνικά παραγόμενη άνιση γεωγραφία της Ν.Ε. και της Ε.Ε.», εννοώντας τις διαστάσεις της κρίσης που σχετίζονται με τις κοινωνικές και τις γεωγραφικές ιδιαιτερότητες των χωρών της Ν.Ε. σε σχέση με την υπόλοιπη Ε.Ε και ιδιαίτερα τις βόρειο-κεντρικές χώρες αυτής. Η φύση αυτής της άνισης γεωγραφικής ανάπτυξης μορφοποιήθηκε πριν από το 2000 και εξελίχθηκε σε χώρο-κοινωνική αναδιάρθρωση με σκληρό διαμορφωτή αυτής την οικονομική κρίση μετά το 2008 μέχρι σήμερα. Στο διάστημα των τελευταίων τριάντα χρόνων οι χώρες της Ν.Ε. υποστηρίχθηκαν πολλές φορές από την Ε.Ε. ως προς την προσέγγιση του μέσου όρου της, όσον αφορά το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ). Ωστόσο, η προσέγγιση αυτή άλλοτε πραγματοποιούνταν (μέχρι το 1995) και άλλοτε αποτύγχανε, θέτοντας τις χώρες της Ν.Ε σε επιβραδυντική πορεία ανάπτυξης (μετά το 1995), ακόμα και σε παλινδρόμηση (το 2007) με αποτέλεσμα την επανεμφάνιση των ανισοτήτων μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών που παρατηρούνταν σε προηγούμενα έτη (το 1987). Επικουρικά σε αυτήν την επιβράδυνση έδρασαν και οι εκάστοτε συγκυρίες, όπως παραδείγματος χάριν η είσοδος των πρώην «σοσιαλιστικών» χωρών της Ευρώπης. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι το 2008 το 43% του ΑΕΠ της Ευρώπης συναντάται στο 14% ολόκληρης της επικράτειάς της, όπου κατοικεί και απασχολείται το 1/3 του πληθυσμού της. Συγκεκριμένα, στις πόλεις του Λονδίνου, του Αμβούργου, του Μονάχου, του Μιλάνου και του Παρισιού. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί

ότι στη μείωση αυτής της ανισότητας συντέλεσε η ύπαρξη των ευρωπαϊκών προγραμμάτων βοήθειας. Μολαταύτα, οι χώρες της Ε.Ε δεν παύουν να προσιδιάζονται από την άνιση γεωγραφική ανάπτυξη (Χατζημιχάλης 2012).

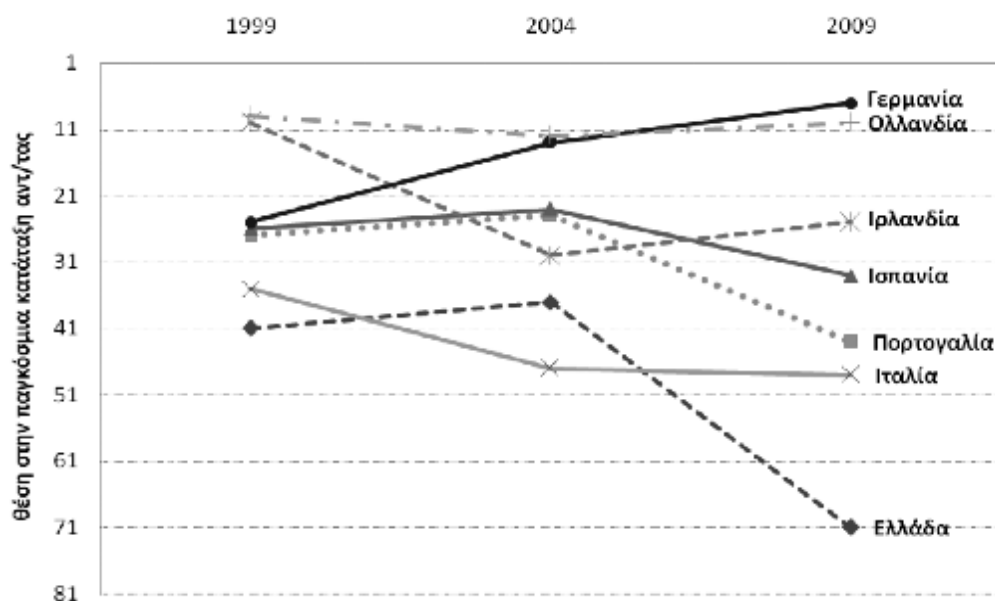
Επιπλέον, οι Μικρομεσαίες μεταποιητικές επιχειρήσεις (Μ.Μ.Ε.) στις περιφέρειες των χωρών της Ν.Ε. παρουσίασαν φθίνουσα πορεία στον αναπτυξιακό τομέα μετά το 1995, γεγονός πολύ επιβαρυντικό για την οικονομία των χωρών, καθώς οι τελευταίες στήριζαν την αγορά εργασίας τους, και την παραγωγική τους διαδικασία στην απόδοση αυτών των επιχειρήσεων. Οι Μ.Μ.Ε. έχασαν την κρατική υποστήριξη μέσω υπηρεσιών ή των άμεσων χρηματικών βοηθειών που τους παρείχαν παλαιότερα εξαιτίας του νεοεισερχόμενου πνεύματος νεοφιλελευθερισμού και των ιδιωτικοποιήσεων, με αποτέλεσμα την καταβολή υψηλών ποσών για τη διατήρησή τους αφενός, και αφετέρου την καλλιέργεια της ανασφάλειας για τις Μ.Μ.Ε. Μέσα σε ένα τέτοιο κλίμα αβεβαιότητας το ενδιαφέρον των κεφαλαιοκρατούντων στράφηκε προοδευτικά σε επενδυτικές δραστηριότητες που θα απέδιδαν υψηλά ποσά σε σύντομο χρονικό διάστημα π.χ. στην αγορά ακινήτων και στο χρηματιστήριο. Επίσης, ο πληθυσμός τους ολοένα και μειωνόταν, όχι μόνο από τα υψηλά έξοδα συντήρησής τους και την απώλεια επενδύσεων, αλλά και από έναν κοινωνικό παράγοντα που σχετίζεται με την απροθυμία των τέκνων να επωμιστούν την επιχείρηση των γονιών τους, καθώς οι ίδιοι επιλέγουν πιο "εξασφαλισμένους" και "άμοχτους" δρόμους για την εργασία τους, όπως παραδείγματος χάριν την τριτοβάθμια εκπαίδευση ή η απασχόληση στους τομείς των υπηρεσιών.

Η παγκόσμια ύφεση που τελείωσε το 1995, η εισαγωγή νέων ανταγωνιστών προϊόντων από τις χώρες της ανατολικής Ευρώπης, της Βόρειας Αφρικής, της Τουρκίας, της Ινδίας, του Βιετνάμ και της Κίνας απέβησαν καταστροφικές διαδικασίες για τα παραγόμενα προϊόντα των Μ.Μ.Ε. της Ν.Ε. Τα τελευταία δεν κατάφεραν επιβιώσουν σε μια τόσο ανταγωνιστική αγορά με συνέπεια την καταρυστική διάλυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, κάτι που δεν συνέβη στις μεγάλες επιχειρήσεις αφού για τις ίδιες αποτέλεσε θετική και κερδοφόρα εξέλιξη (Χατζημιχάλης 2012).

Καταλήγοντας, πρέπει να αναφερθεί ότι πριν ακόμα την είσοδο των χωρών της Ν.Ε. στην Ε.Ε. και στο κοινό νόμισμα, είχαν διατυπωθεί σοβαροί προβληματισμοί για την καταλληλότητα των μακροοικονομικών και δημοσιονομικών συνθηκών που επικρατούσαν τότε (και τώρα) στην Ευρώπη,

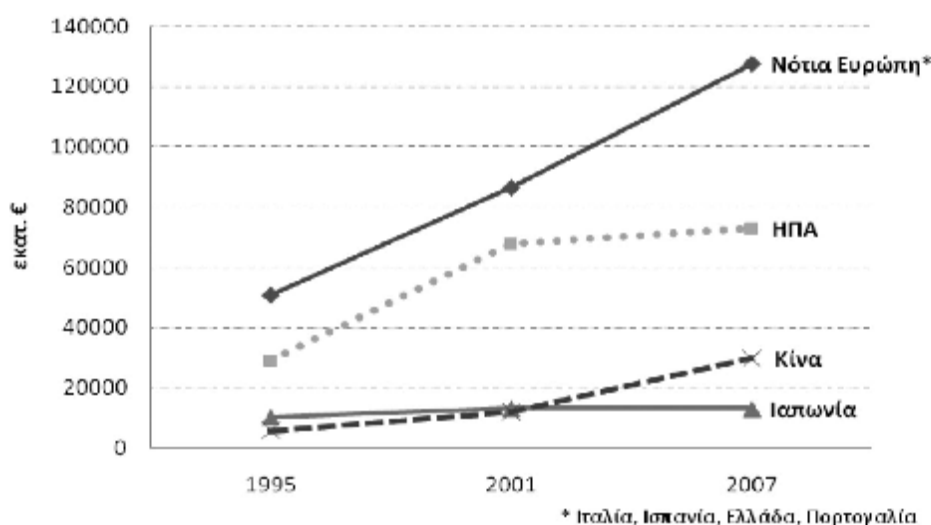
υπό την έννοια ότι οι τελευταίες απευθύνονταν στην εξασφάλιση και εξυπηρέτηση των οικονομιών των κεντρικών χωρών αυτής. Ως εκ τούτου, οι κολοσσιαίες διαφορές της Ν.Ε. στην οικονομική, παραγωγική και γεωγραφική της φυσιογνωμία, όχι μόνο θα έπρεπε να είχαν ληφθεί υπόψη, αλλά και να είχαν ρυθμιστεί, δράσεις που δεν έγιναν ποτέ, με αποτέλεσμα τις βαρύτατες συνέπειες στον τομέα του καταμερισμού εργασίας, ο οποίος έχασε την ανταγωνιστικότητά του και στον τομέα της παραγωγικότητας, ο οποίος οδηγήθηκε σε πλήρη παρακμή. Γενικότερα, οι χώρες της Ν.Ε. μετά την ένταξή τους στην Ε.Ε. και στο νόμισμα του ευρώ σημείωσαν τεράστιες πτώσεις σε όλους τους τομείς ανάπτυξης, στην ανταγωνιστικότητά τους, στα δημόσια έσοδα και γενικά στην οικονομία τους. Ωστόσο, δεν παρατηρείται η ίδια εικόνα και στα χρηματικά κεφάλαια των βόρειο-κεντρικών χωρών της Ευρώπης και ιδίως της Γερμανίας, αφού αυξήθηκαν αισθητά. Η τελευταία μέσα στο καθεστώς της ενωμένης Ευρώπης αύξησε την ανταγωνιστικότητά της σε ευρωπαϊκό και σε παγκόσμιο επίπεδο (όπως παρουσιάζεται στο Σχήμα 1.) και σημείωσε άνοδο στους αναπτυξιακούς της τομείς αυξάνοντας σημαντικά την αξία των εξαγωγών της, τόσο στο εσωτερικό της Ε.Ε. -και ιδιαίτερα στις νότιες χώρες αυτής (Ιταλία, Ελλάδα, Πορτογαλία, Ισπανία)-, όσο και στην παγκόσμια σκηνή -στις χώρες των ΗΠΑ, της Κίνας και της Ιαπωνίας (όπως αποτυπώνεται στο Σχήμα 2.)- με αποτέλεσμα να απολαμβάνει πολλά ουσιώδη οικονομικά και πολιτικά οφέλη. (Χατζημιχάλης, 2012)

Εξέλιξη της ανταγωνιστικότητας σε παγκόσμιο επίπεδο, 1996-2009

Σχήμα 1: Εξέλιξη της ανταγωνιστικότητας σε παγκόσμιο επίπεδο, 1996-2009
 Πηγή: Χατζημιχάλης, 2012, σελ. 12

Γερμανία: αξία εξαγωγών, 1995-2007

Σχήμα 2: Γερμανία: αξία εξαγωγών, 1995-2007.

Πηγή: Χατζημιχάλης, 2012 σελ. 14.

4.3 Η Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

Η οικονομική κρίση έφτασε στην Ελλάδα το 2008 μέσω της Ευρώπης, δύο χρόνια μετά την πρώτη της εμφάνιση στις ΗΠΑ και την Μεγάλη Βρετανία το 2006. Η επικρατούσα κατάσταση στην Ελλάδα κατά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης χαρακτηριζόταν από τα μεγάλα οικονομικά ελλείμματα και τα δημόσια χρέη (Πίνακες 1 και 2), την αναποτελεσματική και πολλές φορές διεφθαρμένη αξιοποίηση των δημόσιων πόρων και από την ανοργάνωτη και αποσπασματική άσκηση της κοινωνικής πολιτικής. (Μαλούτας, 2011)

Δημοσιονομικό Έλλειμμα στην Ελλάδα

	Δις. €	(%) Α.Ε.Π.
2003	-9,9	-5,8
2004	-13,7	-7,5
2005	-10,9	-5,6
2006	-12,6	-6
2007	-15,1	-6,8
2008	-23,1	-9,9
2009	-36	-15,6
2010	-23,9	-10,5
2011	-19,7	-9,2
2012	-14,8	-7,3
2013	-17	-8,4

Πίνακας 1: Δημοσιονομικό Έλλειμμα στην Ελλάδα
Πηγή: Κουρλιούρος 2013

Δημόσιο Χρέος στην Ελλάδα

	Δις. €	(%) Α.Ε.Π.
2003	168	98,3
2004	183,2	99,8
2005	195,4	101,2
2006	224,2	107,3
2007	239,3	107,4
2008	263,3	113
2009	299,7	129,4
2010	329,5	145
2011	355,6	165,3
2012	326,8	160,6
2013	340,4	168

Πίνακας 2: Δημόσιο Χρέος στην Ελλάδα
Πηγή: Κουρλιούρος 2013

Σύμφωνα με τον Ματσαγγάνη ο δημοσιονομικός εκτροχιασμός της Ελλάδας ως συνέπεια του ανορθολογικού κοινωνικού κράτους και οι υπερβολικά αυξημένες κοινωνικές δαπάνες χαρακτηρισμένες από τις “πελατειακές σχέσεις” μέχρι το 2009, οδήγησαν στην παρακμή του κοινωνικού κράτους και στην οικονομική κρίση να πλήττει την χώρα. Αναλυτικότερα, σημαντικό ρόλο στην οικονομική κατάρρευση της χώρας είχε το κοινωνικό κράτος μέσω της κοινωνικής πολιτικής που εφάρμοζε, καθώς η διόγκωση του εθνικού εισοδήματος και των δαπανών για κοινωνική προστασία οδήγησαν την κοινωνική δαπάνη στο 22,0% του ΑΕΠ το 2004, σε 26,4% το 2008 και σε 29,0% το 2009. (Ματσαγγάνης, 2011)

Το συνταξιοδοτικό σύστημα στην Ελλάδα αποτελούσε για πολλά χρόνια ένα φλέγον θέμα, το οποίο έχρηζε μεταρρυθμίσεων και μάλιστα ριζικών, οι όποιες όμως δεν αντιμετωπίζονταν από τις κυβερνήσεις της χώρας. Οι τελευταίες είτε καταπιάνονταν επιφανειακά με το θέμα, είτε καθόλου. Οι συντάξεις, όσον αφορά τον ασφαλιστικό τομέα, απορροφούσαν σχεδόν το μισό ποσοστό της κοινωνικής δαπάνης ίσο με 6,34% του ΑΕΠ το 2008, αφήνοντας στην “αδράνεια” πολιτικές που αφορούσαν την ανεργία, τη φτώχεια, την οικογένεια, τους ηλικιωμένους, την αυτονομία των νέων κτλ. (Ματσαγγάνης, 2011).

Αναλυτικότερα, οι μόνες σοβαρές μεταρρυθμίσεις που ανανέωσαν το συνταξιοδοτικό σύστημα της χώρας, επήλθαν με τον Ν2084/1992, ο οποίος απέβλεπε σε ένα πιο περιοριστικό όσον αφορά τις δαπάνες συνταξιοδοτικό σύστημα. Ωστόσο, ο νόμος αυτός προκάλεσε έντονες αντιδράσεις, γεγονός που η κυβέρνηση Μητσοτάκη αντιμετώπισε μονομερώς, αφού απάλλαξε τους ήδη ασφαλισμένους και επιβάρυνε τους νεοεισερχόμενους στην εργασία. Έπειτα, κατά την περίοδο 1993-1996 η κυβέρνηση Παπανδρέου δεν προέβει σε καμιά μεταρρύθμιση μέχρι το τέλος της θητείας της, έως ότου η κυβέρνηση Σημίτη την περίοδο 1996-2004 προσπαθήσει χωρίς αποτέλεσμα τη λύση του προβλήματος. Το μονό που κατάφερε ήταν η ικανοποίηση μερίδας συνδικαλιστών. Η επόμενη κυβέρνηση (2004-2009) του Καραμανλή συνέχισε την τακτική των δυο προηγούμενων κυβερνήσεων και παρότι η ανάγκη μεταρρυθμίσεων ήταν επιτακτική, η κυβέρνηση θέσπισε μόνο τον Ν3655/2008, ο οποίος μείωσε τα ασφαλιστικά ταμεία σε 13 από τα 155 που υπήρχαν. Ωστόσο, και σε αυτή τη μεταρρύθμιση προστατεύτηκαν τα συμφέροντα συγκεκριμένων κατηγοριών. (Ματσαγγάνης, 2011)

Το συνταξιοδοτικό σύστημα της Ελλάδας χαρακτηριζόταν από την ανισότητα των ασφαλισμένων, αφού ισχυρές κοινωνικές ομάδες και τα ασφαλιστικά ταμεία αυτών τύγγαναν ευνοϊκότερων παροχών απ' το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού των ασφαλισμένων. Αποτελούσε ξεκάθαρα ένα σύστημα άδικο, ανορθολογικό και εγκλωβισμένο στην εξυπηρέτηση των πελατειακών σχέσεων, σε βάρος πάντα των χαμηλότερων κοινωνικών τάξεων και τις νέας γενιάς. (Ματσαγγάνης, 2011)

Εξαιρετικά δαπανηρός εμφανίζεται και ο τομέας της υγείας, αφού σύμφωνα με τους Μπούτσιου και Σαράφη ήδη το 2007 το 9,6% του ΑΕΠ κάλυψε δαπάνες για την υγεία. Είναι χαρακτηριστικό ότι για το ίδιο έτος το 62%-63% αυτών των δαπανών χρηματοδοτήθηκε από το δημόσιο. Όπως ο ασφαλιστικός τομέας έτσι και ο τομέας της υγείας δεν ξέφυγε από το γενικό κλίμα της διαφθοράς. Ο χρηματισμός γιατρών, ο μη φανερός και ανεξέλεγκτος τρόπος διαχείρισης των προμηθειών στα νοσοκομεία, η συνταγογράφηση περιττών και εξαιρετικά δαπανηρών εξετάσεων επιβάρυναν ακόμη περισσότερο τα ασφαλιστικά ταμεία. (Μπούτσιου, Σαράφης 2013)

Γενικότερα, το κοινωνικό κράτος της χώρας μας έχρηζε κρίσιμων μεταρρυθμίσεων, γεγονός που οι κυβερνήσεις (1990-2009) απέφευγαν, είτε με την πλήρη απραξία, είτε με μονόπλευρες κινήσεις που ικανοποιούσαν μερίδες πληθυσμών. Η πολιτική αδράνεια, η παραπληροφόρηση των μεσών μαζικής ενημέρωσης (ΜΜΕ), η προώθηση των ίδιων συμφερόντων των συνδικαλιστικών οργανώσεων και ο εφησυχασμός που προέβαλαν οι διαμορφωτές της κοινής γνώμης, παραγκώνιζαν τις αναγκαίες κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, οδηγώντας όλο και περισσότερο τη χώρα σε δημοσιονομικό αδιέξοδο με τα ανεξέλεγκτα οικονομικά ελλείμματα να επιβαρύνουν τις επόμενες γενιές. (Ματσαγγάνης, 2011)

Το 2010 σε μια προσπάθεια εξορθολογισμού των δαπανών του κράτους και μείωσης των ελλειμμάτων, πραγματοποιούνται μετρά που κατακερματίζουν την παράγωγή κοινωνικών αγαθών και υπηρεσιών, μειώνοντας κατακόρυφα το δείκτη κοινωνικής προστασίας. Με οδηγό ένα κοινωνικό σύστημα υπερασπιστή των συμφερόντων της ομάδας και όχι της κοινωνίας οδηγούμαστε σε μειώσεις μισθών και συντάξεων, σε κλείσιμο των επιχειρήσεων, σε άνοδο της ανεργίας και τελικά στην φτώχεια εκατοντάδων χιλιάδων νοικοκυριών, γεγονός που

συνειδητοποιείται μονό απ' αυτούς που το υφίστανται και όχι απ' τους πολιτικούς της χώρας, τα συνδικάτα, τον τύπο και γενικά την κοινή γνώμη. (Ματσαγγάνης, 2011)

Σύμφωνα με την Καλλινικάκη (2012) η υπάρχουσα κρίση στην Ελλάδα έχει οικονομικό και κοινωνικό χαρακτήρα με αποτέλεσμα όχι μόνο την οικονομική ύφεση και δυσχέρεια των πολιτών, αλλά και την βαθιά κρίση στο επίπεδο της κοινωνικής πρόνοιας. Μέσα στα πλαίσια μείωσης των κρατικών δαπανών πραγματοποιήθηκαν ενέργειες που συρρίκνωσαν ακόμη περισσότερο την έννοια του κοινωνικού κράτους. Οι ήδη αποδυναμωμένοι τομείς της κοινωνικής πρόνοιας και της υγείας συνθλίφθηκαν εξαιτίας της ραγδαίας μείωσης των οικονομικών πόρων αφήνοντας ακόμη περισσότερο απροστάτευτους αυτούς που τους είχαν περισσότερο ανάγκη: τις ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες. Η φτώχεια κέρδισε εκ νέου έδαφος αφού εξαπλώθηκε σε νέες κατηγορίες ανθρώπων όπως οι απολυμένοι ή αυτοί που επλήγησαν από τις περικοπές στους μισθούς και στις συντάξεις τους. Ακόμη περισσότερο πληττόμενοι από τη φτώχεια είναι οι άνεργοι, τα παιδιά ηλικίας μέχρι 17 ετών με της συνέπειές της σε επίπεδο οικογενειακό, διαπροσωπικό και σχολικό και οι ηλικιωμένοι λόγω των οξέων περικοπών στους μισθούς τους και στην υγεία.

Επιπλέον, παρατηρείται αύξηση της παραβατικότητας, της χρήσης παράνομων και επικίνδυνων φθηνών ουσιών, της εγκληματικότητας, αλλά και των ανθρώπων που βρίσκονται στις ομάδες υψηλού κινδύνου όπως είναι οι Ρομά, τα άτομα με ειδικές ανάγκες (ΑΜΕΑ), οι μετανάστες, οι άστεγοι και τα άτομα με ψυχικές διαταραχές. Επιβαρυνόμενος παρουσιάζεται και ο τομέας της ψυχικής υγείας λόγω της αλματώδους ετήσιας αύξησης των αυτοκτονιών κατά 40% όπως επισημαίνει έρευνα του Πανεπιστημιακού Ινστιτούτου Έρευνας Ψυχικής Υγείας που δημοσιεύτηκε το 2011. Ο αριθμός των αυτοκτονικών περιστατικών που καταγράφηκε σε ημερήσια βάση έφτασε τα δύο περιστατικά. Τέλος, ο τομέας της εκπαίδευσης και της έρευνας δεν έμεινε ανεπηρέαστος, αφού εμφανίζεται μη αποδοτικός όσον αφορά τις μελέτες και την μετάδοση γνώσεων σχετικών με τη σημερινή κοινωνική πραγματικότητα. (Καλλινικάκη, 2012)

4.4 Συνέπειες της οικονομικής κρίσης στις Μεσογειακές χώρες

Σύμφωνα με τον Φωτόπουλο «Στις μέρες μας η έννοια της κρίσης χρησιμοποιείται για να περιγράψει καταστάσεις οι οποίες συγκροτούν το αίσθημα μιας γενικότερης απειλής, καθώς και την παθολογία μιας πραγματικότητας που έχει ξεφύγει από τα φυσιολογικά όρια μέσα στα οποία θα έπρεπε αυτή να κινείται. Στην οικονομική της διάσταση, η κρίση ορίζεται ως μία κατάσταση όπου η οικονομία χαρακτηρίζεται από μια συνεχή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας υπό την έννοια πως βασικά μεγέθη όπως η απασχόληση, το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, οι επενδύσεις, το δημόσιο χρέος αντιμετωπίζουν πρόβλημα». (Φωτόπουλος 2013)

Η οικονομική κρίση που ξέσπασε το δεύτερο εξάμηνο του 2008 στις Μεσογειακές χώρες της Ευρώπης (Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία) ξεκίνησε από τα τεράστια ελλείμματα που παρουσιάστηκαν στον δημόσιο τομέα αυτών και εξαπλώθηκε στον ιδιωτικό τομέα των τραπεζών. (Ζησιάδου, Μεταξάς, 2012)

Όλες οι χώρες που εντάσσονται στην Ε.Ε. είναι υποχρεωμένες να διατηρούν το ποσοστό του ελλείμματός τους σταθερό, με αποκλείσεις μικρότερες του 3% όπως ορίζεται από τους κανονισμούς της Ένωσης (Συνθήκη Μάαστριχτ). Ωστόσο, όπως παρατηρούμε στο Γράφημα 1 και στον Πίνακα 3 οι μεσογειακές χώρες κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης παρουσιάζουν μεγάλες αποκλείσεις από το όριο του 3%, με την Ελλάδα και την Πορτογαλία να σημειώνουν τις μεγαλύτερες τιμές και την Ισπανία να ακολουθεί. (Ζησιάδου, Μεταξάς, 2012)

Ετήσιο Έλλειμμα / Πλεόνασμα ως ποσοστό του Α.Ε.Π

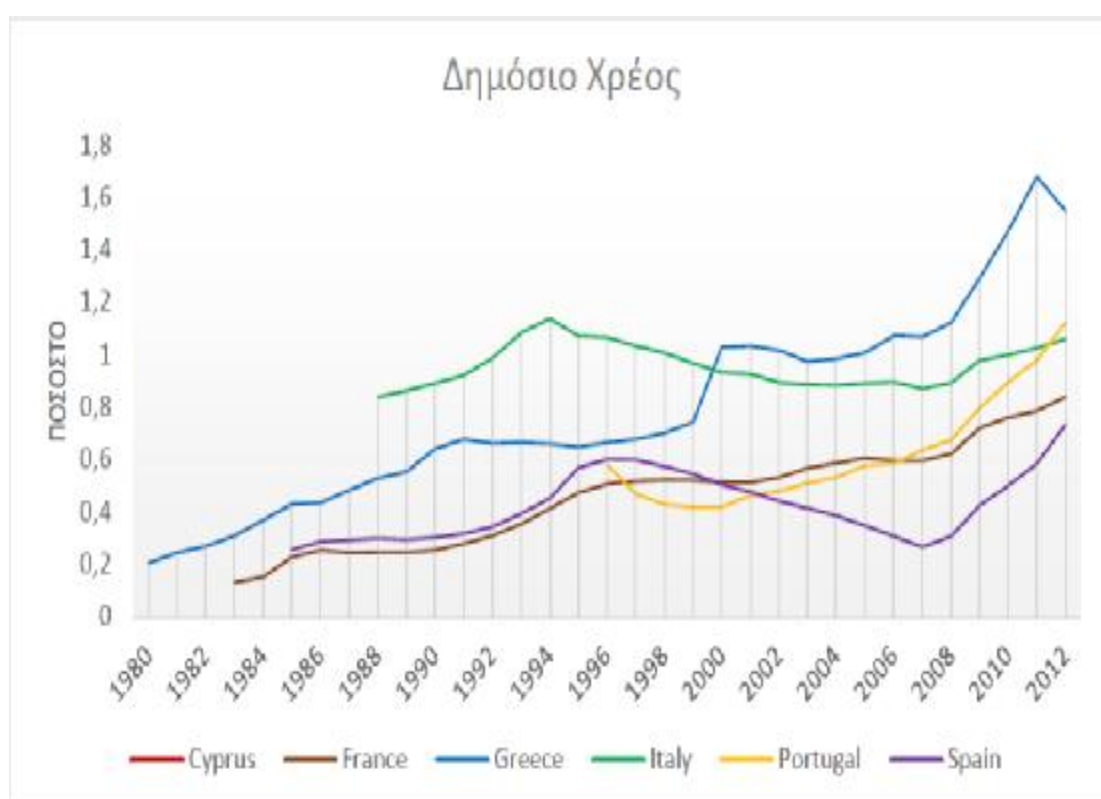

Γράφημα 1: Ετήσιο Έλλειμμα / Πλεόνασμα ως ποσοστό του Α.Ε.Π

Πηγη: (Ζησιάδου, Μεταξάς, 2012)

Κατά συνέπεια καθώς οι χώρες παρουσιάζουν αύξηση των ελλειμμάτων τους -χρόνο με το χρόνο- παρουσιάζουν και αύξηση στο δημόσιο χρέος τους όπως παρατηρούμε παρακάτω στο Γράφημα 2 και στον Πίνακα 3. Η Ελλάδα και Πορτογαλία εμφανίζουν το μεγαλύτερο δημόσιο χρέος με τις χώρες τις Ιταλίας και της Ισπανίας να ακολουθούν. (Ζησιάδου, Μεταξάς, 2012)

Συσσωρευμένο Δημόσιο Χρέος ως ποσοστό του Α.Ε.Π

Γράφημα 2: Συσσωρευμένο Δημόσιο Χρέος ως ποσοστό του Α.Ε.Π

Πηγη: (Ζησιάδου, Μεταξάς, 2012)

Μέσος όρος Α.Ε.Π, Δημόσιου Χρέους Ετήσιου Ελλείμματος

ΧΩΡΑ	ΔΕΙΚΤΗΣ	ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ		ΕΥΡΩΖΩΝΗ		ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ			
Ελλάδα	Α.Ε.Π	1981-2000	91,295	2001-2007	230,261	+	2008-2012	299,834	+
	Δημ. Χρέος		56,963%		102,289%	+		142,381%	+
	Έλλειμα/ Πλεόνασμα		-5,479%		-5,843%	+		-11,439%	+
Ιταλία	Α.Ε.Π	1980-1998	862,376	1999-2007	1524,57	+	2008-2012	2140,878	+
	Δημ. Χρέος		99,122%		90,558%	-		101,641%	+
	Έλλειμα/ Πλεόνασμα		-4,832%		-2,308%	-		-3,658%	+
Πορτογαλία	Α.Ε.Π	1986-1998	87,624	1999-2007	163,504	+	2008-2012	233,505	+
	Δημ. Χρέος		49,322%		51,350%	+		89,390%	+
	Έλλειμα/ Πλεόνασμα		-4,047%		-3,323%	-		-6,393%	+
Ισπανία	Α.Ε.Π	1986-1998	495,155	1999-2007	915,975	+	2008-2012	1459,598	+
	Δημ. Χρέος		41,007%		40,977%	-		51,099%	+
	Έλλειμα/ Πλεόνασμα		-4,447%		0,637%	-		-4,912%	+
Ευρωπαϊκή Ένωση	Α.Ε.Π	1980-1998	6.036,491	1999-2007	11.803,753	+	2008-2012	17.127,903	+
	Δημ. Χρέος		n/a		n/a			n/a	
	Έλλειμα/ Πλεόνασμα		-3,586%		-1,358%	-		-4,489%	+
Ευρωζώνη	Α.Ε.Π		n/a	1999-2007	8.666,448		2008-2012	12.701,219	+
	Δημ. Χρέος		n/a		n/a			n/a	
	Έλλειμα/ Πλεόνασμα		n/a		-1,451%			-3,890%	+

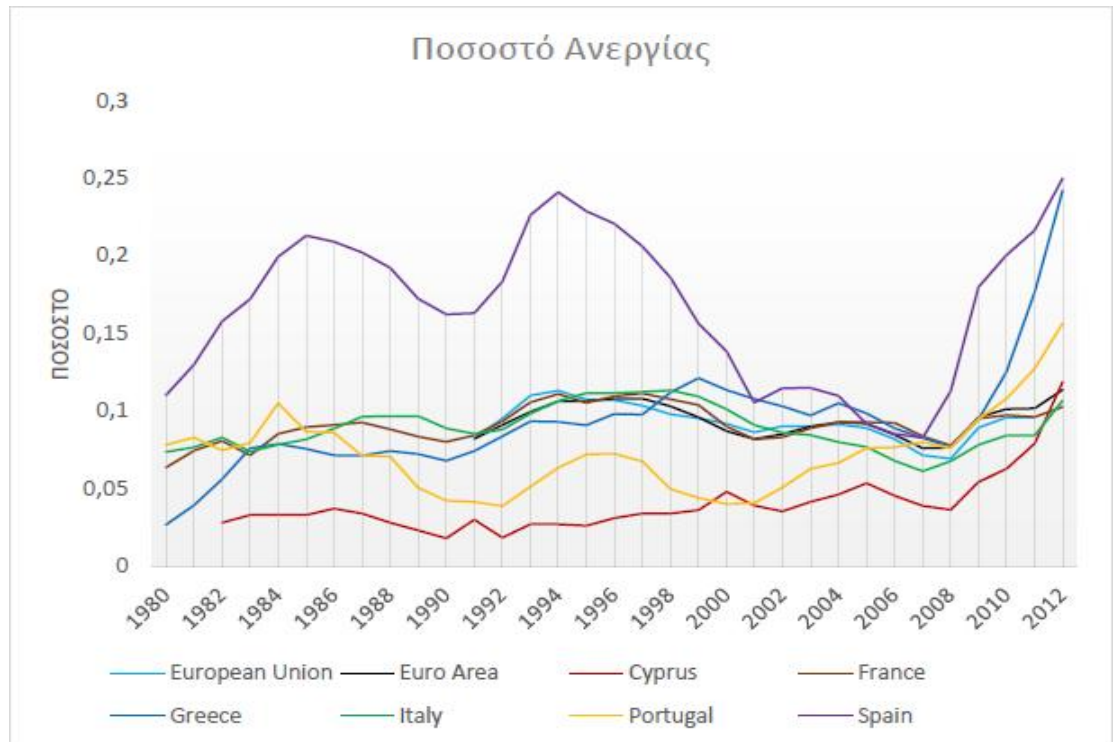
Πίνακας 3: Παρουσίαση των μέσων όρων του Α.Ε.Π, του Δημόσιου Χρέους και του Ετήσιου Ελλείμματος / Πλεονάσματος.

Πηγή: (Ζησιάδου, Μεταξάς, 2012)

Αρνητική είναι η επίδραση της οικονομικής κρίσης και στον τομέα της εργασίας, καθώς λίγο πριν την εμφάνιση της το 2008, τα ποσοστά της ανεργίας αρχίζουν να αυξάνονται ραγδαία κρατώντας αυξητική πορεία καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσης, όπως παρατηρείται στο Γράφημα 4. (Ζησιάδου, Μεταξάς, 2012)

Παράλληλα με την αύξηση της ανεργίας ο τομέας της απασχόλησης δέχεται σοβαρά πλήγματα και στις μισθολογικές απολαβές των εργαζομένων (περικοπές μισθών), στο καθεστώς της εργασίας τους (μείωση των ωρών εργασίας-ημιαπασχόληση, διαθεσιμότητα, μείωση των θέσεων εργασίας λόγω των απολύσεων, απώλεια των κεκτημένων εργασιακών δικαιωμάτων), καθώς και στο συνταξιοδοτικό τομέα που γνωρίζει ριζικές μεταρρυθμίσεις. Οι παραπάνω πρακτικές αποπνέουν ένα αίσθημα ανασφάλειας στο σύνολο του εργατικού δυναμικού. (Φωτόπουλος, 2013)

Ποσοστό Ανεργίας ως ποσοστό του συνολικού εργατικού δυναμικού

Γράφημα 4 Ποσοστό Ανεργίας ως ποσοστό του συνολικού εργατικού δυναμικού
Πηγή: (Ζησιάδου, Μεταξάς, 2012)

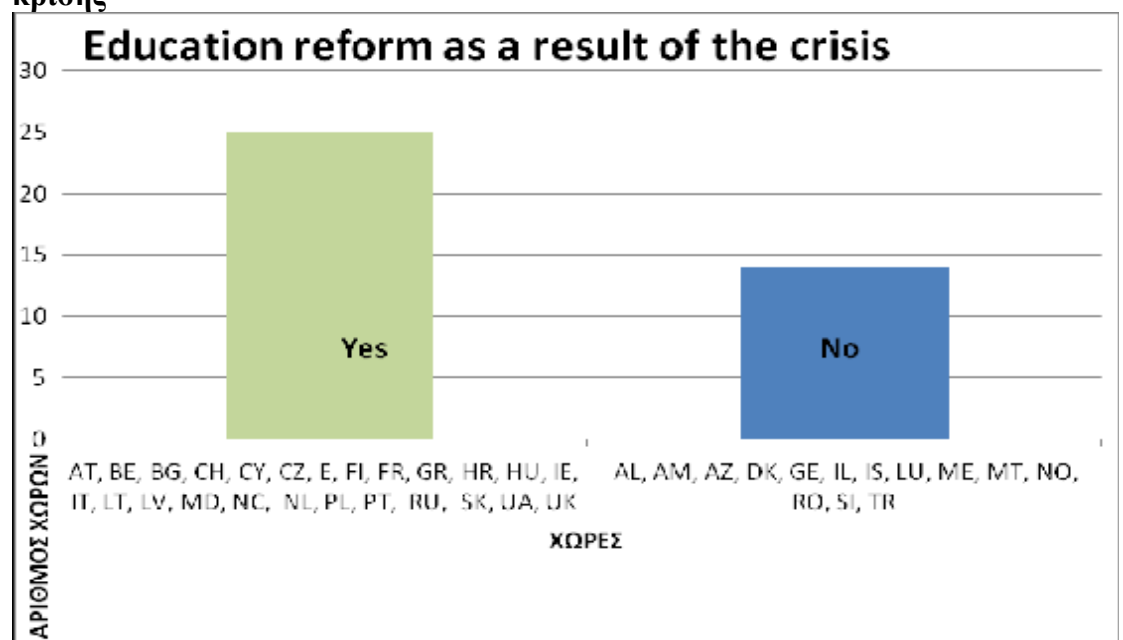
Σύμφωνα με τον Κουρλιούρο η οικονομική κρίση που βιώνουν σήμερα οι χώρες της Ν.Ε. τις έχει οδηγήσει σε μια γενικότερη υφεσιακή κατάσταση, καθώς πέραν των δυσβάστακτων οικονομικών ελλειμμάτων, των χρεών και της αύξησης της ανεργίας, παρουσιάζουν και ραγδαία αύξηση στον τομέα της φοροδιαφυγής, καθώς επίσης αρνητική πορεία στον τομέα της παραγωγής, της παραγωγικότητας και κατ' επέκταση στον τομέα της ανταγωνιστικότητας. Στα πλαίσια όμως αυτής της πραγματικότητας δεν θίγονται μόνο οι προαναφερθέντες τομείς των χωρών της μεσογείου, αλλά και η συλλήβδην αναπτυξιακή τους πορεία και σταθερότητα. (Κουρλιούρος, Κορρές, Κόκκινου, 2013)

Σύμφωνα με τον Φωτόπουλο η οικονομική κρίση δεν αφήνει ανεπηρέαστο τον θεσμό της οικογένειας. Αντίθετα, τον επιφορτίζει με ένταση και άγχος αφού δεν είναι όλες οι οικογένειες σε θέση να αντιμετωπίσουν τις οικονομικές και εν συνεχεία κοινωνικές επιδράσεις της κρίσης. Πιο ευάλωτες παρουσιάζονται οι οικογένειες οι οποίες είχαν και πριν την κρίση χαμηλό οικονομικό και κοινωνικό

υπόβαθρο, αφού δεν έχουν τη δυνατότητα λόγω της έλλειψης των γνώσεων και των πόρων να διαχειριστούν και να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τις αρνητικές επιπτώσεις της κρίσης. Η σημερινή οικογένεια λοιπόν στην προσπάθειά της να αντιμετωπίσει την κρίση καλείται να επιστρέφει στις πατρογονικές εστίες ή σε λιγότερο δαπανηρές, να μειώνει σημαντικά τα καταναλωτικά της έξοδα, να περιορίζει δραματικά την διασκέδαση και την ψυχαγωγία της και πολλές φορές την περαιτέρω εκπαίδευση των νεότερων μελών της (ξένες γλώσσες, εξωσχολικά μαθήματα). Ακόμη δυσκολότερες συνθήκες αντιμετωπίζουν οι οικογένειες που βρίσκονται σε οικονομική εξαθλίωση, οι οποίες πολλές φορές αναγκάζονται να καταφύγουν σε δανεισμό από τους οικείους τους αφενός ,και αφετέρου να απευθύνονται σε κοινωνικές και φιλανθρωπικές υπηρεσίες για παροχή βοήθειας. (Φωτόπουλος, 2013)

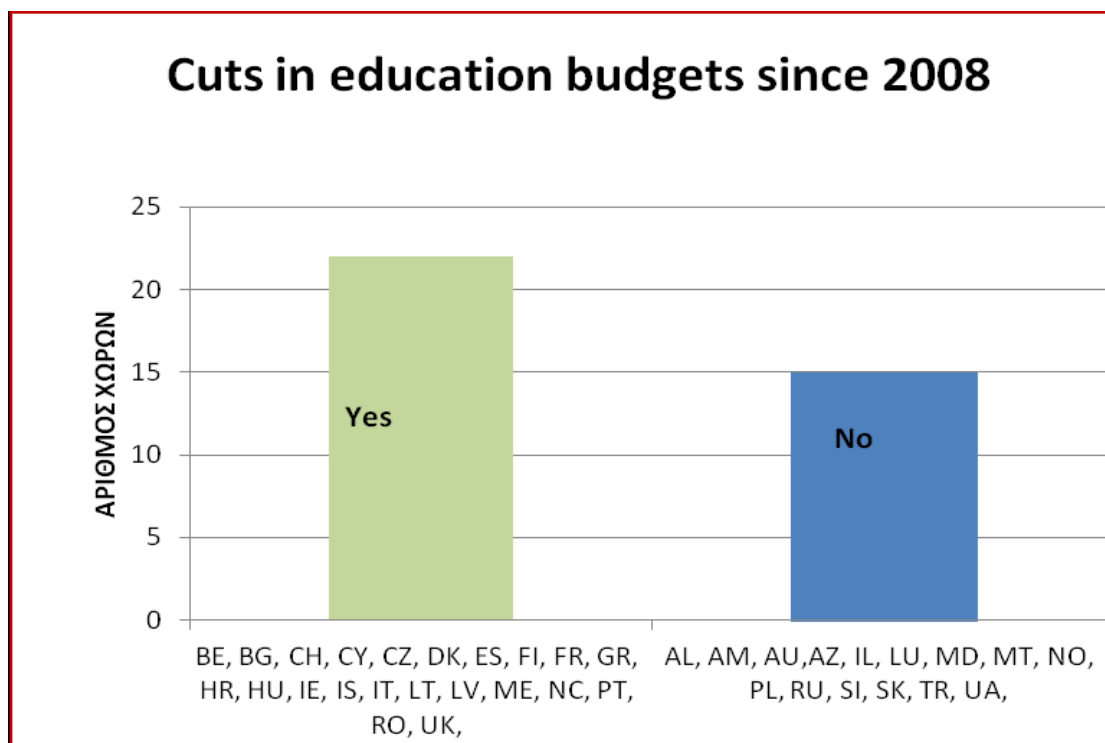
Όπως προκύπτει από έρευνα στις συνδικαλιστικές οργανώσεις των εκπαιδευτικών σε 28 χώρες της Ε.Ε. και όχι μόνο, η οικονομική κρίση έχει σοβαρές συνέπειες και στον εκπαιδευτικό τομέα. Πιο συγκεκριμένα στις χώρες τις μεσογείου κατά το χρονικό διάστημα από την έναρξη της κρίσης το 2008 μέχρι το πρώτο τρίμηνο του 2012 υλοποιήθηκαν τεράστιες μεταρρυθμίσεις (όπως αποτυπώνεται στο Γράφημα 5) στον τομέα της εκπαίδευσης προκαλώντας σημαντικές περικοπές στις δαπάνες για την εξυπηρέτηση των αναγκών της (Γράφημα 6). (ΟΛΜΕ 2012)

Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις σαν αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης

Γράφημα 5: Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις σαν αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης. Πηγή: ΟΛΜΕ 2012

Περιοχές των δαπανών για την εκπαίδευση

Γράφημα 6 Περιοχές των δαπανών για την εκπαίδευση
Πηγή: ΟΑΜΕ 2012

Οι μεταρρυθμίσεις είχαν ως αποτέλεσμα τις περικοπές στους μισθούς (σε Ελλάδα, Ισπανία Πορτογαλία), στα επιδόματα (Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία) και στις συντάξεις των εκπαιδευτικών (Ελλάδα και Ισπανία). Επίσης, σε πολλές περιπτώσεις πραγματοποιήθηκε πάγωμα των μισθών τους (και στις 4 χώρες) και απολύσεις (μόνο στην Ισπανία), καθώς επίσης συγχωνεύσεις (Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία) και καταργήσεις σχολείων (και στις 4 χώρες). (ΟΑΜΕ 2012)

Καταλήγοντας, πρέπει να επισημανθεί ότι όλα τα παραπάνω απορρέουν από την εφαρμογή των πολιτικών αποφάσεων και των νόμων που θεσπίζουν οι κυβερνώντες των μεσογειακών χωρών. Χαρακτηριστικό της πολιτικής αυτής είναι το γεγονός ότι σε όλες τις μεσογειακές χώρες ακολουθούνται πολιτικές λιτότητας οδηγώντας το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού στη φτώχεια, με στόχο τόσο στο παρόν, όσο και στο μέλλον την μείωση του δημοσίου ελλείμματος. Ωστόσο, πολιτικές οι οποίες μειώνουν τις δαπάνες που αφορούν τον ασφαλιστικό τομέα, τον τομέα της υγείας και της παιδείας και γενικότερα το φάσμα των κοινωνικών παροχών δεν μπορούν παρά να οδηγήσουν στην

κατάρρευση του κοινωνικού κράτους και της κοινωνικής πολιτικής, αλλά στην οικονομική και όχι μόνο εξαθλίωση των ανθρώπων .(Ρομπόλης 2013)

Ανακεφαλαίωση

Οι χώρες της Ν.Ε. (Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία) παρουσιάζουν πολλές ομοιότητες στη γεωγραφική τους θέση, στη Θρησκεία τους, στην πολιτική τους ιστορία στην παραγωγική διαδικασία, στη δημογραφική τους ανομοιομορφία, στο μεταναστευτικό ζήτημα, αλλά και η τακτική τους να επικεντρώνονται στην επιδοματική πολιτική. Επιπλέον, και στις τέσσερις επικρατεί το «Νότιο μοντέλο κράτους Πρόνοιας». Οι κρατικοί τους θεσμοί έχουν υπάρξει στην πλειονότητά τους καθοδηγούμενοι απ' της εκάστοτε κυβερνήσεις, με τα συστήματα πελατειακών σχέσεων, διαπλοκής και παραοικονομίας να κυριαρχούν. Οι χώρες του νότου πλέον παρουσιάζουν μεγάλα δημοσιονομικά ελλείμματα, δημόσια χρέη και έρχονται αντιμέτωπες με την οικονομική κρίση. Μέσα στη δύνη των οικονομικών ελλειμμάτων λοιπόν, οδηγούνται στον αυστηρό έλεγχο και την περικοπή των δαπανών τους για την υγεία, την παιδεία, την οικογενειακή και επιδοματική πολιτική και γενικά για την άσκηση της κοινωνικής πολιτικής τους κράτους πρόνοιας.

Η οικονομική κρίση που ξέσπασε το δεύτερο εξάμηνο του 2008 στις χώρες της Νότιας Ευρώπης είναι αποτέλεσμα πολλών παραγόντων. Άλλοι παράγοντες αφορούν εσωτερικά εθνικά σφάλματα της κάθε χώρας, όπως ο δημοσιονομικός εκτροχιασμός τους, η αδυναμία τους στην εξορθολόγηση του κρατικού προϋπολογισμού τους, η διαφθορά, το πελατειακό τους πολιτικό σύστημα, οι υπερβολικοί κρατικοί δανεισμοί και τη χαμηλή παραγωγικότητα σε σχέση με τις δαπάνες τους. Ωστόσο υπάρχουν και άλλοι εξωτερικοί παράγοντες όπως η «κοινωνικά παραγόμενη άνιση γεωγραφία της Νότιας Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης», η κατάρρευση των Μικρομεσαίων μεταποιητικών επιχειρήσεων (Μ.Μ.Ε.), καθώς και η ακαταλληλότητα των μακροοικονομικών και δημοσιονομικών συνθηκών που επικρατούσαν κατά την είσοδο (μέχρι και σήμερα) των χωρών της Νότιας Ευρώπης στην Ευρώπη, και στο κοινό νόμισμα.

Οι μεσογειακές χώρες στις συνθήκες της παρούσας οικονομικής κρίσης παρουσιάζουν αποκλείσεις στα ποσοστά των ετήσιων ελλειμμάτων, αύξηση στο δημόσιο χρέος τους, κατακόρυφη αυξητική πορεία της ανεργίας, σοβαρά

πλήγματα στις μισθολογικές απολαβές των εργαζομένων, στο καθεστώς της εργασίας τους, καθώς και σοβαρές περικοπές στο συνταξιοδοτικό σύστημα. Επιπλέον, παρουσιάζουν αύξηση στον τομέα της φοροδιαφυγής, καθώς επίσης αρνητική πορεία στον τομέα της παραγωγής, της παραγωγικότητας και κατ' επέκταση στον τομέα της ανταγωνιστικότητας. Η οικονομική κρίση δεν αφήνει ανεπηρέαστο τον θεσμό της οικογένειας, αφού τον επιφορτίζει με ένταση και άγχος εξαιτίας των αλλαγών που καλείται να κάνει. Σοβαρές είναι οι συνέπειες και στον εκπαιδευτικό τομέα προκαλώντας σημαντικές περικοπές στις δαπάνες για την εξυπηρέτηση των αναγκών της υποβαθμίζοντας έτσι τις παρεχόμενες υπηρεσίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ – ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΑΞΙΕΣ: ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ & ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Εισαγωγή

Το παρόν κεφάλαιο περιλαμβάνει τις εξελίξεις και τις προοπτικές στην επιστήμη της Κοινωνικής Εργασίας. Σε πρώτο στάδιο θα ακολουθήσει ο εννοιολογικός προσδιορισμός του επαγγέλματος. Εν συνεχεία έπονται οι κύριοι άξονες, οι οποίοι οριοθετούν το περιεχόμενο και την ιδεολογία της Κοινωνικής Εργασίας. Παράλληλα διαρθρώνεται εκτενής αναφορά στο ζήτημα των επαγγελματικών αξιών. Η ιστορική αναδρομή αυτών αποκαλύπτει την πορεία και την τελική τους διαμόρφωση, ενώ λαμβάνονται υπ' όψιν οι καθοριστικοί παράγοντες, οι οποίοι συνετέλεσαν στην αποσαφήνιση της υπόστασής τους. Σε αυτό το σημείο προστίθεται η ερμηνεία των παραδοσιακών αρχών σε σύγκριση με των αντίστοιχων σύγχρονων, όπως έχουν προκύψει από διεθνείς φορείς και οργανώσεις. Έτσι επιτυγχάνεται ο παραλληλισμός του παρελθόντος και του παρόντος της επιστήμης. Σε δεύτερο στάδιο, το κεφάλαιο αυτό καταλήγει με την επιρροή της οικονομικής κρίσης στο επαγγελματικό και επιστημονικό πεδίο της Κοινωνικής Εργασίας και των επαγγελματιών της, ως αναπόσπαστο σημείο της εξελικτικής διαδρομής που έχει πραγματοποιήσει έως σήμερα.

5.1 Ορισμός

Ο επαναπροσδιορισμός του παγκόσμιου ορισμού της επιστήμης της Κοινωνικής Εργασίας, τέθηκε σε εφαρμογή τον Ιούλιο του 2014, έπειτα από την προγραμματισμένη συνεδρίαση της Διεθνούς Ομοσπονδίας της Κοινωνικής Εργασίας (IFSW) καθώς και του συμβουλίου της Διεθνούς Ένωσης των Σχολών

Κοινωνικής Εργασίας (IASSW). Η εκ νέου αποσαφήνιση του όρου, προκύπτει ως εξής:

«Η Κοινωνική Εργασία είναι εφαρμοσμένο επάγγελμα αλλά και ακαδημαϊκό πεδίο που προωθεί την κοινωνική αλλαγή και ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή και την ενδυνάμωση και την απελευθέρωση των ανθρώπων. Οι αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της συλλογικής ευθύνης και του σεβασμού της διαφορετικότητας είναι κεντρικές στην κοινωνική εργασία, η οποία θεμελιώνεται από τις θεωρίες της κοινωνικής εργασίας, των κοινωνικών επιστημών, των ανθρωπιστικών επιστημών και τη γηγενή γνώση και συνδέει ανθρώπους και δομές για να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις της ζωής αλλά και να ενισχύσει την ευημερία τους. Ο παραπάνω ορισμός μπορεί να διευρυνθεί σε εθνικό ή/και σε περιφερειακό επίπεδο.» (http://cdn.ifsw.org/assets/ifsw_63944-8.pdf)

Αξιοσημείωτο καθίσταται το γεγονός ότι ο ορισμός της Κοινωνικής Εργασίας έχει επέλθει σε έναν επαναπροσδιορισμό προκειμένου να καλύπτει πλήρως τα επιμέρους χαρακτηριστικά, ενώ παράλληλα αποσαφηνίζει τις έννοιες που διέπουν την συγκεκριμένη επιστήμη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ότι ακόμη και ο προσδιορισμός του προκειμένου επαγγέλματος βρίσκεται στη διαδικασία της «εξέλιξης», εφόσον έχει εμπλουτιστεί από τον ήδη υπάρχοντα. Οι προγραμματισμένες συναντήσεις των επαγγελματιών καθώς και των ακαδημαϊκών του χώρου, συνιστούν ένα σαφές παράδειγμα της συλλογικής προσπάθειας που επιχειρείται σε παγκόσμιο επίπεδο, ούτως ώστε η επιστήμη της Κοινωνικής Εργασίας να ανταποκρίνεται στα σύγχρονα δεδομένα, στις ασταθείς κοινωνικές – οικονομικές – πολιτικές και πολιτισμικές συνθήκες, καθώς και στις ανάγκες των κοινωνικών μελών, δηλαδή των ανθρώπων, με κεντρικό σκοπό την απόκτηση και την προώθηση της ευημερίας.

5.2 Κεντρικοί Άξονες της Κοινωνικής Εργασίας

Η Κοινωνική Εργασία ως επιστημονικός τομέας στηρίζει την ιδεολογία και τις αρχές της σε θεμελιώδη ζητήματα, τα οποία έχουν ιδιαίτερη σημασία για την πορεία και την εξέλιξή της. Αναγνωρίζει ότι η κοινωνική ευδαιμονία απαιτεί την αρμονική συνύπαρξη ποικίλων παραγόντων, οι οποίοι ωστόσο, λόγω των επικρατουσών συνθηκών, δεν συμβαδίζουν αρμονικά. Επομένως, σκοπός της καθίσταται η έγκαιρη παρέμβαση προκειμένου να διαφοροποιήσει την ισχύουσα κατάσταση, και σε συνεργασία με άτομα και φορείς, να επιφέρει την κοινωνική συνοχή, την ενδυνάμωση καθώς και την απελευθέρωση που ενδείκνυται για την υπόσταση των ανθρώπων και της κοινωνίας. Επομένως, όπως διακρίνεται στην IFSW, παρατηρούνται τα εξής:

α) Ο πρώτος άξονας περιλαμβάνει όλες εκείνες τις ενέργειες που διεξάγονται προκειμένου τα άτομα να κατακτήσουν την *ενδυνάμωση* και την *απελευθέρωση* ούτως ώστε να ανεξαρτητοποιηθούν και να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τους σκοπέλους που συναντούν. Ωστόσο, για την επίτευξη των συγκεκριμένων χαρακτηριστικών, είναι αναγκαίο να τηρηθούν ορισμένα «επιμέρους στάδια». Το πρώτο εξ αυτών αφορά την ανάπτυξη της ικανότητας της κριτικής σκέψης. Με αυτό τον τρόπο τα άτομα θα επέλθουν σε μία εσωτερική ενδοσκόπηση, η οποία θα περιλαμβάνει την αναζήτηση των αντίστοιχων παραγόντων, οι οποίοι επηρεάζουν είτε θετικά είτε αρνητικά την καθημερινότητά τους. Τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά αφορούν τις οποιοδήποτε είδους προκαταλήψεις και στερεότυπα σχετικά με την γλώσσα, τον πολιτισμό, την φυλή, το χρώμα, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την θρησκεία, ακόμη και την κοινωνική τάξη. Έπειτα, κατά το δεύτερο στάδιο, θα ακολουθήσει η αναζήτηση των κατάλληλων μέσων και στρατηγικών προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι εκάστοτε συνθήκες, δραστηριοποιώντας τα άτομα να λειτουργήσουν ως αυτόνομες προσωπικότητες. (http://cdn.ifsw.org/assets/ifsw_63944-8.pdf)

β) Ο δεύτερος άξονας, όπως επισημαίνεται από την IFSW, περιστρέφεται γύρω από την κεντρική έννοια του επαγγέλματος του Κοινωνικού Λειτουργού. Αυτό σημαίνει ότι επιχειρείται η προώθηση και η επίτευξη της *κοινωνικής συνοχής* και *ένταξης* των ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων στο ευρύτερο

κοινωνικό σύνολο. Κύριο αίτιο, το οποίο καλούνται να αντιτάσσονται διαρκώς, οι κοινωνικοί λειτουργοί, αποτελεί η φτώχεια. Εξαιτίας αυτής, οι άνθρωποι επέρχονται σε πλήρη ή και σχετική αδυναμία μεταχείρισης των συνθηκών διαβίωσής τους. Συνεπώς, επιβάλλεται να τηρηθεί άμεσα η αντίστοιχη παρέμβαση, εξατομικευμένη στις ιδιαίτερες ανάγκες των ανθρώπων, αλλά και γενικευμένη για την ίδια την κοινωνία. (http://cdn.ifsw.org/assets/ifsw_63944-8.pdf)

γ) **Ο τρίτος άξονας**, σύμφωνα με την IFSW, ανάγεται στο ζήτημα της **κοινωνικής αλλαγής**. Έχουν παρατηρηθεί οι ανάλογες συνθήκες, οι οποίες επιβάλλουν την χρεία για διαφοροποίηση του κοινωνικού γίνεσθαι. Αυτές έχουν προκύψει είτε σε μικρό – επίπεδο (άτομο, οικογένεια, ομάδα) είτε σε μεγάλο – επίπεδο (κοινότητα, κοινωνία). Οι συγκεκριμένες επέρχονται και εκδηλώνουν τα χαρακτηριστικά της ανάπτυξης και της εξέλιξης. Ουσιαστικά οι κρατούσες κοινωνικές περιστάσεις, όπως η ύπαρξη έντονου κοινωνικού αποκλεισμού, περιθωριοποίησης και καταπίεσης ορισμένων κοινωνικών ομάδων, θίγουν την ανάγκη για αλλαγή εκείνων των στοιχείων που προκαλούν τα ανωτέρω. Κατόπιν τούτου, η Κοινωνική Εργασία μεσολαβεί ενεργά ούτως ώστε να προωθήσει τις αξίες του ατομικού αυτοπροσδιορισμού, της κοινωνικής δικαιοσύνης και του σεβασμού στα ανθρώπινα δικαιώματα. Παράλληλα ενεργεί με τον κατάλληλο τρόπο προκειμένου να επικρατήσει μία μορφή κοινωνικής σταθερότητας. Σε αυτό το σημείο, ενδείκνυται η εξής διευκρίνιση: η επίτευξη της προαναφερθείσας σταθερότητας επιδιώκεται αποκλειστικά όταν εξακριβωμένα δεν διακυβεύεται η καταδυνάστευση ή/και η περιθωριοποίηση εις βάρος οιασδήποτε κοινωνικής ομάδας ανθρώπων. (http://cdn.ifsw.org/assets/ifsw_63944-8.pdf)

δ) **Ο τέταρτος άξονας**, όπως παρατηρείται από την IFSW, πραγματεύεται το θέμα της **κοινωνικής ανάπτυξης**. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για μεθοδευμένες παρεμβατικές ενέργειες οι οποίες στοχεύουν στην εκπλήρωση καθορισμένων στόχων, ακόμη και πολιτικών μέτρων, σε ένα βέβαια, ευρύτερο θεσμικό πλαίσιο. Στηρίζεται εξ ολοκλήρου σε κοινωνικές, βιολογικές, ψυχολογικές καθώς και πνευματικές δράσεις προς όφελος τόσο των ατόμων όσο και της κοινωνίας. Παράλληλα χρησιμοποιείται η συστημική προσέγγιση της κοινωνικής ολότητας και των εμπλεκόμενων παραγόντων. Ωστόσο η κοινωνική ανάπτυξη δεν συντελείται μεμονωμένα. Συνίσταται η ολιστική αντιμετώπιση του τιθέμενου ζητήματος καθώς και η απαραίτητη διεπιστημονική συνεργασία.

Πρωταρχική επιδίωξη του προκειμένου άξονα αποτελεί ως επί το πλείστον η κοινωνική εξέλιξη, η οποία θα εξισορροπείται και θα προσαρμόζεται στις επιθυμίες και τους στόχους των ανθρώπων. Όσον αφορά στο επάγγελμα της Κοινωνικής Εργασίας, καθίσταται σαφές ότι η ανάπτυξη οφείλει να πραγματοποιηθεί στο σύνολο της κοινωνίας και να περιλαμβάνει όλες τις δομές που την απαρτίζουν. Ως επακόλουθο, επέρχεται σταδιακά η επιθυμητή πρόοδος τόσο στον κοινωνικό τομέα όσο και σε εκείνον της οικονομίας. Παρόλα αυτά, στην συγκεκριμένη περίπτωση η οικονομική και η κοινωνική ανάπτυξη δεν ταυτίζονται και δεν αποτελούν προϋπόθεση για την εκατέρωθεν ευδοκίμηση. (http://cdn.ifsw.org/assets/ifsw_63944-8.pdf)

5.3 Αρχές στην Κοινωνική Εργασία

Σύμφωνα με τη Διεθνή Ομοσπονδία της Κοινωνικής Εργασίας (IFSW) καθώς και τη Διεθνή Ένωση των Σχολών Κοινωνικής Εργασίας (IASSW), οι αρχές που θεμελιώνουν την συγκεκριμένη επιστήμη εντοπίζονται κυρίως στην προάσπιση και διαφύλαξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στην μη πρόκληση βλάβης, στον σεβασμό και την αξιοπρέπεια της ανθρώπινης φύσης και υπόστασης καθώς και της διαφορετικότητας. Ακόμη στις αξίες συγκαταλέγεται η επιδίωξη για την κοινωνική δικαιοσύνη. (http://cdn.ifsw.org/assets/ifsw_63944-8.pdf)

Ειδικότερα, η άσκηση της Κοινωνικής Εργασίας είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τις έννοιες και τις αξίες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως επίσης και της κοινωνικής δικαιοσύνης, ως απαραίτητα συστήματα που θα διέπουν μία σύγχρονη πολυπολιτισμική και δημοκρατική κοινωνία. Αρχικά είναι αξιοσημείωτο να αναφερθεί ότι η υπεράσπιση καθώς και η διατήρησή τους εξαρτάται άμεσα από την ευθύνη, την οποία αναλαμβάνουν τα ίδια τα άτομα σχετικά με τα δικαιώματά τους. Από τη μία πλευρά η ενδυνάμωση της ισχύος τους προκύπτει όταν τα άτομα διεκδικούν όχι μόνο τις νόμιμες αξιώσεις προς ίδιον όφελος, αλλά και για τους συνανθρώπους τους, που βρίσκονται στο ευρύτερο κοινωνικό τους περιβάλλον. Από την άλλη πλευρά, η σύναψη σχέσεων

αλληλεγγύης και αμοιβαιότητας με τα υπόλοιπα μέλη της κοινότητας, καθιστά περισσότερο εφικτή την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ως σύνολο και όχι ως μεμονωμένη μονάδα, γεγονός που συμβάλλει στη μεγιστοποίηση των τελικών αποτελεσμάτων της εκάστοτε προσπάθειας. Ο ρόλος της Κοινωνικής Εργασίας, σύμφωνα με τα δεδομένα από την IFSW, σε αυτό το στάδιο έγκειται στο να συνηγορήσει υπέρ των ατόμων στη διεκδίκηση και διασφάλιση των δικαιωμάτων τους σε ατομικό και συλλογικό πλαίσιο. Παράλληλα, καθίσταται αρωγός για την συνειδητοποίηση της αλληλεξάρτησης ανάμεσα στο περιβάλλον και τους ανθρώπους καθώς και στις συνέπειες των πράξεών τους, όσον αφορά στην συλλογική ευθύνη σε εν γένει κοινοτικό και κοινωνικό επίπεδο με απώτερο σκοπό την εξασφάλιση της ευημερίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης.

Η Κοινωνική Εργασία (IFSW) προασπίζεται τα δικαιώματα, όπως αυτά έχουν προκύψει από την εποχή του Διαφωτισμού, της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ του 1948 μέχρι και σήμερα. Περιλαμβάνει δηλαδή και τις τρεις γενιές αυτών. Στην πρώτη ανήκουν τα ατομικά και τα πολιτικά και επισημαίνονται τα αντίστοιχα *της ελευθερίας του λόγου και της συνείδησης, την ελευθερία από τα βασανιστήρια καθώς και την αυθαίρετη κράτηση*. (http://cdn.ifsw.org/assets/ifsw_63944-8.pdf). Εν συνεχεία, η δεύτερη γενιά αναφέρεται στις κοινωνικές, πολιτισμικές και οικονομικές νομικές αξιώσεις, οι οποίες ενσωματώνουν το *δικαίωμα στην εκπαίδευση, την υγειονομική περίθαλψη, την στέγαση, όπως επίσης και το δικαίωμα των μειονοτικών γλωσσών*. (http://cdn.ifsw.org/assets/ifsw_63944-8.pdf) Τέλος, η τρίτη γενιά ασχολείται με το φυσικό περιβάλλον και εντάσσει το *δικαίωμα της βιοποικιλότητας των ειδών και μεταξύ των γενεών*. (http://cdn.ifsw.org/assets/ifsw_63944-8.pdf). Εν κατακλείδι, οι προαναφερθείσες κατηγορίες έχουν διαμορφωθεί σε βάθος χρόνου καθώς και από συλλογικές ενέργειες και δραστηριότητες ομάδων και φορέων. Παράλληλα έχουν εξελιχθεί ώστε να συνυπάρχουν με τις επιταγές της σύγχρονης πραγματικότητας. Συμπερασματικά η διατήρησή τους στηρίζεται στην αμφίδρομη υπόσταση που τα καθορίζει όπως επίσης και στην ενοποίηση της ατομικότητας με την συλλογικότητα.

Σε μία πιο προσεγμένη ανάγνωση, το ζήτημα της μη πρόκλησης βλάβης καθώς και του σεβασμού στην διαφορετικότητα, χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής. Αυτό συμβαίνει, όπως αποδεικνύεται από την IFSW, διότι είναι πιθανό να αντιπροσωπεύουν ταυτόχρονα δύο ή και περισσότερες αντικρουόμενες πλευρές,

αξίες ή ακόμη και ομάδες ανθρώπων. Ουσιαστικά η υποστήριξη ενός συγκεκριμένου δικαιώματος σε μία ορισμένη περίπτωση, είναι πιθανό να υπονομεύει ένα θεμελιώδες δικαίωμα, όπως παραδείγματος χάριν στην ζωή ή την ελευθερία. Επομένως ο σεβασμός στην ανθρώπινη προσωπικότητα διαχωρίζεται ελάχιστα από την παραβίαση του συγκεκριμένου δικαιώματος. Συνεπώς απαιτούνται μεθοδευμένες και ιδιαίτερα προσεκτικές κινήσεις και χειρισμοί.

5.4 Οι Επαγγελματικές Αξίες στην Κοινωνική Εργασία (Ιστορική Αναδρομή)

Κάθε επάγγελμα καθορίζεται από συγκεκριμένες αξίες, οι οποίες χαρακτηρίζουν την έκφανση που θα λάβει κατά τη διάρκεια της έμπρακτης εφαρμογής του καθώς και της θεωρητικής του θεμελίωσης. Η Κοινωνική Εργασία ως ένα επί το πλείστον ανθρωπιστικό επάγγελμα διέπεται από τις αντίστοιχες αρχές και αξίες, οι οποίες διαμορφώνουν τον χαρακτήρα καθώς και την φύση της. Παράλληλα με την ιδεολογία και τους κανόνες δεοντολογίας, ο τρόπος άσκησης της πραγματοποιείται σε σταθερές βάσεις, οι οποίες διαμορφώνουν την συμβολή της προς τους ανθρώπους και την κοινωνία. Συνεπώς το σύστημα αξιών της θεωρείται υπεύθυνο για την τελική μορφή που έχει λάβει κατά την εξέλιξή της, από την αρχή της δημιουργίας της μέχρι και στο πρόσφατο παρόν.

Όσον αφορά στην πλήρη απόδοση της έννοιας «επαγγελματικές αξίες», η Παπούλη Ελένη σε άρθρο της, ορίζει τα εξής:

«οι επαγγελματικές αξίες διαφέρουν από τις κοινωνικές, τις προσωπικές ή άλλες αξίες καθώς αφορούν τις αξίες που διέπουν ένα συγκεκριμένο επάγγελμα. Συγκεκριμένα, οι επαγγελματικές αξίες είναι εκείνες οι αξίες, οι οποίες προσδίδουν την φιλοσοφία και το περιεχόμενο ενός επαγγέλματος, δηλώνουν την αποστολή του στο κοινωνικό περιβάλλον και επιτρέπουν τη διαφοροποίησή του από τα άλλα επαγγέλματα. Οι επαγγελματικές αξίες εκφράζουν την επαγγελματική ταυτότητα των εργαζομένων, είναι απαραίτητες για κάθε νόμιμα ασκούμενο επάγγελμα και αποτελούν το επιστέγασμα του επαγγελματισμού στα επαγγέλματα υγείας, πρόνοιας και κοινωνικής φροντίδας. Επιπρόσθετα, η

σαφής γνώση και η αποδοχή των επαγγελματικών αξιών είναι συστατικό στοιχείο της επαγγελματικής κοινωνικοποίησης των ατόμων που πρόκειται να ακολουθήσουν το επάγγελμα, αλλά και των εν ενεργεία επαγγελματιών.» (Παπούλη 2014:2)

Οι επαγγελματικές αξίες έχουν ιδιαίτερη σημασία για οποιοδήποτε επάγγελμα. Ειδικά η Κοινωνική Εργασία, η οποία ασχολείται αποκλειστικά με ανθρώπους, επιβάλλεται να ασκείται σύμφωνα με τον ισχύοντα Ηθικό και Κώδικα Δεοντολογίας, όπως έχει προκύψει από την εκάστοτε νομοθεσία. Αυτό συμβαίνει εξαιτίας του γεγονότος ότι οι ανθρώπινες σχέσεις ανάμεσα στους επαγγελματίες και στους εξυπηρετούμενους είναι πιθανό να επηρεαστούν από αστάθμητους παράγοντες. Επομένως οι αρχές, οι αξίες καθώς και η δεοντολογία του επαγγέλματος συμβάλλουν στον επαναπροσδιορισμό του καθώς και στην επίλυση των δυσκολιών, οι οποίες ενδεχομένως, παρουσιαστούν. Σχετικά με τον κώδικα δεοντολογίας κατά την άσκηση του επαγγέλματος του Κοινωνικού Λειτουργού, η ελληνική νομοθεσία έχει θεσπίσει το αντίστοιχο Προεδρικό Διάταγμα, υπ' αριθμόν 23/1992. (Παπούλη. Κοινωνική Εργασία, (113), σελ.:3)

Σύμφωνα με τον Reamer, το σύστημα αξιών και αρχών της Κοινωνικής Εργασίας μορφοποιήθηκε κατά κύριο λόγο στις χώρες στις οποίες γεννήθηκε η συγκεκριμένη επιστήμη, δηλαδή στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και την Μεγάλη Βρετανία, από τον 19^ο αιώνα μέχρι και σήμερα. Έτσι διακρίνει 4 περιόδους, χωρίς να στηρίζεται σε αυστηρά χρονικά πλαίσια αλλά στον τρόπο με τον οποίο αναπτύχθηκαν οι ηθικές αξίες. Στην συνέχεια θα ακολουθήσει αναφορά στην ιστορική εξέλιξη καθώς επίσης και στις περιόδους κατά τις οποίες διαρθρώθηκαν οι αρχές και οι αξίες του επαγγέλματος της Κοινωνικής Εργασίας.

α) Ηθική περίοδος (morality period)

Τα χρονικά όρια της συγκεκριμένης περιόδου εντοπίζονται περί τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, όπως αναφέρει η Παπούλη. Στην προκειμένη περίπτωση, η ονομασία της έχει προκύψει λόγω του ότι το ενδιαφέρον της Κοινωνικής Εργασίας περιστρέφεται γύρω από τις ηθικές αρχές και αξίες των εξυπηρετούμενων. Κατά κύριο λόγο απευθύνεται στις κατώτερες κοινωνικά και οικονομικά τάξεις, προκειμένου να τις ανακουφίσουν ή/και να τις απαλλάξουν από τα δεινά της φτώχειας. Ταυτόχρονα οι κοινωνικοί λειτουργοί αντιμετώπιζαν τα ζητήματα που εμφανίζονταν με έναν συγκεκριμένο τρόπο. Θεωρούσαν και λειτουργούσαν βάσει της άποψης ότι η διαφοροποίηση της συμπεριφοράς των

ανθρώπων και των οικογενειών τους είναι ικανή να τους απαλλάξει από την κατάσταση στην οποία περιέρχονταν. Οι κοινωνικοί λειτουργοί προέβαιναν στις ενέργειες αυτές, διότι, όπως υποστηριζόταν εκείνη την εποχή, το ίδιο το άτομο ήταν υπεύθυνο για την αντιμετώπιση της οικογένειάς του. Αδυνατούσε δηλαδή να ανταποκριθεί πλήρως στις ανάγκες της εξαιτίας του ότι δεν ήταν «θωρακισμένος» με το ηθικό σύστημα αξιών. Επιπλέον οι επαγγελματίες εκείνης της εποχής διακατέχονταν από τις χριστιανικές και ιουδαϊκές αρχές και αξίες. Επομένως, κάνοντας χρήση αυτών επιχειρούσαν να ανατρέψουν τις συνθήκες διαβίωσης των εξυπηρετούμενων τους, οι οποίες οφείλονταν ως επί το πλείστον στην επικράτηση της φτώχειας.

Ωστόσο στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, η υφιστάμενη κατάσταση άρχισε σταδιακά να μεταβάλλεται, ειδικά στις ΗΠΑ και τη Μ. Βρετανία. Εμφανίζεται για πρώτη φορά το κίνημα της «οικιστικής εγκαθίδρυσης» (settlement house movement), (Παπούλη, Κοινωνική Εργασία, (113), σελ.: 5) σύμφωνα με το οποίο θα προσφέρονταν παροχές στις ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες, όπως ενδεείς και μετανάστες. Έτσι οι πολιτικοί παράγοντες των πόλεων φρόντιζαν για υλική, κοινωνική, εκπαιδευτική και επαγγελματική κατάρτιση και αρωγή για τα μέλη των ομάδων. Ουσιαστικά πρόκειται για την οργανωμένη παρέμβαση της κοινωνικής πολιτικής στις ομάδες ατόμων που έχρηζαν άμεσης στήριξης. Μέσω του συστήματος της οικιστικής εγκαθίδρυσης, η Κοινωνική Εργασία εξελίσσεται. Βαθμιαία διεξάγεται σε τοπικό επίπεδο ομάδων και καταλήγει να περιλαμβάνει ενασχόληση με ολόκληρη την κοινότητα. Συνεπώς διαμορφώνονται προοδευτικά οι μέθοδοι του επαγγέλματος, όπως η Κοινωνική Εργασία με Ομάδες και με Κοινότητα. Ουσιαστικό στοιχείο για τις δράσεις που τέθηκαν σε εφαρμογή, αποτέλεσε το στοιχείο της «ανοδικής κινητικότητας» των ατόμων στα πλαίσια της κοινωνίας, μεταβάλλοντας τις κρατούσες συνθήκες και την περιρρέουσα ατμόσφαιρα της κοινωνικής τους θέσης, αναζητώντας μία βελτιωμένη ποιότητα ζωής. Παράλληλα όμως παρατηρήθηκε αναβάθμιση στην ιδεολογική προσέγγιση της Κοινωνικής Εργασίας. Η πεποίθηση, ότι οι άνθρωποι ήταν αποκλειστικά οι ίδιοι υπαίτιοι για την κατάσταση στην οποία βρίσκονταν, αρχίζει να μεταβάλλεται. Οι κοινωνικοί λειτουργοί, σύμφωνα με την Παπούλη, πλέον κατανοούν ότι ποικίλα εξωτερικά αίτια προκαλούν μετατροπές στο κοινωνικό και οικονομικό σύστημα, οι οποίες ακολούθως επηρεάζουν τις ζωές των ανθρώπων. Αναζητούν και προασπίζονται την κοινωνική δικαιοσύνη, η οποία αποτελεί

καθοριστικό παράγοντα για τις κοινωνικές αλλαγές και μεταρρυθμίσεις, προς όφελος των ευπαθών ομάδων (εξυπηρετούμενων και του κοινωνικού ιστού). Ακόμη χρησιμοποιούν τον τομέα της κοινωνικής πολιτικής για να πραγματώσουν τους στόχους και τις επιδιώξεις τους.

β) Περίοδος των αξιών (values period)

Η περίοδος των αξιών διαφοροποιείται σημαντικά, σε σχέση με την προηγούμενη. Στην προκειμένη, κεντρικό ρόλο κατέχει ο επαγγελματίας κοινωνικός λειτουργός. Δίδεται σπουδαιότητα στις αξίες και στην ηθική που διέπουν τον κοινωνικό λειτουργό. Σε αυτό το στάδιο ο επαγγελματίας αποζητά να προσδιορίσει τον ρόλο του σύμφωνα με συγκεκριμένες αρχές. Είναι αξιοσημείωτο ότι το 1920 στις ΗΠΑ εμφανίστηκε ο πρώτος Κώδικας Δεοντολογίας για τους Κοινωνικούς Λειτουργούς από την Mary Richmond. (Παπούλη, Κοινωνική Εργασία, (113), σελ.: 6). Ενδείκνυται να αναφερθεί ότι κατά την περίοδο αυτή, περί το 1920 δηλαδή, οι κοινωνικοί λειτουργοί εκδήλωναν ενδιαφέρον για την προώθηση των ηθικών επαγγελματικών αξιών. Παρόλα ταύτα, συστηματική καταγραφή σχετικά με τις επαγγελματικές αξίες και τις έννοιες της κοινωνικής δικαιοσύνης, ενδυνάμωσης καθώς και αλλαγής, παρουσιάζεται σε επιστημονικά άρθρα και συγγράμματα από την δεκαετία του 1950 και έπειτα. Κατά την εποχή αυτή εκδηλώνεται εν ολίγοις το ενδιαφέρον των επαγγελματιών και των θεωρητικών της Κοινωνικής Εργασίας προκειμένου να εμπλουτίσουν καθώς και να αναβαθμίσουν πολύπλευρα την ισχύ του επαγγέλματος.

γ) Περίοδος ηθικής θεωρίας και λήψης αποφάσεων (period of ethical theory and decision making)

Η περίοδος της ηθικής θεωρίας και της λήψης αποφάσεων αποτελεί σημαντικό σταθμό για την εξέλιξη των επαγγελματικών αξιών της Κοινωνικής Εργασίας. Χρονικά τοποθετείται, σύμφωνα με το έργο της Παπούλη, περί τη δεκαετία του 1960. Το χρονικό διάστημα αυτό συμπεριλαμβάνεται εξίσου στα σπουδαία γεγονότα του παγκόσμιου χάρτη και της ανθρώπινης ιστορίας. Έπειτα από τις κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνέπειες από το πέρασμα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ο πλανήτης πυροδοτείται από σωρεία νέων συμβάντων. Ανάμεσά τους συγκαταλέγονται τα κινήματα για τη διεκδίκηση των δικαιωμάτων από διάφορες κοινωνικές ομάδες (π.χ. φεμινιστικό κίνημα).

Ακόμη και στην Κοινωνική Εργασία δημιουργούνται οι κατάλληλες συνθήκες για την θεμελίωση του θεωρητικού της υποβάθρου. Ειδικότερα διερευνώνται τα ηθικά ζητήματα, τα οποία αναφέρονται στον τρόπο άσκησης του επαγγέλματος. Επιπλέον προστίθεται μία νέα προοπτική, δηλαδή η εξασφάλιση των παντός είδους δικαιωμάτων των εξυπηρετούμενων. Οι θεωρητικοί της προκειμένης επιστήμης ασχολήθηκαν με καθορισμένα ζητήματα. Χαρακτηριστικά αναφέρονται τα ακόλουθα: «επαγγελματική αμέλεια/ κακή πρακτική κατά την εφαρμογή του επαγγέλματος, εφαρμοσμένη ηθική, εκπαίδευση φοιτητών Κοινωνικής Εργασίας καθώς και στελέχωση των επαγγελματιών στον τομέα των ηθικών αξιών, και ηθική φιλοσοφία και δεοντολογία των κοινωνικών λειτουργών». (Παπούλη. Κοινωνική Εργασία, (113), σελ.: 8) Οι αναζητήσεις αυτές προέκυψαν ως απόρροια της τεχνολογικής προόδου καθώς και των παγκόσμιων θεωρητικών υποβάθρων σχετικά με τους τομείς των διακρίσεων και των τεχνικών που αντιτάσσονται στην καταπίεση των ατόμων.

Τις επόμενες δεκαετίες ('70, '80) οι επιστήμονες της Κοινωνικής Εργασίας καλούνται να αντιμετωπίσουν νέες προοπτικές. Το θέμα που τους απασχολεί σχετίζεται με τον τρόπο παρέμβασης και λήψης αποφάσεων από τους κοινωνικούς λειτουργούς και τις συνέπειες στην καθημερινότητα των εξυπηρετούμενων.

Σταδιακά διαπιστώνεται από την Παπούλη ότι η δράση μέσω της λήψης αποφάσεων ηθικού περιεχομένου αποτελεί ένα σύνολο καταστάσεων και αρχών, οι οποίες πρέπει να ληφθούν υπ' όψιν από τον επαγγελματία. Τίθενται ζητήματα δεοντολογίας και ηθικών αξιών και συνάπτονται των αναγκών και των αρχών τόσο των εξυπηρετούμενων όσο και των κοινωνικών υπηρεσιών. Επομένως η ενέργεια αυτή απαιτεί την αξιοποίηση τεχνικών από τον κοινωνικό λειτουργό ώστε να επικρατήσει η ανάλογη αντιμετώπιση, όπως αρμόζει στο κάθε άτομο ξεχωριστά, στηριζόμενος στο σύστημα αξιών του επαγγέλματος. Η κριτική σκέψη και η γνώση της απαραίτητης μεθοδολογίας απαρτίζουν την φαρέτρα των κοινωνικών λειτουργών.

δ) Περίοδος ηθικών προτύπων και διαχείρισης κινδύνου (ethical standards and risk management period)

Η περίοδος των ηθικών προτύπων και της διαχείρισης κινδύνου δεν εντάσσεται σε αυστηρά χρονικά περιθώρια διότι συνεχίζει να υφίσταται μέχρι και

σήμερα, όπως αναφέρει η Παπούλη. Οι ανάγκες των ανθρώπων έχουν διαφοροποιηθεί σε μεγάλο βαθμό, όπως ακριβώς και η ίδια η κοινωνία. Ο κοινωνικός λειτουργός σήμερα αντιμετωπίζει περιπτώσεις ατόμων που βρίσκονται σε εξαιρετικά υψηλό επίπεδο κινδύνου εξαιτίας των σύγχρονων οικονομικών, κοινωνικών καθώς και πολιτικών καταστάσεων. Η ενασχόλησή του περιλαμβάνει διάφορες πληθυσμιακές ομάδες και ποικίλες απαιτήσεις από τον εργασιακό χώρο των κοινωνικών υπηρεσιών.

Η σύγχρονη εποχή έχει διαμορφώσει επίσης νέα δεδομένα για το επάγγελμα της Κοινωνικής Εργασίας. Αυτό σημαίνει ότι ο κώδικας δεοντολογίας του επαγγέλματος έχει αποκτήσει προσθήκες, οι οποίες καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα ηθικών αξιών. Επιπλέον, ο ρόλος της νομοθεσίας έχει ιδιαίτερο ρόλο. Έχουν θεσπιστεί οι αντίστοιχοι νόμοι (αποκλειστικά για το συγκεκριμένο επάγγελμα) ώστε να προστατεύονται τόσο οι επαγγελματίες όσο και οι εξυπηρετούμενοι. Συνεπώς υφίστανται ποινές και κυρώσεις, εφόσον υπερβούν συγκεκριμένα όρια. Στην προκειμένη περίπτωση γίνεται αναφορά στον αντίκτυπο των αποφάσεων ενός κοινωνικού λειτουργού στην προσωπικότητα του εξυπηρετούμενου. Πρόκειται δηλαδή για τις συνέπειες της συμπεριφοράς και της αιτιότητας που επιδεικνύει ο επαγγελματίας. Με αυτό τον τρόπο ρυθμίζεται η επαγγελματική του δραστηριότητα, η οποία επιβάλλεται να τηρεί τον κώδικα δεοντολογίας και το ηθικό σύστημα αρχών και αξιών. Παράλληλα συντονίζεται η επαγγελματική συμπεριφορά τόσο μεμονωμένα όσο και σε συνεργασία με επιστήμονες άλλων ειδικοτήτων.

Οι ραγδαίες εξελίξεις στον χώρο της οικονομίας έχουν επηρεάσει ακόμη και τις κοινωνικές υπηρεσίες, όπως επίσης και το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού. Ο δυτικός κόσμος έχει περιέλθει σε μία τεχνοκρατική αντίληψη όσον αφορά στον χειρισμό και την λειτουργία των δομών του. Ο επαγγελματίας κοινωνικός λειτουργός καλείται να «τεχνικοποιήσει και να εντατικοποιήσει την εργασία του». (Παπούλη, Κοινωνική Εργασία, (113), σελ.: 9) Οι προσταγές της αγοράς άλλωστε επιβάλλουν την εισαγωγή νέων μεθόδων εργασίας σε όλους τους τομείς και τις ειδικότητες. Ωστόσο οι επακόλουθες συνέπειες προκύπτουν εις βάρος των ιδανικών του επαγγέλματος. Οι επιπτώσεις αυτές εντοπίζονται κυρίως στο ανθρωποκεντρικό περιεχόμενο της Κοινωνικής Εργασίας. Αυτό συμβαίνει διότι ολοένα και περισσότερο απαιτείται από τους κοινωνικούς λειτουργούς να στηρίζουν την απασχόλησή τους σε κατ' εξοχήν τεχνικές

διαδικασίες, όπως η ευλαβική τήρηση της γραφειοκρατίας. Ο κίνδυνος που ελλοχεύει στην προκειμένη περίπτωση σχετίζεται άμεσα με την αποδιοργάνωση του επαγγέλματος. Η κοινωνική Εργασία διακινδυνεύει την απώλεια του ανθρωποκεντρικού της χαρακτήρα, σε μία εποχή κατά την οποία οι άνθρωποι έχουν ανάγκη την άμεση στήριξη από τις ανθρωπιστικές επιστήμες.

5.5 Κοινωνική Εργασία: Παραδοσιακές και Σύγχρονες Αξίες

Η Κοινωνική Εργασία, σύμφωνα με την Παπούλη, ως μία εφαρμοσμένη και ανθρωπιστική επιστήμη, στηρίζει την ιδεολογία και τον τρόπο άσκησής της σε συγκεκριμένες επαγγελματικές ηθικές αξίες, οι οποίες αν μη τι άλλο χαρακτηρίζουν το περιεχόμενό της. Μέσω αυτών, προσδιορίζεται ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού τόσο σε συνάρτηση με τους αποδέκτες των υπηρεσιών όσο και με τους συναδέλφους του. Επομένως η στελέχωση των επαγγελματιών με τα αντίστοιχα ιδανικά τους θωρακίζει ενάντια σε οποιαδήποτε κατάσταση προκύψει, που να απαιτεί ηθικά διλήμματα ή νέες προοπτικές.

Ιστορικά οι θεωρητικοί της επιστήμης καθώς και αρμόδιοι φορείς, όπως η Διεθνής Ομοσπονδία Κοινωνικών Λειτουργών καθώς και η Διεθνής Ένωση Σχολών Κοινωνικής Εργασίας, έχουν επιχειρήσει να αποσαφηνίσουν τα αξιακό περιεχόμενο του επαγγέλματος. Πρωτεργάτης σε αυτή την προσπάθεια ανακηρύχθηκε ο Felix Paul Biestek, όταν το 1957 θεμελίωσε τις αρχές, οι οποίες επιβάλλεται να χαρακτηρίζουν την σχέση ανάμεσα στον επαγγελματία και τους εξυπηρετούμενους. Οι θεμελιώδεις αρχές της Κοινωνικής Εργασίας ορίστηκαν ως ακολούθως:

Σχήμα 1: Επαγγελματικές Αξίες σύμφωνα με τον Biestek

- ▼ αποδοχή (Acceptance)
- ▼ η επικριτική στάση σε σχέση με τις ενέργειες και την συμπεριφορά του εξυπηρετούμενου (Non judgmental attitude)
- ▼ εξατομίκευση (Individualization)
- ▼ σκόπιμη- στοχευμένη έκφραση συναισθημάτων (Purposeful expression of feelings)
- ▼ ελεγχόμενη συναισθηματική Εμπλοκή του Κοινωνικού Λειτουργού (Controlled emotional involvement)

εχεμύθεια – εμπιστευτικότητα (Confidentiality)

αυτοδιάθεση – αυτοσκοπός του εξυπηρετούμενου (Self-determination).

Πηγή: (Κοινωνική Εργασία, (113), σελ.:11)

Παράλληλα με τον Biestek, υπήρξε πληθώρα θεωρητικών, οι οποίοι επιχείρησαν να συνοψίσουν τις αρχές του επαγγέλματος ώστε να ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα και να τεθούν όρια στην συμπεριφορά του επαγγελματία, ομοίως και στην άσκηση της Κοινωνικής Εργασίας. Παρακάτω εμφανίζονται εν συντομία οι ουσιώδεις αξίες ανάλογα με το υπόβαθρο του εκάστοτε θεωρητικού, οι οποίες επηρέασαν καθοριστικά την εξέλιξη των αξιών της Κοινωνικής Εργασίας.

Σχήμα 2: Χαρακτηριστικά σημεία στις αξίες της Κοινωνικής Εργασίας

Biestek, 1997	Αποδοχή, Μη επικριτική στάση, Εξατομίκευση, Σκόπιμη – στοχευμένη έκφραση συναισθημάτων, Ελεγχόμενη συναισθηματική εμπλοκή, Εχεμύθεια – εμπιστευτικότητα, Αυτοδιάθεση – αυτοσκοπός.
Gordon, 1965	Ο ρόλος του ατόμου στην σύγχρονη κοινωνία, Η αλληλεξάρτηση των ατόμων, Η ατομική κοινωνική ευθύνη, Οι κοινές ανθρώπινες ανάγκες και η μοναδικότητα, Η σημασία της κοινωνικής δράσης και της κοινωνικής ευθύνης, Η υποχρέωση της κοινωνίας να εξαλειφθούν τα εμπόδια για αυτοπραγμάτωση του ατόμου.
Butrym, 1976	Σεβασμός στο άτομο, Μοναδικότητα κάθε ατόμου, Τα άτομα ως κοινωνικά όντα, Πίστη στην προσωπική αλλαγή.
Timms, 1983	Σεβασμός στους εξυπηρετούμενους, Αποδοχή των εξυπηρετούμενων, Μη επικριτική στάση, Αυτοδιάθεση – αυτοκαθορισμός, Εμπιστοσύνη – εχεμύθεια βασισμένη στον σεβασμό.

Πηγή: (Κοινωνική Εργασία, (113), σελ.:12)

Όπως προκύπτει από τους πίνακες που παρατέθηκαν, η Παπούλη επισημαίνει ότι οι αξίες της Κοινωνικής Εργασίας εστιάζουν στην προσέγγιση της ατομικής υπόστασης και στον κατάλληλο χειρισμό της από τους

επαγγελματίες με βάση τα ανθρώπινα ιδανικά και δικαιώματα. Ταυτόχρονα επισημαίνουν τα διακριτικά και μη όρια, ειδικά στην επαγγελματική σχέση. Κάτι τέτοιο γίνεται περισσότερο εμφανές εξαιτίας των ιδεολογικών καταβολών των θεωρητικών που θέσπισαν τις αντίστοιχες αρχές. Ωστόσο είναι αξιοσημείωτο ότι οι κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις ήταν καθοριστικές για την εμφάνιση και την ερμηνεία των εκάστοτε αξιών. Επιπλέον αποδόθηκε περισσότερη έμφαση στην συλλογικότητα και στην ισχύ των κοινωνικών συνθηκών να επιδρούν όχι μόνο στην ζωή αλλά και στον ψυχισμό και την προσωπικότητα των ανθρώπων. Ένα ακόμη στοιχείο, με βάση το έργο της Παπούλη, αποτελεί το γεγονός εκφράστηκαν νέοι και πρωτότυποι ορισμοί, οι οποίοι μετατόπιζαν το ενδιαφέρον της Κοινωνικής Εργασίας, όπως ενδυνάμωση, αντι-καταπιεστική μεταχείριση, κοινωνική δικαιοσύνη. Συνεπώς στις παραδοσιακές αξίες προστέθηκαν οι ανάλογες σύγχρονες και ριζοσπαστικές. Με αυτό τον τρόπο η επιστήμη εναρμονιζόταν με την κοινωνία και με τις νέες ανάγκες των ατόμων, όπως είχαν πλέον διαμορφωθεί από αυτή την κατάσταση. Στην συνέχεια θα ακολουθήσει αναφορά στις παραδοσιακές και στις σύγχρονες αξίες του επαγγέλματος:

Σχήμα 3: Παραδοσιακές και Ριζοσπαστικές Αξίες της Κοινωνικής Εργασίας

Παραδοσιακές Αξίες	Ριζοσπαστικές Αξίες
<ul style="list-style-type: none"> ✓ ατομική αξιοπρέπεια και αξία ✓ σεβασμός στον εξυπηρετούμενο ως ανθρώπινη οντότητα ανεξάρτητα από την αρνητική του συμπεριφορά ✓ αποτίμηση της ικανότητας του ατόμου για αλλαγή ✓ αυτοδιάθεση ως σεβασμός στις επιθυμίες, τα δικαιώματα και την ικανότητα του εξυπηρετούμενου για αυτογνωσία και ανάληψη ευθύνης ✓ επιδίωξη παροχής επαρκών πόρων και υπηρεσιών για κάλυψη βασικών αναγκών εξυπηρετούμενου. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ ενδυνάμωση των εξυπηρετούμενων ✓ παροχή ίσων ευκαιριών για αξιοποίηση ατομικών δυνατοτήτων ✓ πολιτική των μη διακρίσεων ✓ σεβασμός στη διαφορετικότητα ✓ δέσμευση για την κοινωνική αλλαγή και την κοινωνική δικαιοσύνη ✓ εμπιστευτικότητα και προστασία της ιδιωτικής ζωής ✓ προθυμία για τη μετάδοση των επαγγελματικών γνώσεων και δεξιοτήτων σε όλους.

Πηγή: (Κοινωνική Εργασία, (113), σελ.:14)

Οι παραδοσιακές αρχές συμπορεύονται με τις σύγχρονες/ ριζοσπαστικές και αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι κατά την γνώση, την εκπαίδευση και την άσκηση της προκειμένης επιστήμης. Η διεθνής ομοσπονδία κοινωνικών λειτουργών και η διεθνής ένωση των σχολών της κοινωνικής εργασίας, έχουν υιοθετήσει τις ανωτέρω στον παγκόσμιο ηθικό κώδικα δεοντολογίας του επαγγέλματος. Στον επόμενο πίνακα θα παρουσιαστούν, ως υφίστανται έως και σήμερα.

Σχήμα 4: Θεμελιώδεις αρχές και αξίες της Κοινωνικής Εργασίας, όπως έχουν προκύψει από τη διεθνή ομοσπονδία κοινωνικών λειτουργών και τη διεθνή ένωση των σχολών της κοινωνικής εργασίας.

- ✓ σεβασμός του ατομικού δικαιώματος για αυτοδιάθεση
- ✓ προώθηση του δικαιώματος συμμετοχής
- ✓ αντιμετώπιση κάθε ατόμου ως ολότητας
- ✓ εντοπισμός και ανάπτυξη δυνατών σημείων
- ✓ αμφισβήτηση των αρνητικών διακρίσεων
- ✓ αναγνώριση της διαφορετικότητας
- ✓ αμφισβήτηση άδικων πολιτικών και πρακτικών
- ✓ δουλεύοντας αλληλέγγυα.

Πηγή: (Κοινωνική Εργασία, (113), σελ.:15)

5.6 Κοινωνική Εργασία και Οικονομική Κρίση

Το επάγγελμα της Κοινωνικής Εργασίας έχει υποβληθεί σε πληθώρα διαφοροποιήσεων κατά την ύπαρξή του. Πολιτικές και κοινωνικές αλλαγές, οι οποίες εκτυλίχθησαν σε εθνικό ή και παγκόσμιο επίπεδο, επηρέασαν ποικιλοτρόπως το επάγγελμα. Η εξέλιξή του δηλαδή δεν συνεπάγεται απαραίτητα την πρόοδο σε κάποιο τομέα. Ακόμη, απευθύνεται στη μεταβολή που υφίσταται εξαιτίας των νέων συνθηκών. Κάτι παρεμφερές προκύπτει και στην

συγκεκριμένη περίπτωση. Το πρόσφατο παρόν, η χώρα υπόκειται σε κατάσταση οικονομικής ύφεσης. Για τον λόγο αυτό, επιβάλλεται να τηρηθούν καθορισμένα δημοσιονομικά μέτρα για την αντιμετώπισή της. Μέρος αυτών αποτέλεσαν οι δομές των κοινωνικών υπηρεσιών καθώς και οι κοινωνικοί λειτουργοί. Ουσιαστικά, η Κοινωνική Εργασία, ως μέρος της κοινωνίας, δέχεται την ανάλογη επίδραση.

Η επιστήμη, ως είναι ήδη γνωστό, επιδιώκει την ανακούφιση των ανθρώπων από τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν. Οι επαγγελματίες συμβάλλουν ενεργά ώστε τα άτομα να επιλέξουν την κατάλληλη, για εκείνα, λύση που θα απευθύνεται στις ανάγκες τους. Οι κοινωνικοί λειτουργοί επιστρατεύονται μεθοδολογία και τεχνικές για να πραγματώσουν την αρωγή τους προς τους ανθρώπους. Ωστόσο, στην περίοδο της οικονομικής ύφεσης, τα δεδομένα έχουν διαφοροποιηθεί αρκετά. Έχει προκύψει ότι «η κρίση παραβιάζει ή αλλοιώνει τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα». (Πουλόπουλος, Κοινωνική Εργασία, (107), σελ.:159) Ωστόσο η Κοινωνική Εργασία συνεχίζει να υποστηρίζει και να εφαρμόζει τις αρχές και τα ιδανικά της, τα οποία περιλαμβάνουν την κοινωνική δικαιοσύνη καθώς και την ενδυνάμωση των ατόμων, ενισχύοντας τα αναφαίρετα δικαιώματα των πολιτών. Ακόμη, καλείται να εντείνει την συνεργασία του ατόμου με το κοινωνικό του περιβάλλον, ιδιαίτερα στις παρούσες συνθήκες, προκειμένου να ακολουθηθεί μία ολιστική και πολλών παραγόντων προσέγγιση του ζητήματος.

Παρόλα αυτά, η οικονομία των χωρών, σύμφωνα με τον Πουλόπουλο, αποτελεί μία χαρακτηριστική παράμετρο, η οποία καθορίζει στο μέγιστο βαθμό την πορεία του κράτους. Οι συνέπειές της, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, καθίστανται έκδηλες από όλους. Η επιρροή της αναμφίβολα καθορίζει ακόμη και την Κοινωνική Εργασία. Έτσι, οι μειώσεις των δαπανών προς όφελος της κοινωνικής πολιτικής, έχουν στερήσει την χρηματοδότηση οργανισμών και υπηρεσιών που απευθύνονται αποκλειστικά στους πολίτες και ειδικά στις ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες. Οι οικονομικοί πόροι δεν επαρκούν για την κάλυψη των αναγκών των πολιτών, ακόμη και των ίδιων των εργαζομένων. Συνεπώς οι κοινωνικοί λειτουργοί έρχονται αντιμέτωποι με την αδυναμία των φορέων να παράσχουν την απαραίτητη φροντίδα προς τους εξυπηρετούμενους. Η ποιότητα της πρόσβασης στις κοινωνικές υπηρεσίες υποβιβάζεται καθημερινά.

Όπως επισημαίνει η Καλλινικάκη: «η συγχώνευση των κοινωνικών υπηρεσιών δεν γίνεται με κριτήριο την βέλτιστη υπηρετήση των ληπτών τους, αλλά τη μείωση του κόστους και τον περιορισμό των δαπανών λειτουργίας τους. Οι κοινωνικοί λειτουργοί που εξακολουθούν να εργάζονται, έχουν οι ίδιοι εξελιχθεί σε άτομα σε κατάσταση ανάγκης». (Καλλινικάκη, Κοινωνική Εργασία, (107), σελ.:140) Οι συνθήκες αυτές όμως επενεργούν στον τρόπο άσκησης της Κοινωνικής Εργασίας από τους ίδιους τους επαγγελματίες. Ουσιαστικά αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί αμφιβάλλουν σχετικά με το εάν δύνανται πλήρως να ενδυναμώσουν τους ανθρώπους στην εξωτερίκευση των αναγκών τους και της αναζήτησης επιλογών επίλυσης και υπηρεσιών στήριξής τους.

Η Κοινωνική Εργασία, σύμφωνα με την Καλλινικάκη, επιβάλλεται να συμβαδίζει με την κοινωνία και τα σύγχρονα δεδομένα. Η συνεισφορά της στην υφιστάμενη κοινωνική πραγματικότητα και τα κοινωνικά υποκείμενα καθίσταται επιτακτική. Ο εφοδιασμός της με νέες μεθόδους, τεχνικές και πρακτικές αποτελεί θεμελιώδες ζήτημα για τον τρόπο άσκησης της. Σε πρώτη φάση είναι υψίστης σημασίας η ουσιαστική συνεργασία των κοινωνικών λειτουργών με τους συναδέλφους και αντίστοιχες δομές. Έπειτα απαιτείται ο εκ νέου καθορισμός της ιδεολογίας. Η ριζοσπαστική Κοινωνική Εργασία επαναπροσδιορίζει τις αρχές της επιστήμης. Ενισχύει την επιδίωξη της κοινωνικής δικαιοσύνης και ευημερίας. Μέσω αυτού του τρόπου, όπως αναφέρει η Καλλινικάκη, οι κοινωνικοί λειτουργοί θα διεκδικήσουν την αναδιαμόρφωση του κράτους πρόνοιας και των κοινωνικών υπηρεσιών εν γένει προς όφελος των εξυπηρετούμενων, ούτως ώστε καλυφθούν οι ανάγκες τους και να μην βιώνουν πλέον κοινωνικό αποκλεισμό, ρατσισμό, καταπίεση ή οποιασδήποτε μορφής αρνητική μεταχείριση. Θα ενδυναμώσουν τους πολίτες για τη διεκδίκηση της κοινωνικής αλλαγής. Παράλληλα θα ενισχυθεί η ανάγκη για επανακαθορισμό της κρατικής κοινωνικής πολιτικής. Οι ανωτέρω στόχοι δεν είναι εύκολο να πραγματοποιηθούν σε σύντομο χρονικό διάστημα. Ωστόσο η Κοινωνική Εργασία στην εποχή της οικονομικής κρίσης επιβάλλεται να προσαρμόζεται στο κοινωνικό γίνεσθαι και να ισχυροποιεί την παρουσία της, θέτοντας νέες προκλήσεις και σκοπούς. Η παράλληλη αντιμετώπιση των ενεργειών που οδήγησαν σε αυτή την κατάσταση και οι συνέπειες που καθίστανται υπαίτιες αποτελούν μία συνδυαστική τεχνική για την επίλυση του προβλήματος. Εν κατακλείδι, θα ενταθεί η επιδίωξη για την

κοινωνική αλλαγή, τόσο σε ατομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο, ενώ η ευημερία και η κοινωνική δικαιοσύνη θα απαρτίζουν την ιδεολογική πυξίδα της Κοινωνικής Εργασίας.

Ανακεφαλαίωση

Στο ανωτέρω κεφάλαιο διατυπώθηκε η πλήρης έννοια της Κοινωνικής Εργασίας. Το ενδιαφέρον αποδόθηκε ιδιαίτερα στις αρχές της κοινωνικής αλλαγής, ευημερίας καθώς και κοινωνικής δικαιοσύνης. Όπως επισημάνθηκε, οι προκείμενες αξίες περιλαμβάνονται στη δεοντολογία της επιστήμης. Οι κοινωνικοί λειτουργοί, μέσω των παρεμβάσεών τους σε τοπικό και παγκόσμιο επίπεδο, προωθούν την ενασχόληση των πολιτών με τέτοιου είδους δράσεις προκειμένου να εμπλακούν και οι ίδιοι στην λήψη αποφάσεων που αφορά τις ζωές τους, ώστε να τεθεί σε εφαρμογή η αλληλεπίδραση του ατόμου με το περιβάλλον του. Από τη μία πλευρά, η εξέλιξη των επαγγελματικών αξιών προκαλεί την εντύπωση ότι εκείνες, διαμορφώνονται ανάλογα με τα δεδομένα και τις συνθήκες που υφίστανται στην κοινωνία. Άλλωστε, η ιστορική αναδρομή το επιβεβαιώνει επακριβώς. Από την άλλη πλευρά, οι κοινωνικές συγκυρίες, όπως η οικονομική ύφεση θέτουν νέα θεμέλια ή καταστρέφουν τα ήδη υπάρχοντα στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής και ειδικά στην Κοινωνική Εργασία. Από εκεί και στο εξής, επανακαθορίζεται η υφισταμένη πραγματικότητα.

ΜΕΡΟΣ Β: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

6.1 Σχεδιασμός της έρευνας

Με τον ερευνητικό σχεδιασμό ορίστηκε ένα σημαντικό μέρος του αντικειμένου την παρούσας εργασίας ο οποίος περιλαμβάνει τον προσδιορισμό της γενικότερης κατάστασης που έχει δημιουργήσει η οικονομική κρίση στις κοινωνικές υπηρεσίες.

Σκοπός της παρούσας πτυχιακής εργασίας ορίζεται η διαπίστωση της επιρροής της οικονομικής κρίσης στις κοινωνικές δομές, στους επαγγελματίες κοινωνικούς λειτουργούς αυτών και στους αποδέκτες των υπηρεσιών του Δήμου Πατρέων.

Οι επιμέρους κατηγορίες στόχων του ερευνητικού πεδίου της εργασίας αφορούν ζητήματα όπως:

- Αν η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών.
- Αν η οικονομική κρίση έχει επιφέρει αρνητικές συνέπειες στο κράτος πρόνοιας.
- Ποιά η επίδραση που ασκεί η οικονομική κρίση στην καθημερινή ζωή των περιστατικών. Ποίες είναι οι επιπτώσεις που έχετε διακρίνει στα περιστατικά.
- Πόσο έχει επηρεάσει την ποιότητα των παρεχομένων υπηρεσιών η οικονομική κρίση.
- Αν έχουν υπάρξει περικοπές στους προϋπολογισμούς των υπηρεσιών και σε ποιο βαθμό έχουν επηρεάσει την αποδοτικότητα των επαγγελματιών κοινωνικών λειτουργών.

Σύμμαχος στην ερευνητική προσπάθεια στάθηκε το πρώτο μέρος της εργασίας που αφορά την ερευνητική και βιβλιογραφική ανασκόπηση σε ζητήματα που αφορούν την ικανοποίηση των ατόμων τόσο σε εκπαιδευτικές

διαδικασίες-ερευνητικά περιβάλλοντα αλλά και σε εργασιακούς χώρους γενικότερα.

Με την συμβολή της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, πάρθηκε η απόφαση από τους μετέχοντες, να γίνει κατασκευή ερωτηματολογίου και η ανάληψη δειγμάτων με την μορφή των ποσοτικών στοιχείων που θα συνέβαλε στην καλύτερη και ομαλότερη διεξαγωγή και παρουσίαση του ερευνητικού πλαισίου που σκοπεύει να πραγματοποιήσει η παρούσα εργασία για τις κοινωνικές υπηρεσίες από εργαζόμενους σε αυτές στην Ελλάδα και συγκεκριμένα στην Πάτρα.

Η έρευνα διενεργήθηκε με την αποστολή και την επιτόπια συμπλήρωση ερωτηματολογίων σε υπηρεσίες για ΑμεΑ (Μέριμνα-Θεραπευτικό Παιδαγωγικό Κέντρο), σε υπηρεσίες για ηλικιωμένους (Κ.Α.Π.Η.), σε υπηρεσίες ψυχικής υγείας (Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής και ερευνών –Παράρτημα Πάτρας, Κέντρο Ψυχικής υγείας Γ.Ν. Πατρών “Άγιος Ανδρέας”), σε υπηρεσίες του Δήμου (Τράπεζα Τροφίμων, Περιφέρεια, Τμήμα Κοινωνικής Πρόνοιας του Δήμου Πατρέων), σε υπηρεσίες παραβατικότητας (Κοινωνική Υπηρεσία Φυλακών Αγίου Στεφάνου), σε υπηρεσίες κοινωνικής υποστήριξης (Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.), Γιατροί του κόσμου- Παράρτημα Πάτρας,) και τέλος σε υπηρεσίες προστασίας παιδιού (Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων). Οι εργαζόμενοι απαντούν σε ένα σύνολο ερωτήσεων και με αυτόν των τρόπο παρέχεται στους εκπονειτές της παρούσας εργασίας το σύνολο των στοιχείων που θα προωθηθούν προς ανάλυση.

Για την εγκυρότητα παρόλα αυτά των αποτελεσμάτων μιας ερευνητικής διαδικασίας απαιτείται ένας ικανοποιητικός αριθμός παρατηρήσεων, για το λόγο αυτό και συλλέχθηκαν περί των 16 ερωτηματολογίων, τα οποία αποτέλεσαν επίσης και το **δείγμα** της ερευνητικής διαδικασίας. Ο **πληθυσμός** της έρευνας αποτελείται από τις κοινωνικές υπηρεσίες του Δήμου Πατρέων, οι οποίες στελεχώνονται από κοινωνικούς λειτουργούς.

Ο **χρόνος** διεξαγωγής της έρευνας αποκρίνεται στο χρονικό διάστημα από 20 Ιουλίου 2015 έως και 3 Αυγούστου 2015.

Ο **τόπος** διεξαγωγής της έρευνας έλαβε χώρα στις κοινωνικές υπηρεσίες της πόλης της Πάτρας όπως αυτές διατυπώθηκαν ανωτέρω.

Η δειγματολογική έρευνα καταβλήθηκε με ανώνυμη διαδικασία ώστε να υπάρξει η δυνατότητα όσο το δυνατόν πιο αληθινών και πραγματικών

απαντήσεων από τους ερωτώμενους επαγγελματίες κοινωνικούς λειτουργούς. Παρακάτω παρουσιάζονται τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της μεθόδου της παρούσας έρευνας.

Πλεονεκτήματα

- Μικρότερο κόστος.
- Λιγότερος χρόνος συγκριτικά με την κλασική μέθοδο (ερωτηματολόγια ανοιχτού τύπου) .
- Παρέχει τη δυνατότητα τήρησης του απορρήτου.

Μειονεκτήματα

- Χαμηλό ποσοστό απόκρισης συγκριτικά με το μέσο που επιλέξαμε να το εκθέσουμε.
- Δεν ασκείται έλεγχος από τον ερευνητή.
- Πιθανές παρερμηνείες των ερωτήσεων.
- Απώλεια χρόνου.

6.2 Σχεδιασμός ερωτηματολογίου-φόρμας

Το ερευνητικό εργαλείο που επιλέχθηκε για την εκπόνηση της έρευνας ήταν το ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις κλειστού τύπου. Η σωστή διαμόρφωση και κατασκευή του ερωτηματολογίου απαιτεί τα παρακάτω βήματα:

- Απόφαση σχετικά με τους στόχους-σκοπούς της μελέτης, ποιές είναι οι κατευθύνσεις και οι προσδοκίες του ερευνητικού μέρους.
- Κατανόηση του θέματος.
- Προσδιορισμός απαραίτητων περιγραφικών πληροφοριών, τα στοιχεία που προσδιορίζουν το δείγμα μας(φύλο, ηλικία, πόλη).
- Διαμόρφωση υποθέσεων, υποθέσεις που προήρθαν από την βιβλιογραφική ανασκόπηση.
- Πληροφορίες, σχετικά με το πληθυσμό και το δείγμα.

6.3 Επιλογή δείγματος- Ανάλυση δεδομένων

Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε ήταν η απλή τυχαία δειγματοληψία με τα εξής χαρακτηριστικά:

- Τα άτομα του δείγματος επελέχθησαν από την ευρύτερη ομάδα του αντίστοιχου πληθυσμού.
- Κάθε ερωτώμενος έχει τις ίδιες πιθανότητες επιλογής.
- Τα υποκείμενα του δείγματος διέπονται από παρεμφερή γνωρίσματα με εκείνα του πληθυσμού.

Το δείγμα της ερευνητικής διαδικασίας αποτελείται από 16 κοινωνικούς λειτουργούς, οι οποίοι στελεχώνουν διαφορές κοινωνικές υπηρεσίες του Δήμου Πατρών όπως αυτές αναφέρθηκαν παραπάνω.

Για την όσο το δυνατόν σωστότερη αποτύπωση των αποτελεσμάτων που λάβαμε από τους εργαζόμενους που απάντησαν στην έρευνα θα έπρεπε να επιλεγεί ένα λογισμικό που να ανταποκρίνεται στην ανάγκες της ερευνητικής προσπάθειας των μελετητών του θέματος. Το εργαλείο ανάλυσης δεδομένων Statistical Packet for Social Sciences (SPSS) 17 αποτέλεσε την πρώτη επιλογή ανάμεσα σε άλλα λογισμικά, όπως το excel και το matlab, λόγω της συνάφειάς του με την σχολή αναφοράς και το θέμα της παρούσας εργασίας.

Στην στατιστική ανάλυση περιλαμβάνονται στατιστικά διαγράμματα για την κάθε ερώτηση που περιλαμβάνεται στο ερωτηματολόγιο και το ποσοστό επί τις εκατό που λαμβάνει η κάθε απάντηση για κάθε δεδομένη ερώτηση.

Προτάσεις για μελλοντική έρευνα:

- Ποσοτική Έρευνα με Μεγαλύτερο δείγμα.
- Να πραγματοποιηθεί η ίδια έρευνα σε άλλες πόλεις της Ελλάδας.

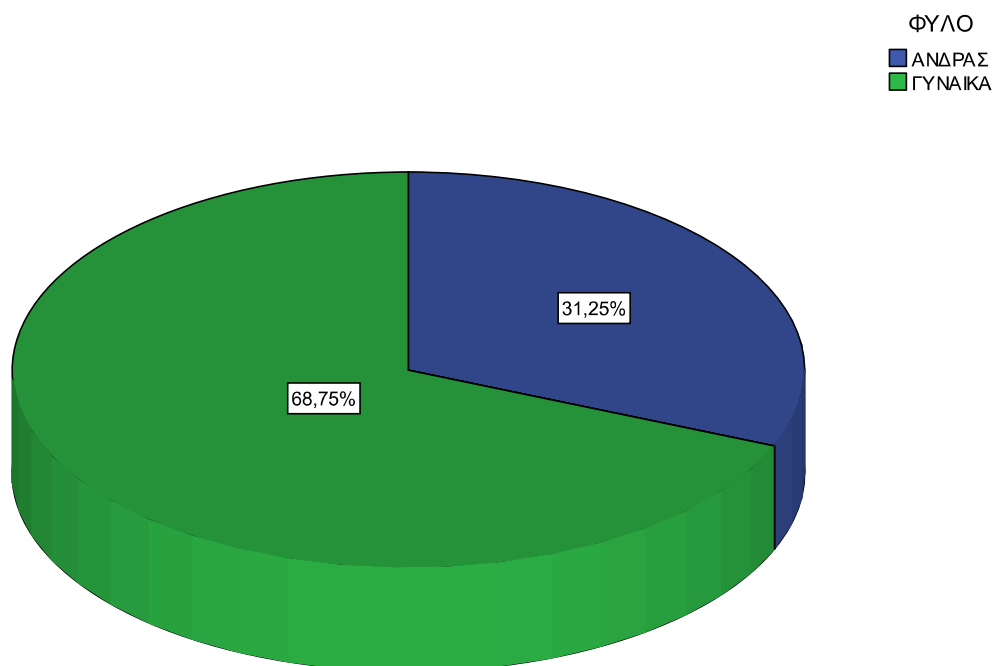
- Να γίνει για το ίδιο ερευνητικό θέμα η αντίστοιχη έρευνα, σε βάθος χρόνου και να επέλθει η σύγκριση αυτών.
- Να εκπονηθεί η ίδια έρευνα χρησιμοποιώντας τη μέθοδο των συνεντεύξεων ή/και της παρατήρησης από το εκάστοτε δείγμα.
- Ο πληθυσμός της έρευνας να αποτελείται από εξυπηρετούμενους των κοινωνικών υπηρεσιών.
- Να γίνει μια έρευνα αξιολόγησης των παρεχόμενων υπηρεσιών από εξωτερικό αξιολογητή.
- Να πραγματοποιηθεί μια παρόμοια έρευνα στις χώρες της Νότιας και της Βόρειας Ευρώπης με συνεργασία των σχολών της Κοινωνικής Εργασίας.
- Να δημιουργηθεί η ίδια έρευνα, διαφοροποιώντας το θεωρητικό υπόβαθρο, περιλαμβάνοντας τη μελέτη για το κράτος πρόνοιας των σκανδιναβικών χωρών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

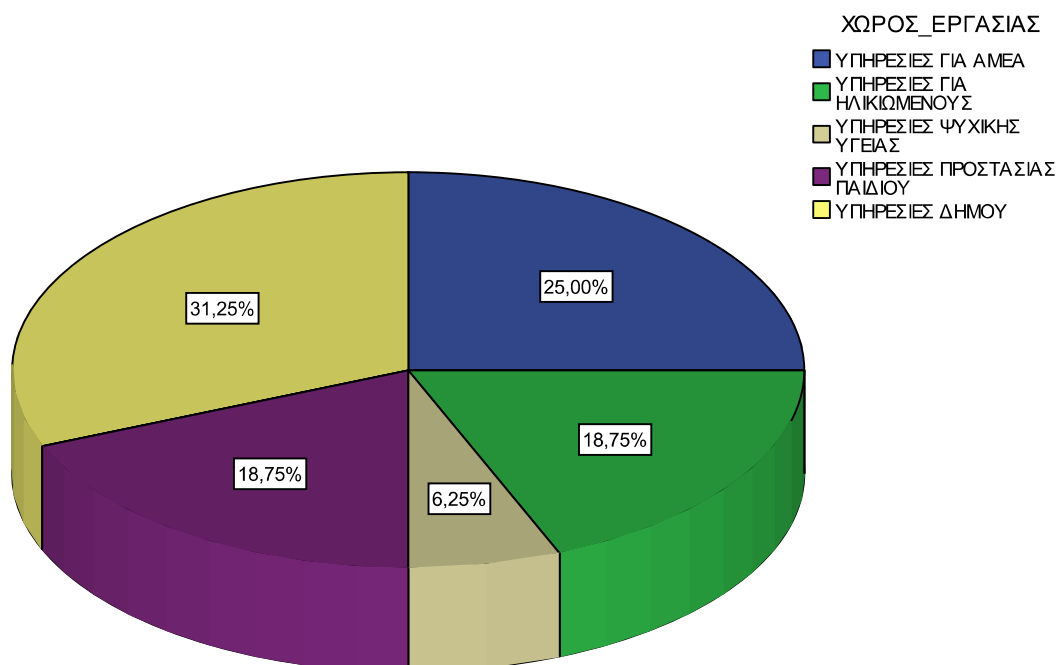
7.1. Αποτελέσματα της έρευνας

Διάγραμμα 1 :
Φύλο.

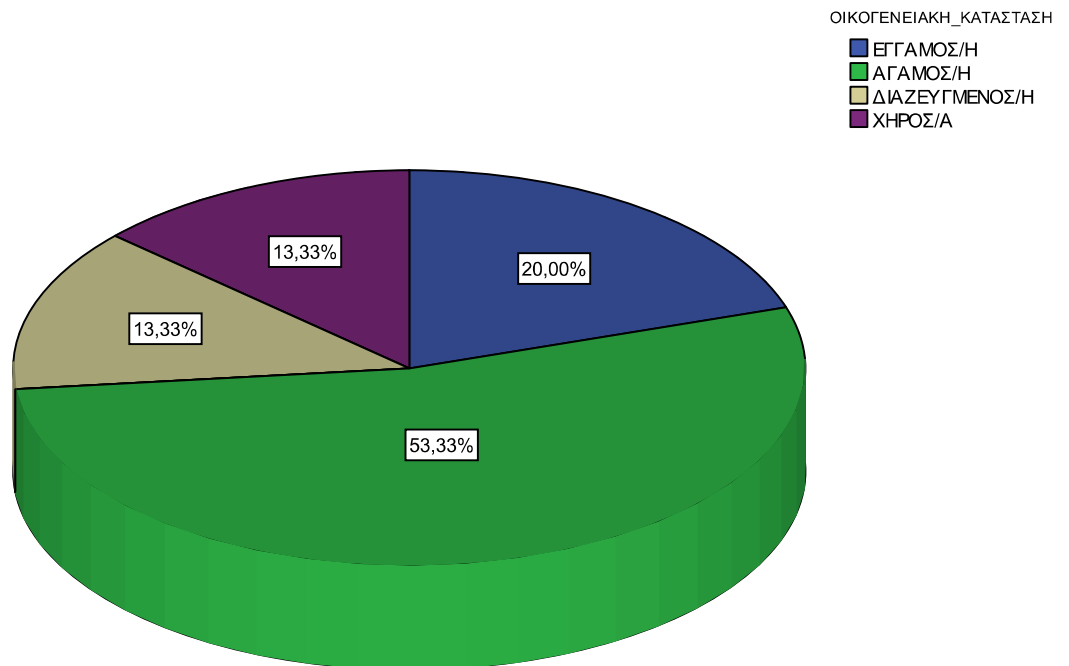
Η παρούσα ερευνητική προσπάθεια ξεκινά με τον προσδιορισμό του φύλου των ατόμων του δείγματος μας. Το 68,75% αποτελούντο από γυναίκες και το υπόλοιπο 32,25% από άνδρες.

Διάγραμμα 2: Χώρος εργασίας.

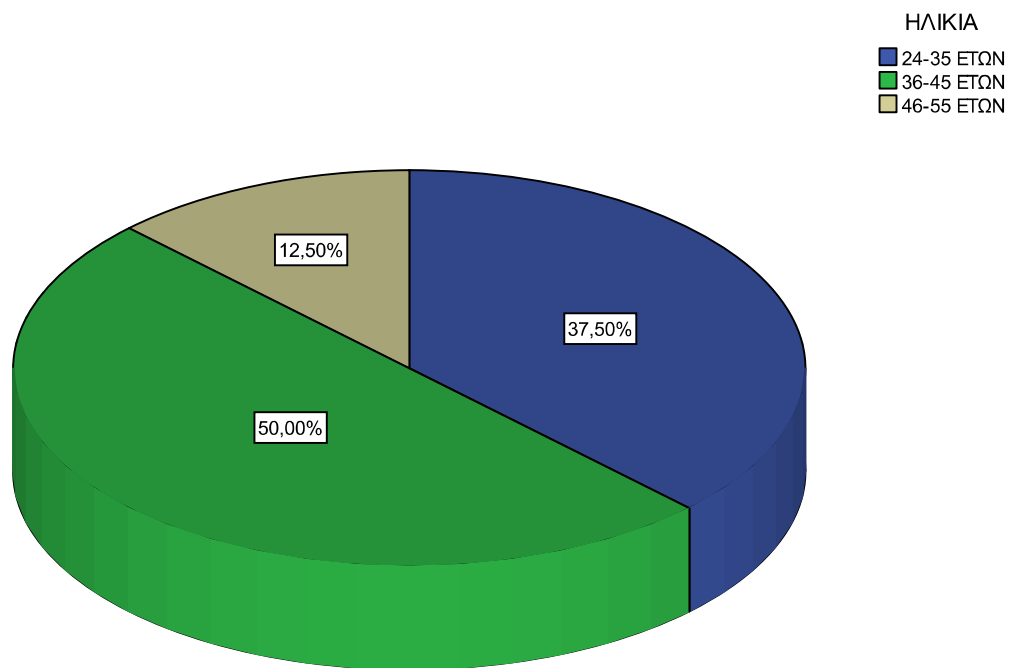
Ακολούθως προσπαθήσαμε να προσδιορίσουμε τα ποσοστά όσον αφορά των χώρο που εργάζονται τα άτομα του δείγματος μας. Το 25% απασχολούνται σε ιδρύματα και υπηρεσίες για ΑΜΕΑ. Το 18,75% σε υπηρεσίες φροντίδας ηλικιωμένων όπως και με το ίδιο ποσοστό είχαμε και άτομα που εργάζονταν σε υπηρεσίες με μέριμνα το παιδί. Το 6,25% απασχολούνται σε ιδρύματα ψυχικής υγείας και τέλος το 31,25% του δείγματος μας εργαζόταν σε δημοτικές υπηρεσίες.

Διάγραμμα 3: Οικογενειακή κατάσταση.

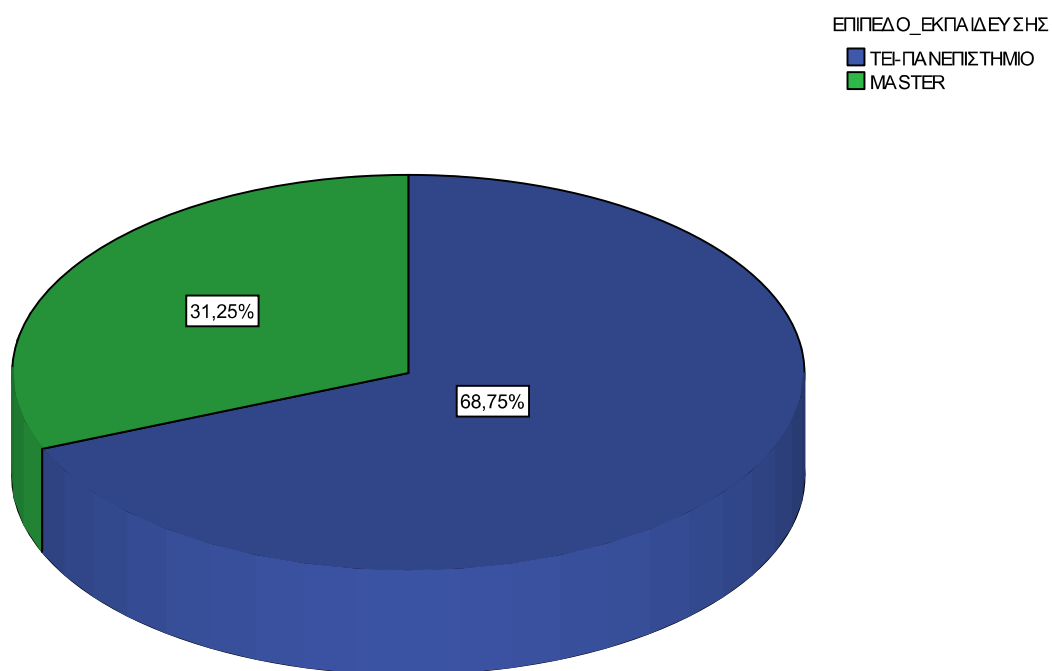
Όσον αφορά την οικογενειακή κατάσταση των ερωτώμενων το 20% ήταν έγγαμος/η, το 53,33% άγαμος/η, το 13,3% διαζευγμένος/η όπως και τα άτομα που ήταν χήρος/α.

Διάγραμμα 4: Ηλικία.

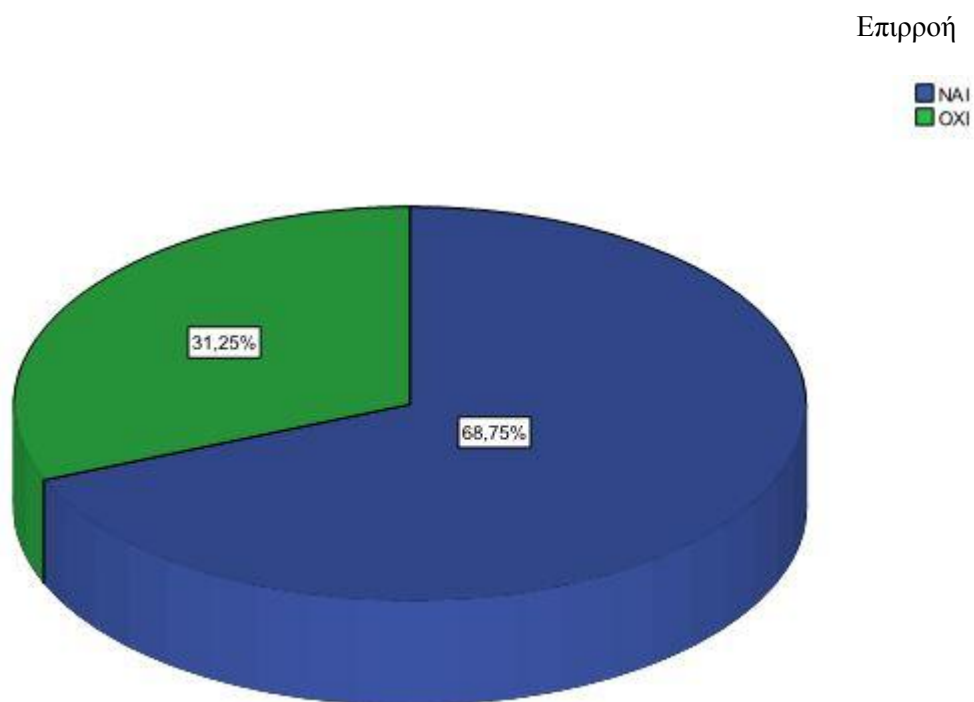
Η ηλικιακή διάρθρωση του δείγματος μας ήταν 37,50% άτομα ηλικίας 24-35 ετών, 50% άτομα από 36 έως 45 ετών και τέλος τα άτομα που ήταν πάνω από 46 έως 55 ετών ήταν το 12,50% του δείγματος μας.

Διάγραμμα 5: Επίπεδο εκπαίδευσης.

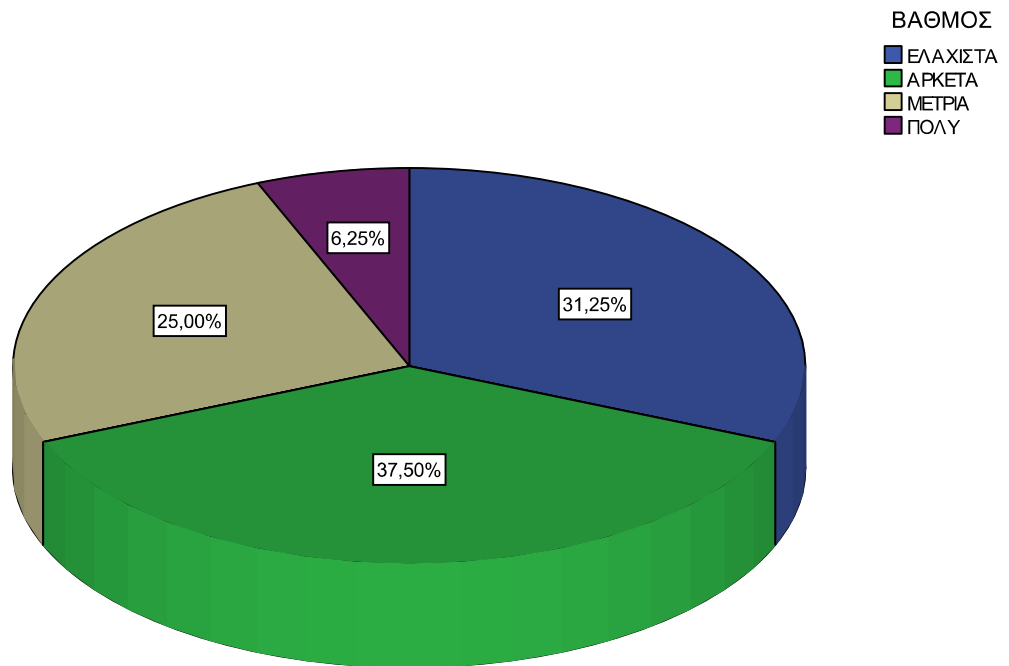
Στην συνέχεια έγινε προσπάθεια προσδιορισμού του επιπέδου εκπαίδευσης του δείγματος μας, το 68,75% είναι απόφοιτοι ΑΕΙ ή ΤΕΙ και το 31,25% είχα τίτλο μεταπτυχιακού διπλώματος.

Διάγραμμα 6: Θεωρείτε πως η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών στην Υπηρεσία σας;

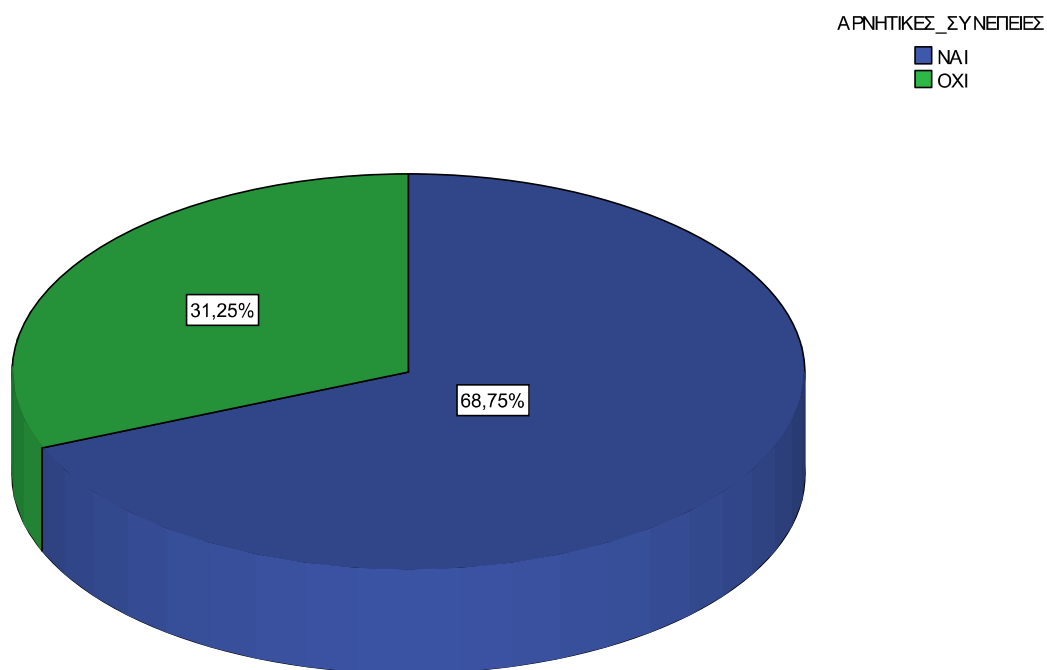
Στο ερώτημα αν πιστεύουν ότι έχει επηρεαστεί η παροχή κοινωνικών υπηρεσιών από την οικονομική κρίση την υπηρεσία που εργάζονται, το 68,75% απάντησε καταφατικά και το 31,25% αρνητικά.

Διάγραμμα 7: Σε ποιο βαθμό; (Αφορά όσους απάντησαν θετικά στα παραπάνω ερώτημα).

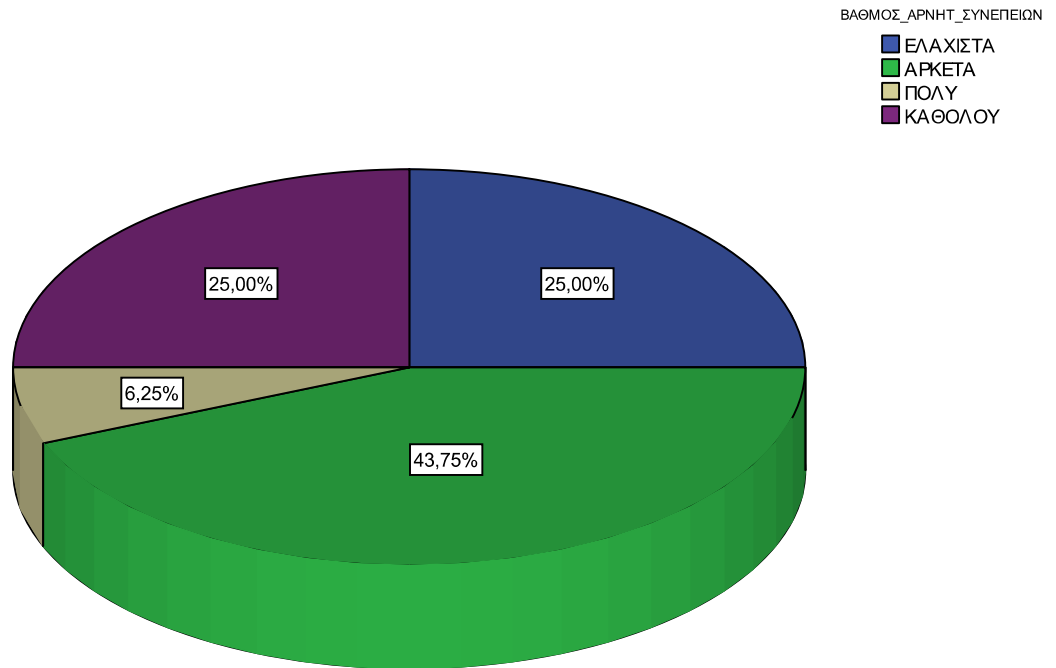
Σε συνέχεια του προηγούμενου ερωτήματος για τον προσδιορισμό του βαθμού επηρεασμού το 31,25% πιστεύει ελάχιστα , το 37,5% αρκετά ,το 25% μέτρια και το 6,25% πολύ.

Διάγραμμα 8: Θεωρείτε πως η οικονομική κρίση έχει επιφέρει αρνητικές συνέπειες στο κράτος πρόνοιας;

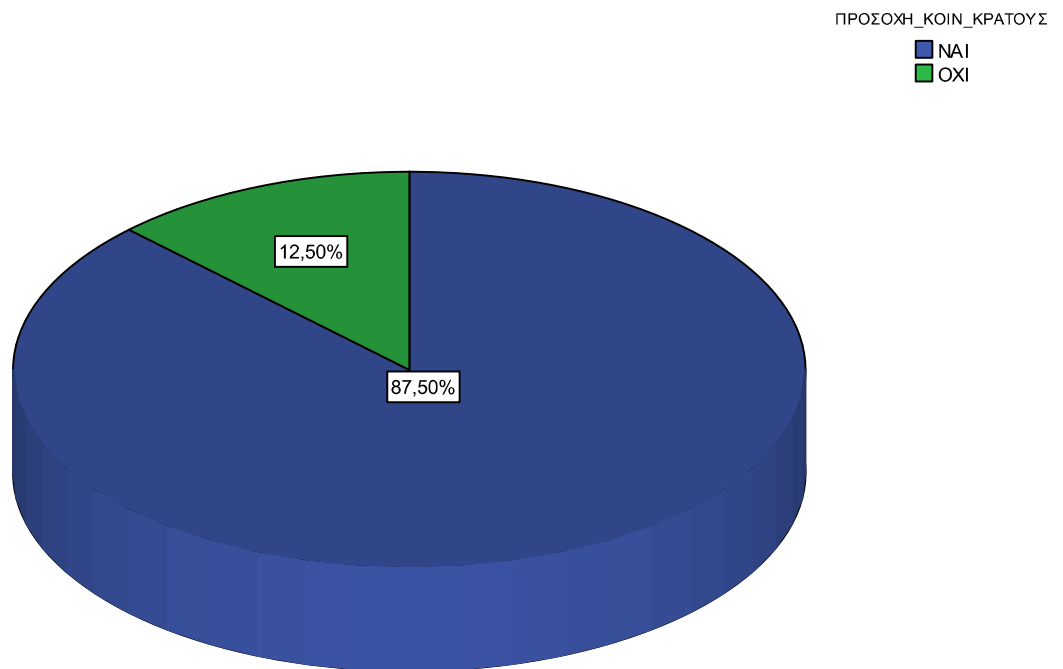
Για τις επιπτώσεις στο κοινωνικό κράτος λόγω οικονομική κρίσης το 68,75% ανέφερε ότι υπάρχουν και το 31,25% πως δεν υπάρχουν.

Διάγραμμα 9: Σε ποιο βαθμό; (Αφορά όσους απάντησαν θετικά στην παραπάνω ερώτηση).

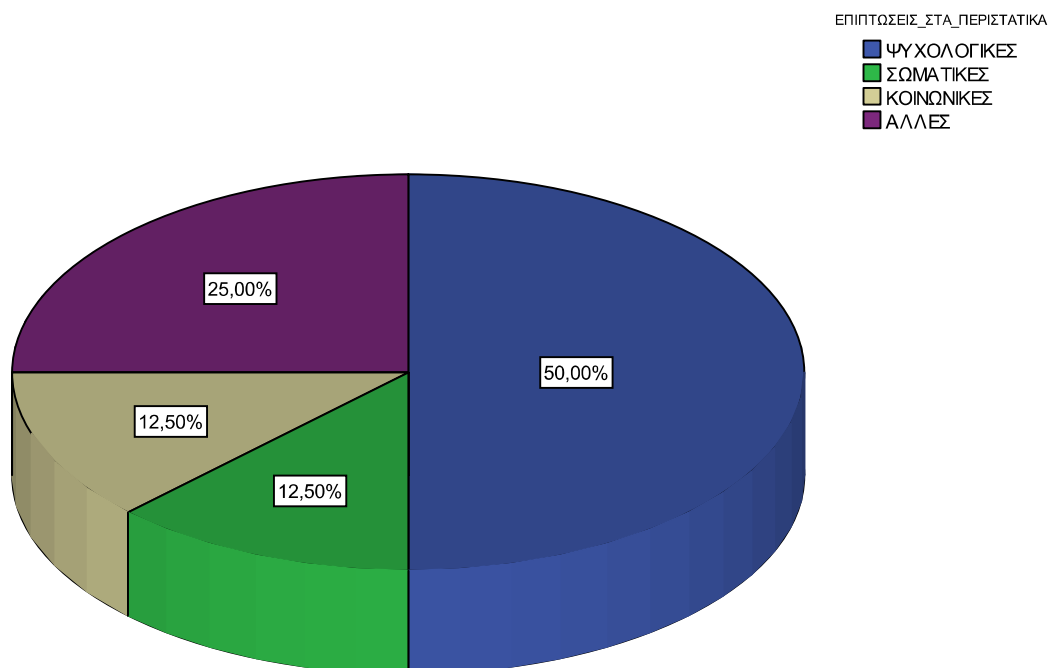
Σε συνέχεια του προηγούμενου ερωτήματος για το βαθμό των επιπτώσεων το 25% ανέφερε ελάχιστα, το 43,75% αρκετά, το 6,25% πολύ και το υπόλοιπο 25% καθόλου.

Διάγραμμα 10: Θεωρείτε πως ως απόρροια της οικονομικής κρίσης θα πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη προσοχή στην κοινωνική πολιτική από το κράτος;

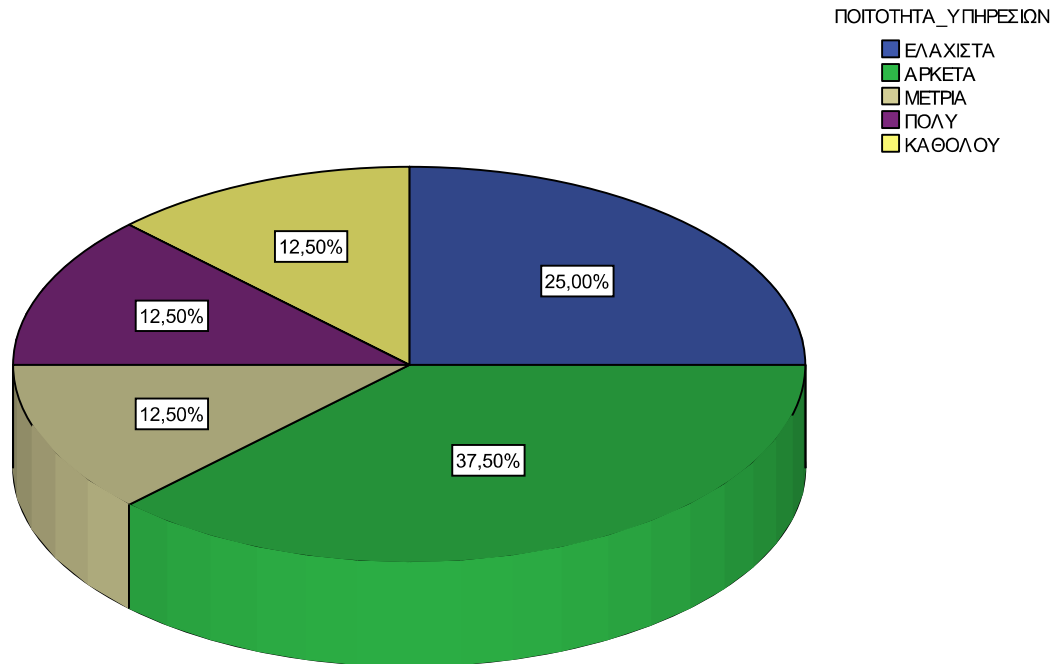
Λόγω της οικονομικής κρίσης το 87,50% πως πρέπει να αυξηθεί η προσοχή του κοινωνικού κράτους και το 12,50% πως δεν υπάρχει λόγος.

Διάγραμμα 11: Ποιές είναι οι επιπτώσεις που έχετε διακρίνει στα περιστατικά σας;

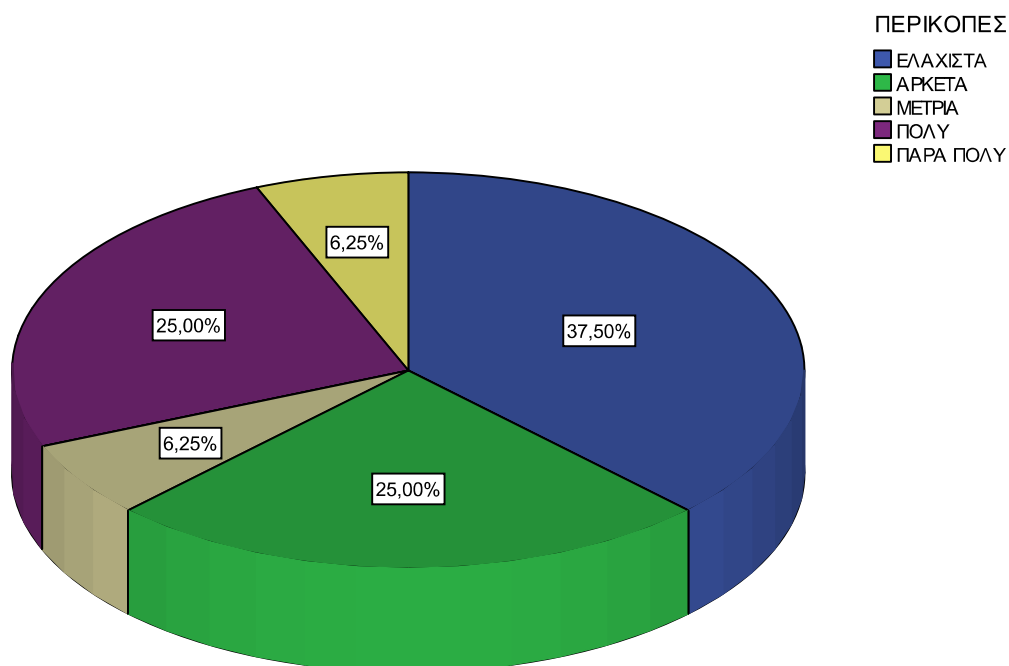
Στο ερώτημα για τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στα περιστατικά που αντιμετωπίζουν το 50% ανέφερε ψυχολογικούς παράγοντες , το 12,50% σωματικούς όπως και τις κοινωνικές και το 25% ανέφερε διάφορες συνέπειες.

Διάγραμμα 12: Πόσο έχει επηρεάσει την ποιότητα των παρεχομένων υπηρεσιών η οικονομική κρίση;

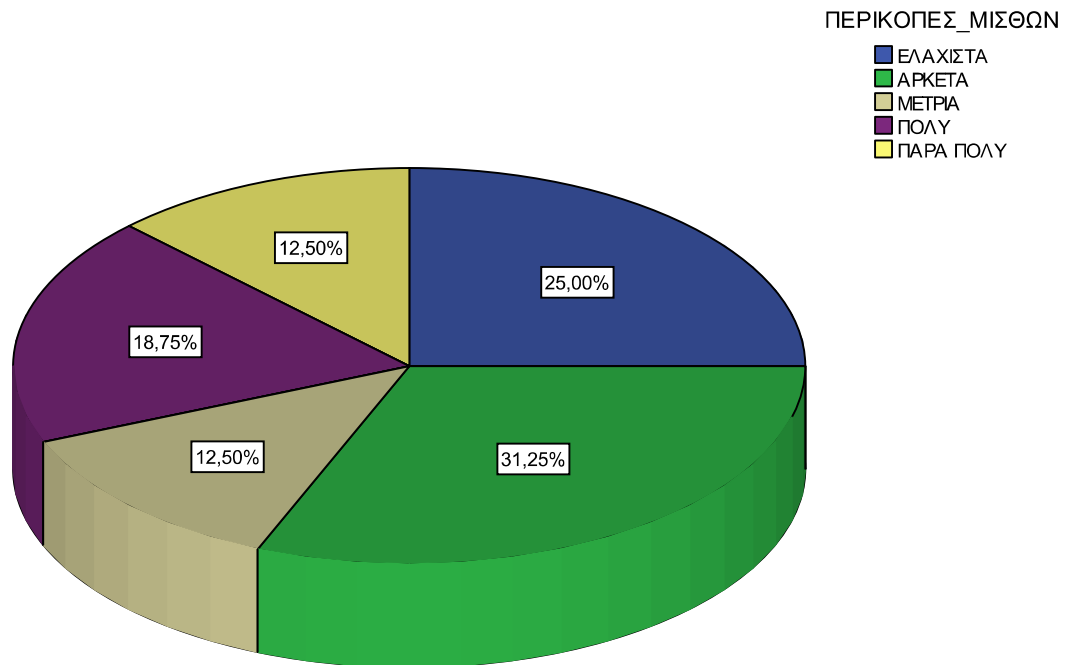
Στο ερώτημα αν η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει την ποιότητα των υπηρεσιών, το 25% ανέφερε ελάχιστα, το 37,50% αρκετά, το 12,50% μέτρια όπως με το ίδιο ποσοστό πήραμε απαντήσεις για το πολύ και το καθόλου.

Διάγραμμα 13: Έχετε διακρίνει περικοπές στους προϋπολογισμούς της Υπηρεσίας στην οποία εργάζεστε;

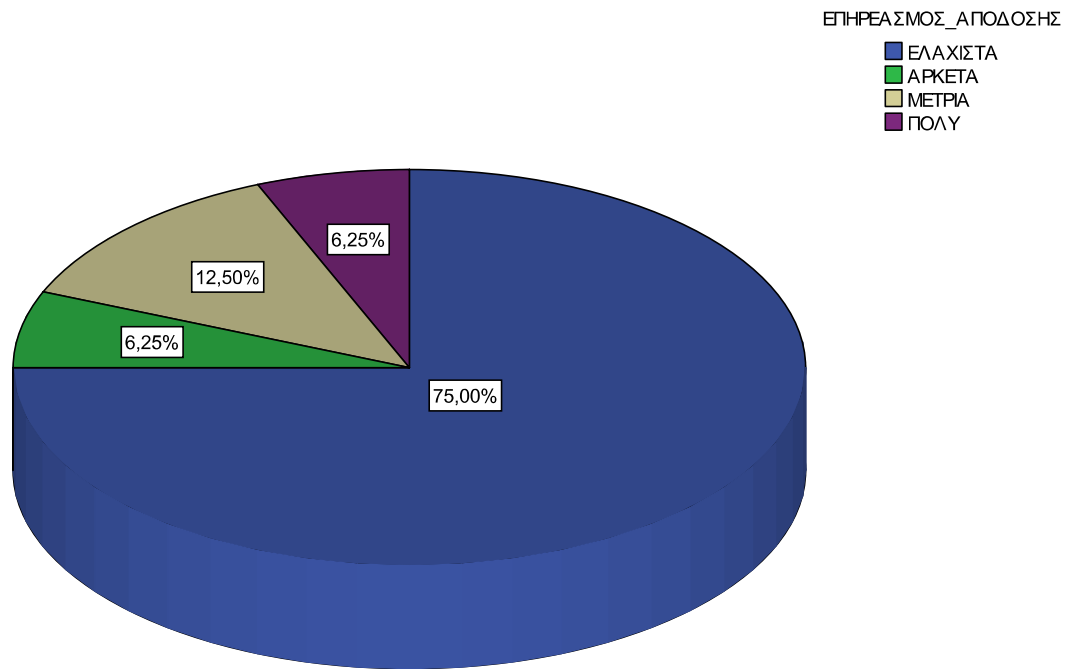
Όσον αφορά τις περικοπές στο προϋπολογισμό στην υπηρεσία που εργάζονται λόγω οικονομικής κρίσης, το 37,50% ανέφερε ελάχιστες, το 25% αρκετές, το 6,25% μέτριες, το 25% πολλές και το υπόλοιπο 6,25% πάρα πολλές.

Διάγραμμα 14: Είχατε περικοπές στους μισθούς σας;

Για τις περικοπές στους μισθούς λόγω οικονομικής κρίσης το 25% ανέφερε ελάχιστες, το 31,25% αρκετές, το 12,50% μέτριες, το 18,75% πολλές και το 12,50% πάρα πολλές.

Διάγραμμα 15: Σε περίπτωση μείωσης του μισθού σας αυτό έχει επηρεάσει ή θα επηρέαζε την απόδοσή σας στην εργασία;

Τέλος, ρωτήθηκαν αν η περικοπή του μισθού τους έχει επηρεάσει την απόδοσή τους, το 75% ανέφερε ελάχιστα, το 6,25% αρκετά και πολύ και το 12,50% μέτρια.

7.2 Συμπεράσματα έρευνας

Στην έρευνά μας παρατηρήθηκε ότι οι περισσότεροι ερωτώμενοι του δείγματός μας ήταν γυναίκες σε ποσοστό 68,75% , ενώ οι άνδρες αντιπροσώπευσαν το 31,25%. Όλοι οι συμμετέχοντες προέρχονταν από κοινωνικές υπηρεσίες του Δήμου Πατρεών, με την μεγαλύτερη συχνότητα του δείγματός μας να συγκεντρώνεται στις Υπηρεσίες του Δήμου σε ποσοστό 31,25%. Ακόμα, από το δείγμα μας η πλειονότητα των ερωτηθέντων ήταν άγαμοι/ες (53,33%) με την πληθώρα των συμμετεχόντων της έρευνας να ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα των 36-45 ετών (50,00%). Το επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτώμενων κατά το μεγαλύτερο ποσοστό ήταν απόφοιτοι ΤΕΙ-Πανεπιστήμιου φτάνοντας στο 68,75%. Το 68,75% του δείγματός μας θεωρεί πως οι κοινωνικές υπηρεσίες έχουν επηρεαστεί σε σημαντικό βαθμό, όσον αφορά τις παροχές τους, μετά την έναρξη της οικονομικής κρίσης, με την τιμή "αρκετά" να φτάνει στο 37,50%. Επίσης, το 68,75% απάντησε πως η οικονομική κρίση έχει επιφέρει αρνητικές συνέπειες στο κράτος πρόνοιας, με το βαθμό "αρκετά" να φτάνει στο 43,75%. Η συντριπτική πλειοψηφία (87,50%) ανέφερε ότι λόγω της κρίσης πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη βαρύτητα στην κοινωνική πολιτική από το κράτος. Οι ψυχολογικές επιπτώσεις είναι η κύρια συνέπεια που συναντούν οι ερωτώμενοι κοινωνικοί λειτουργοί ως απόρροια της οικονομικής κρίσης, αγγίζοντας το 50,00%. Η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών έχει επηρεαστεί αρκετά. Οι περικοπές των προϋπολογισμών στις υπηρεσίες που εργάζονται δεν είναι σημαντικές, αφού οι περισσότεροι ερωτώμενοι (το 37,50%) τις χαρακτήρισαν "ελάχιστες". Σε αντίθεση με τους προϋπολογισμούς των υπηρεσιών, οι μισθοί των επαγγελματιών περικόπηκαν αρκετά (31,25%). Παρόλα αυτά η μείωση των μισθών τους δεν έχει επηρεάσει την απόδοσή τους, αφού η πλειονότητα των επαγγελματιών (75,00%) απάντησε ότι ο βαθμός επιρροής της μείωσης αυτής είναι "ελάχιστος".

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII

8.1 Συμπεράσματα και Προτάσεις

Η επιρροή της οικονομικής ύφεσης καθίσταται εμφανής σε όλες τις πτυχές της κοινωνίας και συνεπακόλουθα στην καθημερινότητα των ατόμων που την απαρτίζουν. Το κράτος πρόνοιας, ως δομή κοινωνικής πολιτικής της κάθε χώρας, κατέχει εξέχοντα ρόλο στο κοινωνικό σύνολο. Η διαμόρφωση και η ύπαρξή του οφείλονται στην εκάστοτε κρατική παρέμβαση, με απώτερο σκοπό την κάλυψη των αναγκών των ανθρώπων, ιδιαίτερα των ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων. Ωστόσο, οι συγκυρίες και οι συνθήκες γεγονότων και φαινομένων θέτουν νέες προϋποθέσεις για την υπόστασή του. Το κράτος πρόνοιας δηλαδή εξαρτάται πλήρως από την οικονομία των κρατών. Όπως αποδεικνύεται από τα ευρήματα της έρευνας που διεξήχθη, είναι απαραίτητο η κοινωνική πολιτική να αναδιαμορφωθεί προκειμένου να θέσει σε ουσιαστική εφαρμογή τις αρχές του κράτους πρόνοιας ώστε αυτό να ανταποκρίνεται στα εκάστοτε χαρακτηριστικά του. Επομένως η οικονομική κρίση έχει καθορίσει πλέον τις παροχές του. Παράλληλα τα είδη του προκύπτουν ως συνάρτηση της εκάστοτε δεσπόμενης πολιτικής ιδεολογίας. Οι μεταρρυθμίσεις τόσο στις αντίστοιχες μορφές του όσο και στον τρόπο εκδήλωσής του επηρεάζονται ως επί το πλείστον από την οικονομία, καθώς και την έννοια της αγοράς, σε τοπικό ακόμη και σε διεθνές επίπεδο. Αναμφίβολα λοιπόν, η σημερινή οικονομική ύφεση που βιώνει η Ελλάδα επηρεάζει αρνητικά τις παροχές του κράτους πρόνοιας, καθώς με την υφιστάμενη πολιτική που εφαρμόζεται κατακερματίζεται όλο το φάσμα των κοινωνικών υπηρεσιών γεγονός που διαφαίνεται και από την έρευνά μας. Η συντριπτική πλειοψηφία των κοινωνικών λειτουργών αναφέρει πως η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει αρνητικά την γενικότερη παροχή κοινωνικών υπηρεσιών στις δομές τους. Ειδικότερα έχει επηρεαστεί η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών τους.

Οι μεσογειακές χώρες (Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία) παρουσιάζουν πολλές ομοιότητες τόσο στην γεωγραφική τους θέση, όσο και στη

φύση της κοινωνικής τους πολιτικής, αφού και στις τέσσερις επικρατεί το «Νότιο μοντέλο κράτους Πρόνοιας». Οι παραπάνω χώρες έχουν κατηγορηθεί πολλάκις για το πελατειακό τους κράτος, την διαφθορά τους και τις σχέσεις διαπλοκής και παραοικονομίας που παρατηρούνται σε αυτές. Τα τελευταία χρόνια παρουσιάζουν μεγάλα δημοσιονομικά ελλείμματα, δημόσια χρέη και έρχονται αντιμέτωπες με την οικονομική κρίση. Έχει προκύψει ότι η χρηματοδότηση των υπηρεσιών κοινωνικού χαρακτήρα έχει μειωθεί εξαιρετικά κατά το πρόσφατο παρόν. Οι μειώσεις στους προϋπολογισμούς καθώς και στη μισθοδοσία αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα και σαφή ένδειξη ότι ο κοινωνικός τομέας έχει πληγεί από την δεσπόζουσα κατάσταση, ενώ καθίσταται επιτακτική η ανάγκη άμεσης διαφοροποίησης και μεταρρυθμίσεων σε όλους τους τομείς – θεμέλια της κάθε χώρας. Η οικονομική ύφεση οδηγεί τα κράτη πρόνοιας στον αυστηρό έλεγχο και την περικοπή των δαπανών τους για την υγεία, την παιδεία, την οικογενειακή και επιδοματική πολιτική και γενικά για την άσκηση της κοινωνικής τους πολιτικής. Αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης είναι το γεγονός ότι παρουσιάζεται όλο και πιο επιτακτική η ανάγκη εστίασης στην ουσία της κοινωνικής πολιτικής με κατεύθυνση την αντιμετώπιση των προβλημάτων. Οι συμμετέχοντες επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί της έρευνάς μας τονίζουν ότι το κράτος πρέπει να δώσει περισσότερη προσοχή στην κοινωνική πολιτική εστιάζοντας προς αυτή την κατεύθυνση

Οι αιτιακοί παράγοντες αυτής της οικονομικής κρίσης παρουσιάζονται τόσο στα εσωτερικά σφάλματα κάθε χώρας (π.χ. ο δημοσιονομικός εκτροχιασμός τους), όσο και στους εξωτερικούς παράγοντες που επικρατούν στην Ευρώπη (π.χ. η ακαταλληλότητα των μακροοικονομικών και δημοσιονομικών συνθηκών για τις μεσογειακές χώρες). Συνεπεία αυτής της υφεσιακής κατάστασης είναι ότι οι μεσογειακές χώρες παρουσιάζουν αποκλείσεις στα ποσοστά των ετήσιων ελλειμμάτων τους, αύξηση του δημόσιου χρέους τους, της ανεργίας και της φοροδιαφυγής. Επίσης, όπως προκύπτει και από την έρευνά μας επήλθαν περικοπές και στους προϋπολογισμούς των κοινωνικών υπηρεσιών σε σημαντικό βαθμό, καθώς επίσης και στους μισθούς των κοινωνικών λειτουργών αυτών. Επιπροσθέτως, διενεργούνται περικοπές στις μισθολογικές απολαβές των εργαζομένων, στο καθεστώς της εργασίας τους, στο συνταξιοδοτικό σύστημα, στο σύστημα υγείας καθώς και στο εκπαιδευτικό σύστημα. Ο τομέας της παραγωγής, της παραγωγικότητας και κατ' επέκταση της ανταγωνιστικότητας

παρουσιάζει φθίνουσα πορεία. Ακόμα και ο θεσμός της οικογένειας φαίνεται να επηρεάζεται αρνητικά. Πέραν όμως των οικονομικών επιπτώσεων, οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί αναφέρουν πως οι επιπτώσεις που παρατηρούν στα περιστατικά των υπηρεσιών τους είναι κυρίως ψυχολογικές, με τις κοινωνικές και τις σωματικές επιπτώσεις να ακολουθούν. Παρόλα αυτά, είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι το επάγγελμα της Κοινωνικής Εργασίας έχει θέσει τις κατάλληλες βάσεις για την αντιμετώπιση τέτοιου είδους καταστάσεων. Η έρευνα απέδειξε κατά σημαντική πλειοψηφία ότι η αποδοτικότητα των επαγγελματιών Κοινωνικών Λειτουργών δεν έχει επηρεαστεί από την οικονομική ύφεση, όσον αφορά στην παροχή υπηρεσιών προς τους εξυπηρετούμενους. Το εύρημα αυτό επισημαίνει ότι το συγκεκριμένο επάγγελμα θέτει ως πρωταρχικό στόχο την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και συνηγορεί για την προάσπιση και την ενίσχυσή της, ανεξάρτητα από την επίδραση ποικίλων παραγόντων.

Η οικονομική κρίση στην Ευρώπη ξεκίνησε με την διάλυση της αγοράς των στεγαστικών δανείων των τραπεζών της Αμερικής και της οικονομικής ανασφάλειας που δημιούργησαν στους πολίτες. Οι ενέργειες αυτές έχουν εμποδίσει την πρόοδο της οικονομίας και της κοινωνίας προκαλώντας προβλήματα στα εισοδήματα, στις συνθήκες διαβίωσης και στην κοινωνική πολιτική κάθε κράτους. Η οικονομική κρίση του 2008 βρίσκεται ακόμη σε εξέλιξη. Η πολιτική δημοσιονομικής επέκτασης που ακολουθήθηκε για την αντιμετώπιση της κρίσης οδήγησε στην επιδείνωση της οικονομίας πολλών χωρών, όπως η Ελλάδα. Συγκεκριμένα, στις νοτιοευρωπαϊκές χώρες δημιουργήθηκαν μεγάλα δημοσιονομικά ελλείμματα. Τα ευρωπαϊκά κράτη στην προσπάθειά τους να λύσουν αυτά τα προβλήματα έλαβαν μέτρα τα οποία όμως επιβαρύνουν κάποιες κοινωνικές τάξεις περισσότερο από άλλες. Κάθε ευρωπαϊκό κράτος ακολουθεί τις δικές του πολιτικές για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης οι οποίες εξαρτώνται από τις διάφορες κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές καταστάσεις που επικρατούν κάθε φορά. Η συνεχόμενη αύξηση της φτώχειας και των κοινωνικών ανισοτήτων δημιουργούν την ανάγκη ύπαρξης κοινωνικής πολιτικής στα κράτη, καθώς και την ενίσχυση του κράτους πρόνοιας με σκοπό την κάλυψη των αναγκών των ατόμων, ιδιαίτερα των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού. Τα δικαιώματα στην δωρεάν εκπαίδευση, στην δωρεάν στέγαση, στην κοινωνική ασφάλιση και στην υγειονομική περίθαλψη δείχνουν πως το

κράτος ενδιαφέρεται για τους πολίτες του και θέτει ως βασικό στόχο την ευημερία τους.

Η επιστήμη της Κοινωνικής Εργασίας διαμορφώθηκε σταδιακά σε ένα ολοκληρωμένο επάγγελμα με την αντίστοιχη ιδεολογία, δεοντολογία και επιστημονικό περιεχόμενο. Κατά την εξέλιξή της θεμελιώθηκε με τις ανθρώπινες αξίες και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η δράση της εντοπίζεται αρχικά σε περιόδους κοινωνικών συνθηκών, οι οποίες δυσχεραίνουν την επιβίωση των ατόμων όπως παραδείγματος χάριν η υπάρχουσα οικονομική κρίση. Στην σημερινή εποχή, η Κοινωνική Εργασία έχει λάβει πλέον συγκεκριμένη μορφή. Παρά ταύτα, τα σύγχρονα κοινωνικά – οικονομικά – πολιτικά δεδομένα επηρεάζουν τον συγκεκριμένο κλάδο. Οι Κοινωνικοί Λειτουργοί καλούνται να ανταποκριθούν στις επιταγές της πραγματικότητας, με την οικονομική κρίση να επιδρά τόσο στους ανθρώπους όσο και στις κοινωνικές δομές, ακόμη και στους επαγγελματίες, όπως παρατηρήθηκε και στην έρευνά μας. . Ωστόσο, οι αρχές και αξίες αποτελούν τα κατάλληλα εφόδια για την αντιμετώπιση οποιωνδήποτε δυσκολιών και διλημάτων, που ανασύρονται στην επιφάνεια, χωρίς να διαφοροποιούνται και να καθορίζονται από την περιρρέουσα ατμόσφαιρα της οικονομικής ύφεσης. Από τα αποτελέσματα της έρευνάς μας προκύπτει ότι η οικονομική ύφεση έχει επιφέρει αρνητικές συνέπειες σε προσωπικό επίπεδο, σε επίπεδο κοινωνικών παροχών, αλλά και στους επαγγελματίες κοινωνικούς λειτουργούς μέσω των μισθολογικών μειώσεων και όχι μόνο. Μολαταύτα, παρατηρείται ότι η απόδοση των κοινωνικών λειτουργών φαίνεται να επηρεάζεται ελάχιστα από αυτή την κοινωνικοοικονομική κατάσταση γεγονός που οφείλεται μάλλον στην προσήλωση των επαγγελματιών στις αρχές και τις αξίες του επαγγέλματος της κοινωνικής εργασίας.

Οι μεσογειακές χώρες ασφυκτιούν μέσα στη δύνη της οικονομικής τους εξαθλίωσης, παρουσιάζοντας την επιτακτική ανάγκη εξόδου από την οικονομική αυτή κρίση. Οι ίδιες οφείλουν να κινηθούν προς την κατεύθυνση αυτή διορθώνοντας τα δικά τους εσωτερικά ατοπήματα μέσω του εξορθολογισμού των κρατικών τους δαπανών και της διαφάνειας. Ωστόσο, προς την ίδια κατεύθυνση οφείλει να κινηθεί και η Ευρωπαϊκή Ένωση εστιάζοντας στην ουσία του κράτους πρόνοιας και δημιουργώντας ένα ισομερές αναπτυξιακό πρότυπο παραγωγικότητας και ανάπτυξης που θα προωθεί και θα διαφυλάσσει την αναδιανομή των πόρων, συνθλίβοντας το υπάρχον μοντέλο της άνισης

ανάπτυξης. Σε ένα κράτος είναι απαραίτητη η συνεργασία ανάμεσα στην οικονομική και κοινωνική πολιτική προκειμένου να αναπτυχθεί η οικονομία και να διασφαλιστεί η κοινωνική προστασία των πολιτών. Η αλλαγή του πολιτικού συστήματος, δηλαδή η μετατροπή της οικονομίας της αγοράς σε οικονομία της αλληλεγγύης θα επιφέρει στο κράτος δεσμούς αλληλεγγύης, συνεργασίας, εμπιστοσύνης καθώς και πολιτικές ανάπτυξης της οικονομίας.

Αδιαμφισβήτητα, το κράτος πρόνοιας τόσο στην Ελλάδα όσο και στις χώρες της Μεσογείου, υπόκειται στις συνέπειες της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Η αντιμετώπιση της προκειμένης κατάστασης απαιτεί την συνεργασία κυβερνητικών και πολιτικών παραγόντων καθώς και των ατόμων. Η κρατική παρέμβαση επιβάλλεται να ενισχυθεί μέσω των κατάλληλων στρατηγικών της κοινωνικής πολιτικής. Σε αυτό το σημείο είναι αναγκαίο να προκύψει αναδιάρθρωση «εκ των έσω» ούτως ώστε να καλύπτονται οι ανάγκες των ατόμων. Ουσιαστικά, γίνεται λόγος για διαφοροποίηση στα θεμέλια της επικρατούσης πολιτικής ιδεολογίας και αντίληψης. Επιβάλλονται αλλαγές σε τομείς όπως η νομοθεσία, αλλά και στη διαχείριση των κοινωνικών φορέων. Ωστόσο, οι αντίστοιχες μεταρρυθμίσεις χρήζουν ενίσχυσής τους από εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό. Η αρωγή της Κοινωνικής Εργασίας και των επαγγελματιών Κοινωνικών Λειτουργών, καθίσταται εξαιρετικά σημαντική. Με τον τρόπο αυτό, οι ανάγκες των ανθρώπων γίνονται περισσότερο κατανοητές. Η επίλυση και ο σχεδιασμός της ανάλογης δράσης και παρέμβασης αποκτά νέες προοπτικές και προϋποθέσεις, καθώς και πιο ουσιώδεις σκοπούς και στόχους. Παράλληλα υιοθετείται η ανθρωπιστική προσέγγιση και απομακρύνεται η τεχνοκρατική αντίληψη. Δίδεται έμφαση στις αξίες της κοινωνικής δικαιοσύνης και της ενίσχυσης της ατομικής προσωπικότητας και πρωτοβουλίας. Σε ιδανικές συνθήκες, η Κοινωνική Εργασία κατέχει μείζονα ρόλο στην αναδιαμόρφωση του κράτους πρόνοιας, προς όφελος των ανθρώπων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

Βιβλία:

- ✓ Esping – Andersen, G. (2006) *Οι Τρεις Κόσμοι του καπιταλισμού και της Ευημερίας*, μετάφραση: Γολέμη, Α., Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- ✓ Ματσαγγάνης, Μ. (2003) «Η Μετέωρη Μεταρρύθμιση: Το Κοινωνικό Κράτος και ο Εκσυγχρονισμός της Κοινωνίας» στο Βενιέρης, Δ. & Παπαθεοδώρου, Χ. (επιμ.) Η Κοινωνική Πολιτική στην Ελλάδα, Προκλήσεις και Προοπτικές, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα: σελ.: 133-162.
- ✓ Ματσαγγάνης Μ, (2011). *Η κοινωνική πολιτική σε δύσκολους καιρούς – Οικονομική κρίση, δημοσιονομική λιτότητα και κοινωνική προστασία*. Αθήνα: Κριτική
- ✓ Robson C. (2010). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου - Ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές*. Αθήνα: Gutenberg
- ✓ Στασινοπούλου, Ο. Β. (1990) *Κράτος Πρόνοιας, Ιστορική Εξέλιξη – Σύγχρονες Θεωρητικές Προσεγγίσεις*, Αθήνα: Gutenberg.
- ✓ Στασινοπούλου, Ο. Β. (1996) *Ζητήματα Σύγχρονης Κοινωνικής Πολιτικής*, Αθήνα: Gutenberg.

Επιστημονικά Περιοδικά:

- ▼ Καλλινικάκη, Θ. (2012) «Όψεις της Κοινωνικής Εργασίας την Εποχή της Οικονομικής και Κοινωνικής Κρίσης», Κοινωνική Εργασία, (107), σελ.: 1-18 στο <https://socwork.gr/> [πρόσβαση στις 5 Αυγούστου 2015].

- ▼ Παπούλη, Ε. (2014) «Επαγγελματικές Αξίες και Κοινωνική Εργασία: Ιστορική Αναδρομή και Διαχρονική Εξέλιξη», Κοινωνική Εργασία, (113), σελ.: 1-21 στο <https://socwork.gr/> [πρόσβαση στις 5 Αυγούστου 2015].

- ▼ Πουλόπουλος, Χ. (2012) «Οι Επιπτώσεις της Οικονομικής Κρίσης στην Εφαρμογή της Κοινωνικής Εργασίας», Κοινωνική Εργασία, (107), σελ.: 1-14 στο <https://socwork.gr/> [πρόσβαση στις 5 Αυγούστου 2015].

- ▼ Ρομπόλης, Σ. Γ. (2013) «Οικονομική Κρίση και Κοινωνικό Κράτος», Κοινωνική Πολιτική, (1), σελ.: 1-14 στο <http://eekp.gr/2013/08/1%CE%BF-%CF%84%CE%B5%CF%8D%CF%87%CE%BF%CF%82-2013/> [πρόσβαση στις 27 Ιουλίου 2015].

- ▼ Μαλούτας, Θ. (2011) «Χωρικές και κοινωνικές επιπτώσεις της κρίσης στην Αθήνα .Από τις ρυθμίσεις του πελατειακού κράτους στην κρίση των ελλειμμάτων», Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 134-135, Α΄- Β΄, σελ: 51-70 <http://www.grsr.gr/index.php/ekke/article/viewFile/30/31.pdf> [Πρόσβαση στις 2 Ιουνίου 2015]

- ▼ Μπούτσιου, Στ. και Σαράφης, Π. (2013) «Νοτιοευρωπαϊκό μοντέλο κράτους πρόνοιας και οικονομική κρίση», Διεπιστημονική Φροντίδα Υγείας, Τόμος 5,(Τεύχος 4), σελ: 147-161.<http://inhealthcare.gr/article/el/notioeuropaiko-montelo-kratous-pronoias-kai-oikonomiki-krisi> [Πρόσβαση στις 12 Ιουνίου 2015]

- ▼ Νικολόπουλος, Κ. και Υφαντόπουλος, Γ. (2010) *Η Ανισότητα στο Ελληνικό Συνταξιοδοτικό Σύστημα*. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 132-

133, Β' - Γ' ,σελ: 171-196

<http://www.grsr.gr/index.php/ekke/article/download/20/28.pdf> [Πρόσβαση στις 19 Μαΐου 2015]

✓ Κτιστάκη, Σ. (2012). *Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στα κοινωνικά δικαιώματα*. Αριθμός τεύχους 4/635. <file:///C:/Users/%CE%91%CE%BD%CF%84%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1/Downloads/edka2012.pdf> [Πρόσβαση στις 25 Ιουλίου 2015]

✓ Κυριόπουλος, Γ. Τσιάντου, Β., (2009). *Η οικονομική κρίση και οι επιπτώσεις της στην υγεία και την ιατρική περίθαλψη*. Τομέας Οικονομικών της Υγείας, Εθνική Σχολή Δημόσιας Υγείας, Αθήνα. <file:///C:/Users/%CE%91%CE%BD%CF%84%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1/Downloads/834.pdf> [Πρόσβαση στις 12 Μαΐου 2015]

Ηλεκτρονικές Πηγές:

Άρθρα:

✓ <http://ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work/> [πρόσβαση στις 2 Αυγούστου 2015].

✓ http://cdn.ifsw.org/assets/ifsw_63944-8.pdf [πρόσβαση στις 2 Αυγούστου 2015].

✓ Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, (2012) *Το κοινωνικό πορτραίτο της Ελλάδας-2012. Όψεις της κρίσης*. Αθήνα. http://www.ekke.gr/images/PDF/Social_portrait_2012.pdf [πρόσβαση στις 10 Αυγούστου 2015]

✓ Ζησιάδου, Α. Μεταξάς, Θ. (2012) *Οι Μεσογειακές Χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η εξέλιξή τους από το 1980 ως το 2012. Συγκριτική ανάλυση*.

<http://www.seedcenter.gr/conferences/Crisis2014/papers/%CE%96%CE%B7%CF%83%CE%B9%CE%AC%CE%B4%CE%BF%CF%85%20%CE%9C%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BE%CE%AC%CF%82%20%CE%BF%CE%B9%20%CE%BC%CE%B5%CF%83%CE%BF%CE%B3%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AD%CF%82%20%CF%87%CF%8E%CF%81%CE%B5%CF%82%20%CF%84%CE%B7%CF%82%20%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%89%CF%80%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CE%AE%CF%82%20%CE%AD%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7%CF%82%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CE%B7%20%CE%B5%CE%BE%CE%AD%CE%BB%CE%B9%CE%BE%CE%AE%20%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82%20%CE%B1%CF%80%CF%8C%20%CF%84%CE%BF%201980%20%CE%AD%CF%89%CF%82%20%CF%84%CE%BF%202012%20%CF%83%CF%85%CE%B3%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CE%BB%CF%85%CF%83%CE%B7.pdf> [Πρόσβαση στις 19 Μαΐου 2015]

▼ Κουρλιούρος, Η. Κορρές, Γ. Κόκκινου Α. (2013) *Η Αποτελεσματικότητα των Δημοσίων Δαπανών, η Κρίση Χρέους και οι Επιπτώσεις στην Οικονομική Ανάπτυξη*
http://www.researchgate.net/profile/Elias_Kourliouros/publication/267630626/links/5454b6470cf2cf51647c8071.pdf [Πρόσβαση στις 2 Ιουνίου 2015]

▼ ΟΛΜΕ (2012) *Παρουσίαση της Ερευνας της ETUCE (Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Εκπαιδευτικών, τμήμα της EDUCATION INTERNATIONAL) στο πλαίσιο της δράσης και εκστρατείας (2012) για την οικονομική κρίση.* <http://www.tovima.gr/files/1/2012/06/05/etuce050612.pdf> [Πρόσβαση στις 19 Μαΐου 2015]

▼ Φωτόπουλος, Ν.(2013) *Αντιμετώπιση της κοινωνικής κρίσης στην καθημερινή ζωή. Εκπαιδευτικό υλικό για τα Κέντρα Δια Βίου Μάθησης.* Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης.
<http://kdvm.gr/Media/Default/Pdf%20enotites/5.9.pdf> [Πρόσβαση στις 25 Ιουνίου 2015]

✓ Χατζημιχάλης, Κ. (2012) *Άνιση Γεωγραφική Ανάπτυξη και Χωροκοινωνική Δικαιοσύνη-Αλληλεγγύη: Οι Ευρωπαϊκές Περιφέρειες μετά την οικονομική κρίση του 2009*.

http://www.researchgate.net/profile/Costis_Hadjimichalis/publication/267040551_A_H_A_-_H_Y-Y_-_E_E_A_H_I_2009/links/5443dd7b0cf2e6f0c0fb994d.pdf [Πρόσβαση στις 7 Μαΐου 2015]

✓ Τράπεζα της Ελλάδος (2012). *Κοινωνική πολιτική και κοινωνική συνοχή στην Ελλάδα σε συνθήκες οικονομικής κρίσης*, Έκθεση της τράπεζας της Ελλάδος (2012).

http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/%CE%9A%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%9A%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%BF%CF%87%CE%AE.pdf [Πρόσβαση στις 10 Ιουλίου 2015]

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Άρθρα

✓ Gros, Daniel, Giovannini, Alessandro, Ivan, Paul, Valliente, Diego, Kaczynski Maciej, Piotr, (2012), “External Representation of the Euro Area”, Directorate General for Internal Policies-Policy Department-

✓ Arts, W., Gelissen, J. (2002). Three words of welfare capitalism or more? A state-of-the-art report. *Journal of European Social Policy* 12:137.

[file:///C:/Users/%CE%91%CE%BD%CF%84%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%CE%B1/Downloads/Journal%20of%20European%20Social%20Policy-2002-Arts-137-58%20\(2\)%20%20%20\(1\)%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/%CE%91%CE%BD%CF%84%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%CE%B1/Downloads/Journal%20of%20European%20Social%20Policy-2002-Arts-137-58%20(2)%20%20%20(1)%20(3).pdf) [Πρόσβαση στις 8 Μαρτίου 2015]

✓ Matsaganis, M. *The Crisis of the Welfare State in Northern Mediterranean Countries*. Athens. University of Economics and Business.

[file:///C:/Users/%CE%91%CE%BD%CF%84%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1/Downloads/Matsaganis%20Welfare%20State%20Crisis%20EN%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/%CE%91%CE%BD%CF%84%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1/Downloads/Matsaganis%20Welfare%20State%20Crisis%20EN%20(2).pdf) [Πρόσβαση στις 8 Μαρτίου 2015]

Ηλεκτρονικές πηγές

Άρθρα που έχουν δημιουργηθεί σε proceeding συνεδρίων

- ▼ Κούγιας, Κ., (2008). Παγκοσμιοποίηση και ευρωπαϊκό κοινωνικό πρότυπο: Τάσεις προς μια νέα ευρωπαϊκή κοινωνική ταυτότητα. Το παράδειγμα της ευελισφάλειας.

<http://idec.gr/iier/new/3rd%20Panhellenic%20Conference/KOUGIAS-GLOBALISATION%20AND%20THE%20EUROPEAN%20SOCIAL%20MODEL.pdf> [Πρόσβαση στις 10 Ιουνίου 2015]

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Το παρόν ερωτηματολόγιο αποτελεί το μεθοδολογικό εργαλείο σχετικής μελέτης που πραγματοποιούμε στα πλαίσια της πτυχιακής μας εργασίας. Με τίτλο « **Η οικονομική κρίση και οι συνέπειες της στο μεσογειακό κράτος πρόνοιας και στην κοινωνική εργασία**». Όλα τα στοιχεία που θα σας ζητηθούν θα είναι εμπιστευτικά και θα είναι σε γνώση μόνο των ερευνητών και του επιστημονικού υπεύθυνου Δρ. Δρίτσα Ιωάννη από τη σχολή ΣΕΥΠ, ΑΤΕΙ Δυτικής Ελλάδος. Τα επεξεργασμένα στοιχεία θα χρησιμοποιηθούν συλλογικά και ανώνυμα. Ευχαριστούμε εκ των προτέρων για το χρόνο που θα διαθέσετε.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

A. Δημογραφικές Ερωτήσεις:

Ερώτηση 1^η: Φύλο:

Άνδρας

Γυναίκα

Ερώτηση 2^η: Χώρος εργασίας:

Υπηρεσίες για ΑμεΑ Υπηρεσίες για Ηλικιωμένους Υπηρεσίες ψυχικής υγείας
Υπηρεσίες προστασίας παιδιού Υπηρεσίες Δήμου Υπηρεσίες παραβατικότητας
(Φυλακές) Υπηρεσίες κοινωνικής υποστήριξης

Ερώτηση 3^η: Οικογενειακή κατάσταση:

Έγγαμος/η Άγαμος/η Διαζευγμένος Χήρος/α

Ερώτηση 4^η: Ηλικία:

24 – 35

36 – 45

46 – 55

56+

Ερώτηση 5^η: Επίπεδο εκπαίδευσης:

ΤΕΙ – Πανεπιστήμιο Master PhD

B. Ερευνητικές Ερωτήσεις:

Ερώτηση 6^η: Θεωρείτε πως η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών στην Υπηρεσία σας;

Ναι

Όχι

Ερώτηση 14^η: Έχετε διακρίνει περικοπές στους προϋπολογισμούς της Υπηρεσίας στην οποία εργάζεστε;

Ελάχιστα Αρκετά Μέτρια Πολύ Πάρα πολύ

Ερώτηση 15^η: Είχατε περικοπές στους μισθούς σας;

Ελάχιστα Αρκετά Μέτρια Πολύ Πάρα πολύ

Ερώτηση 16^η: Σε περίπτωση μείωσης του μισθού σας αυτό έχει επηρεάσει ή θα επηρέαζε την απόδοσή σας στην εργασία;

Ελάχιστα Αρκετά Μέτρια Πολύ Πάρα πολύ

Σας ευχαριστούμε για την συμμετοχή σας!